STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 04344

GEZAMELTE SHRIFTEN

Jacob Steinberg

•

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

י. שטיינבערג.

געזאַמעלטע שריפטען.

פערלאַג

„וועלט־ביבליאָטעק"

וואַרשא

תרס"ט.

אינהאלט:

ערצעהלונגען:

ביים דניעפער 3
שטיקער פון הערשעלעס לעבען. . . . 8
הונגער 17
אַ פערשטערטער שבת 25
ברענמאַן 34
ליעבע פון בענקשאַפט 41

די טרויעריגע ליעבע 56
(אַ לירישע פּאָעמע).

ליעדער:

כ׳לעב ווי גראָזען אויפ׳ן פעלד. . . . 71
פרייד 73
אין אַ שליסעל 77

Типографія Ф. Бауммриттера, Красинская пл. № 6.
ВАРШАВА 1911 г.

בײַם דניעפּער.

אין אוקראַיִנע איז דאָ אַ קלײן שטעדטעלע, וואָס האָט קלײנע הײַזלעך און זאַמדיגע ברײטע גאַסען און פערמאָגט ברײטע בלאָהע הימלען און אַן׳אײַזען־שוואַרצען טײַך — דעם דניעפּער. גאָט האָט איהם בעשאַפען — דעם דניעפּער — כדי ער זאָל אָבטײַלען צווישען יודען און גויים — פון אײן זײַט דניעפּער די יודישע זאַמדיגע גאַסען, פון דער צווײטער — אַ הויכער ברעג מיט בערג און מיט שטײנער, מיט הײלען אויף צו בעהאַלטען זיך זומער פון דער היץ און מיט משופּע׳דיגע „גליטשען" אויף ווינטער, אויף אַראָבצולאָזען זיך פון זײ אויף שליטעלעך.

עס קומט דער הײסער זומער און דער דניעפּער ווערט נאָך שוואַרצער און קיהלער. מענשען געהען זיך באָדען. דאָס רוב — יונגע בעשעפעניש׳ען, יודישע חדר־יונגלעך פון אײן זײַט טײַך און שקצים׳לעך פון דער צווײטער. די יודישע זײַט טײַך איז ניעדריג — שפּרײטען אויס די יונגלעך זײערע ברײטע קאַפּאָטקעלעך אויפ׳ן זאַמד, בלײַבען שטעהן אין די העמדלעך. קנײטשען זיך, שעמען זיך מיט די נאַקעטע פיס. טהוען אויס די העמדער און בלײַבען שטעהן מיט אַראָבגעלאָזטע הענד, ציטערען און בויגען זיך. און אַמאָל האַפּט זיך אײנער אַרויס:

— ס׳קאַ׳ט.

— אפשר וואָלטען מיר זיך גאָר אָנטהון? — פרעגט דער צווייטער.

— אָנטהון? — דאָס יונגעל גיט אַ וואָרף די אויגען אויפ'ן טייך, וואָס איז אַזוי שוואַרץ, וואָס שאָקעלט זיך און מורמעלט און רוקט זיך איהם צו די פיס, ווי ער זאָל זיך בעטען: „וואָס, דו ווילסט זיך צוריק אָנטהון?" — און ער זאָגט:

— אז מיר זענען שוין געקומען — —

די יונגלעך לאָזען זיך אַראָב צום טייך. בויגען זיך אָן און נעצען איין די שפּיץ פינגער אין וואַסער... ס'איז שטיל. פון ווייטענס ברומט אונטער די וואַסער-מיהל. מען הערט ווי אַ פישעלע קעהרט זיך איבער אין וואַסער און ווי אַ גוי, וואָס שטעהט פון יענער זייט טייך, חאַפּט אַרויס אַ פישעלע פון וואַסער, און דאָס פישעלע גיט אַ גלאַנץ אויף דער זון און ווערט פערשוואונדען. אַ ברייט-פליגעלדיגער פויגעל הויבט זיך אויף פון איין זייט הימעל, פליהט גלייך און פליהט ראַדענווייז, בלייבט אויף אַ ווייל'ע הענגען אין מיטען הימעל און לאָזט זיך אַראָב פון דער צווייטער זייט הימעל. דאָרט וואו דער דניעפּער צוגיעסט זיך ווי אַ ים אין דער ברייט. — די יונגלעך נעצען איין די שפּיץ פיס און זאָגען:

— קאַלט...

און שטעהען.

מיט געבויגענע קניהען געהען זיי אַריין אין וואַסער. טונקען נאָך אַמאָל איין די הענד און נעצען איין די פּאַכוועס... ס'איז שטיל און היים. דאָס וואַסער מורמעלט. די יונגלעך פערדעקען דעם פּנים מיט די הענד און טוקען זיך אונטער.

פון יענער זייט ברעג קומט צו לויפען איינער אַליין אַ שקץ'על. קריכט אַרויף אויף דעם הויכסטען פון די שטיינער. וואָס וואַקסען אויף יענעם ברעג, חאַפּט פון זיך גיך אַראָב דאָס אָנטהון, און אויסטהוענדיג דאָס העמד דערזעהט ער די יודישע יונגלעך און שרייט:

— זשידע!

„ד־דע! — ענטפערט אָב דאָס ווידער-קול. דאָס שקץ'על גיט אַ שפּרונג אַראָב פון שטיין, און דער דניעפּער נעמט שפּריצען, שוימען און מורמלען אין דערהויך. גלייך ווי ער וואָלט זיך דערפרעהט.

*

די יודישע זייט פון'ם דניעפער האט אויך בערג — אבגעהאקטע, ליימענע, מיט גריבער אין די זייטען זייערע; און פון אויבען, אויף די בערג, שטעהען יודישע הייזלעך, האלב־איינגעפאלענע, געדעקט מיט שטרוי, ווי די גויעשע, נאר אהן דעם חן, וואס ס'האט א פויעריש הייזעל אין אוקראינע. עטליכע הייזער שטעהען דא אבגעטיילט פון שטאדט, און די יודען פון די דאזיגע הייזלעך זענען אנדערע יודען: קיין יוד פון „שטאדט" וועט זיך ניט מתחתן זיין מיט א יודען פון „ברעג" און די שטאדט־יונגלעך האבען א בעזונדערען מאוסען נאמען פאר די ברעג־יונגלעך. א טייך־יוד קאן נישט זיין קיין שמש, אדער האלטען א קלייטעל: ער לעבט אדער פון א פוהר'ל, אדער פון קלויבען שמאטעס, אדער לאטען שיך. נאר דער גוטער יודישער גאט האט זיין פאלק געגעבען א נשמה, וואס האט א הייליגען ווארצעל; און יעדער וואס וויל קאן זיך קומען דורכשיפען פרייטאג פארנאכט אויף א שיפעל, בלייבען שטעהן, אז די שטערען וועלען זיך אנצינדען אין הימעל, און מיטען טייך, אקעגען די יודישע הייזלעך, וועט ער זעהן ווי די שבת־ליכטלעך צינדען זיך אן אין יודישע הייזער, ווי דער דניעפער ווערט אין גאנצען פערשוויגען און טוליעט זיך שטילערהייד נאהענטער צום ברעג, כדי ס'זאל איהם אנקומען מעהר אבשיין פון די שבת'דיגע ליכטלעך. און ערגעץ־וואו איז ביי א יודען א בעל־מלאכה, פון די טייך־יודען, אפען א פענסטער, און דער דניעפער גיט זיך אומישענע א קעהר און א דרעה, כדי ער זאל אנמאכען א ווינדטעל. און דאס ווינדטעל חאפט אונטער א שטיקעל „לכה דודי" און צושפרייט עס איבער'ן טייך ... — די שבת־ליכטלעך לעשען זיך פון ווינדטעל און דאס פענסטער ווערט פערמאכט. דער דניעפער ווערט ענטשלאפען און די לבנה געהט אויף. א גרויסע און קיילעכדיגע, הויבט זי זיך אויף פון דער גויעשער זייט טייך, און שטעהט דארט א צייט אונטער א דעמב און מאכט זיך רויט, כדי קינדער זאלען מיינען, אז ס'איז א שרפה און דער פאנאמאר זאל אנהויבען קלינגען: „באם־באם־באם" ... יודישע קינדער זענען אבער אלע אין שטוב, ביי דעם שבת־טיש. און די לבנה קריכט ארויס פון הינטער'ן בוים א ווייסע, א זילבערנע, און הויבט־אן שפיעלען א ליעבע מיט'ן דניעפער, שיקט איהם זילבערנע בריעף. און ער ענטפערט נישט. דער

אײַזערנער קאַלטער דניעפּער; נאָכדעם לאָזט זיך די לבנה אין גאַנצען אַלײן אַראָב אין דער שוואַרצער טיעפעניש, און דער דניעפּער האַלט אין אײן שלאָפען און שווײַגט. ער האָט ליעב די זון בײַ טאָג. ווי נאָר דער ערשטער גאָלדענער שטראַהל גיט איהם אַ ריהר, ווערט ער באַלד לעבעדיג און הויבט־אָן מורמלען און צושפּרײט פון גרוים ליעבע די גאָלדענע בריעף פון דער זון איבער זײַן אײַזערנער שוואַרצער ברוסט.

און די לבנה ווערט בלאַסער און בלאַסער און רוקט זיך פערשעמט אַרונטער הינטער די יודישע הײַזלעך, ביז די גיכע זומער נאַכט גערט אַריבער. ס'ווערט טאָג, מענשען שלאָפען, און די פויגעלעך אין הימעל און פישעלעך אין וואַסער כאַפּען זיך אויף; גוי'עס שטעהען אויף פריהער, לאָזען זיך אַראָב צום דניעפּער נאָך וואַסער, נעהמען אָן די עמערס, שטעלען זיי אויף אַ ווײַלע אוועק אויפ'ן ברעג, קוקען אַריבער צום יודישען ברעג און זאָגען אײנע צו דער אַנדערער:

— די יודען שלאָפען נאָך...

יודען שטעהען אויף אַז ס'איז שוין הײס, די מאַנסבילען לאָזען זיך אַוועק אין שטאָדט אַרײַן, צו יענע יודען, און די ווײַבער — אין קיך אַרײַן. דער טאָג ציהט זיך לאַנג, אַ הײסער און אַ גאָלדענער. קלײנע חוואַליעס קײַקלען זיך איבער'ן דניעפּער, די וואַסער־מיהל ברומט פון דער ווײַטענס, פויגלען פליהען, פישעלעך שפּיעלען זיך און יודישע ברעג־קינדער קוקען אַראָב פון די לײַמענע בערג און האָבען זיך מורא באָדען: „אײנמאָל אין טאָג, אײנמאָל אין טאָג", — זאָגען אָן די טאַטעס, אַוועקגעהענדיג אין דער פריה.

ס'איז שוין אַ זײגער זעקס פאַרנאַכט. אַ גרופּע יודען, אַ טאַטע, אַ מאַמע און אַ יונגעל, שטעהען נעבען אַ הײַזעל, אויפ'ן לײַמענעם באַרג, און ס'הערט זיך אַ געוויין.

— כ'האָב אָנגעזאָגט, צי נײן?

— כ'האָב זיך נישט געבאָדען —

— כ'האָב זיך צוריסען דעם האַלז שרײַענדיג, ער זאָל אַרויס פון וואַסער, — קלאָגט צו די מאַמע, און געהט אַרײַן אין שטוב.

דער טאַטע שמײַסט.

— ועסט זיך באָדען, וועסט זיך באָדען, וועסט זיך באָדען!

עס הערט זיך אַ געוויין און פערשפרייט זיך איבער'ן טייך. דער טאַטע לאָזט איבער דעם געשמיסענעם זון און דאָס יונגעל בלייבט אַליין און חליפעט שטילערהייד אונטער. די זון ווערט גרעסער און ריהרט שוין אָן דעם דעמב, וואָס שטעהט אויף דעם גויעשען ברעג. דאָס יונגעל ווערט פלוצלונג ענטשוויגען און פער־קוקט זיך.

אויף יענער זייט טייך, וואו עס וואַקסען די שטיינער, טהוט זיך אוים אַ גוי מיט אַ שקץ'על; צוויי נאַקעטע קערפערס, אַ גרוי־סער און אַ קלייִנער, בלאַנקען דעם יודישען יונגעל אין די אויגען. ער זעהט ווי דער גרויסער שטופט דעם קלייִנעם, און דער קליי־נער רוקט זיך אָב ווייטער פון ברעג שטיין. קוקט אַראָב אין וואַסער אַריין און טוליעט זיך צום גרויסען קערפער, גלייך ווי ער בעט זיך. פלוצלונג חאַפט דער גרויסער דעם קלייִנעם און וואַרפט זיך מיט איהם אַריין אין וואַסער.

דאָס יודישע יונגעל זיצט און ווישט די אויגען.

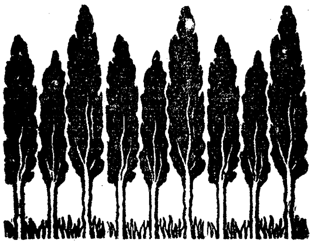

שטיקער פון הערשעלעס לעבען

I.

הערשעלע ווערט בעל-מצוה.

רב יהושע דער עלטערער שוחט פון שטאדט, – א הויכער יוד מיט א בייזען קוק, וואס מאכט נאך עד-היום ציטערן די על-טערע מיט די יונגערע אייניקלעך זיינע, — האלט ביי זיך אין דער אייגענער דירה דעם זוהן זיינעם, משה רב יהושע'ס, — א יוד פון א יאהר פערציג, וואס האט שוין א מעדעל אויף א שדוך; מיט דער ווייב און מיט די זעקס קינדערלעך זיינע פערנעהמט ער נאר א קליי-נעם נאסען אלקיר, און אז הערשעלע, — איינער פון משה דעם שוחט'ס פיער יונגלעך, וואס האלט ביי ווערען בעל-מצוה. — גראבט איין די קאפ אין א לשון-קודש ביכעל, זיצענדיג ביים פענס-טער, וואס עס רינט פון איהם שטענדיג, פאלט אויף איהם אן די מאמע זיינע: — א בראך צו די יאהרען מיינע, בעל-מצוה-בחור, וואס האסטו זיך איינגעגראבען אין ביכעל, ווערסט זיך נאך פער-קיהלען ביים פענסטער, נעהם בעסער א ספר אין האנד, וואס וועט זיין דער תכלית פון דיר?

און אזוי ווייטער, און אזוי ווייטער.

הערשעלע ענטפערט נישט, נאר אז די מאמע זיינע צו-שרייט זיך שוין צו הויך, געפינט ער זיך אנ'עצה זי שטיל צו מאכען.

— דער זיידע וועט דערהערען דאס געשריי, אויף וואס דארפסטו דאס.

און דאָס איז כמעט אַלע מאָל אַנ׳עצה; פֿאַר׳ן זיידען האָבען אַלע מורא.

נאָר וואָס עס קומט נעהנטער צו הערשעלעס בעל־מצוה, אַזוי קריכט איהם די מאַמע מעהר אין די ביינער אַריין פֿאַר די ביכלעך. פֿאַר׳ן טאַטען האָט הערשעלע נישט אַזוי מורא: אַז דער טאַטע איז שטענדיג פֿערנומען מיט׳ן קוילען, אַז ער האָט זיך שוין גלאַט מיאש געוועזן פֿון זיין בחור׳ל, וואָס האָט אַמאָל געהאַט אַ נאָמען פֿון אַ „טייער קעפּעל״. אָבער די מאַמע לאָזט איהם נישט צורוה.

— הערשעלע — געהט צו די מאַמע צו איהם אַ פּאָר וואָכען פֿאַר דער בעל־מצוה, און הויבט אָן מיט אַ ווייכער שטימע, — וואַרף אַוועק אַביסעל דאָס ביכעל, געה דער זיידע רופֿט דיך.

דער מאַמע׳ס ווייכע שטימע, דאָס וואָס זי רופֿט איהם „הערשעלע״ און דאָס וואָס דער זיידע רופֿט איהם צו זיך, דאָס אַלעס דערוועקט ביי איהם אַ טרויעריגען געדאַנק, אַז ער וועט באַלד מוזען הערען מוסר; נאָר געהן מוז מען.

אַז הערשעלע קומט אַריין אין „זאַל״, טרעפט ער דעם זיידען זיצען איבער אַ ספר; פֿון דער טהיר ביז דעם טיש געהט הערשעלע אונטער דעם זיידענס בליק, דער זיידע הייסט איהם מיט די אויגען, ער זאָל זיך זעצען.

ביי דער טהיר בלייבט שטעהן די מאַמע, און זיפֿצט אַלע ווייַלע.

— איך האָב שוין מיט דיר גאָרנישט געוואָלט האָבען צו טהון — הויבט אָן דער זיידע און ציהט די ווערטער, — נאָר די מאַמע דיינע האָט מיך נישט געלאָזט צורוה, איך זאָל מיט דיר לערנען אַ דרשה צו דיין בעל־מצוה. אפשר וועט גאָר זיין אַרויס־געוואָרפען דאָס ביסעל תורה, וואָס איך וועל מיט דיר לערנען.

דער זיידע קוקט אַ ווייַלע אַריין אין ספר מיט פֿערטראַכטע, שטרענגע אויגען, און רעדט ווייטער:

— און אפשר איז אין דיר נאָך יאָ דאָ אַ פֿונק יודישקייט. איך האָב מיט דיר קינדווייז געלערנט, איך ווייס, וואָס פֿאַר אַ גאָלדענע כלי דו ביזט געוועזן (דאָ גיט די מאַמע אַ זיפֿץ). זאָלסט געוועזן געהן אין אונזער וועג, וואָלסט געוועזן אויסגעוואַקסען אַ גרויסע זאַך. געהסטו אָבער אַוועק אין שלעכטען וועג, וועט פֿון

דיר אויסוואַקסען אַ גרויסער רשע. „דו גלויבסט אין דײַנם, און איך גלויב אין מײַנם״, — טראַכט הערשעלע און הערט ווי די מאַמע זאָגט:

— לאָז דער שווער איהם נישט אײַנרעדען, אַז ער וועט זײַן אַ גרויסער רשע. אַ גאָרנישט מיט אַ נישט וועט ער זײַן. אָבגעריסען און אָבגעשליסען וועט ער געהן. רשעים איז הײַנט דאָ אַ סך.

דער זיידע גיט אַ וואונק מיט די אויגען, און די מאַמע געהט אוועק מיט אַ זיפֿץ.

— דאָס וועל איך פּרובען דאָס לעצטע מאָל — רעדט ווײַטער דער זיידע — רוק זיך צו נעהנטער צו מיר.

הערשעלע זעצט זיך מיט אַראָבגעלאָזטע אויגען נישט ווײַט פֿונ׳ם זיידען, און עס הויבט זיך אָן די דרשה. קיין ספרים איז נישטאָ אויפֿ׳ן טיש: דער זיידע זאָגט פֿונ׳ם קאָפּ און הערשעלע דאַרף אַלץ געדענקען און אײַנ׳חזר׳ען.

די ערשטע מינוטען קריכען איהם דעם זיידענס ווערטער גישט אין קאָפּ, אָבער דער געדאַנק, אַז ער מוז אַלץ געדענקען, נויט איהם זיך אײַנצוהערען. ביסלעכווײַז טראָגט זיך הערשעלע איבער אין דער צײַט פֿון אַמאָל, ווען ער איז נאָך געווען דאָס „טײַערע קעפּעל״, — און אָט קוקט שוין הערשעלע דעם זיידען גלײַך אין די אויגען אַרײַן, מאַכט מיט די הענד און היצט זיך, ווי אַמאָל־אַמאָל, בעת זײַן רבי איז געווען דער זיידע, און ער — דער שטרענגער זיידע, פֿלעגט איהם אַליין פֿון אַלע אײַניקלעך גלעטען איבער׳ן בעקעל, און אַלע שבת־צו־נאַכט איהם געבען אַ זעקסער אַ מתנה, און איהם זאָגען בשעת־מעשה:

— דערפֿאַר וואָס דו קענסט לערנען.

און די מאַמע פֿלעגט האָבען נחת. — און דער מאַמען זײַנער איז ווידער בעשערט האָבען נחת: פֿון דער צײַט, וואָס הערשעלע לערענט די דרשה, קוקט ער כמעט נישט אין די ביכלעך. אײַנמאָל איז הערשעלע געקומען פֿון קלויז, צוגעגאַנגען צו זײַן שופֿלאָד און האָט דאָרט קיין איין ביכעל נישט געפֿונען. ער האָט פֿערשטאַנען, אַז דאָס האָט זיי די מאַמע אַ ודאי ערגעץ בעהאַלטען, נאָר ער האָט זיך נישט ווײַסענדיג געמאַכט, גענומען אַ גמרא און זיך געזעצט לערנען מיט אַ שטילען ניגון.

— הערשעלע — זאָגט די מאַמע — װעסט עפּעס נעהמען אין מױל אַרײַן? — הערשעלע, נאַ דיר אַנ׳אַנדערע בענקעל, דאָס איז צובראָכען. — הערשעלע, דיר איז נישט האַרט צו שלאָפען?

און הערשעלע שעמט זיך, װאָס מען גיט איהם אַלץ נאָך. ס׳איז איהם גוט: מען דאַרף איצט נישט טראַכטען, צי ס׳איז דאָ אַ גאָט אויף דער װעלט, צי נײן; די גמרא װײַזט זיך נישט אויס אַלט און צעריסען װי פריהער. און מען דאַרף גלאַט נישט טראַכטען װאָס ס׳װעט זײַן: דער זײדע און דער טאַטע מיט דער מאַמען װעלען שוין טראַכטען פאַר איהם.

פאַרנאַכט. דער זײדע טרינקט אַ גלאָז טהע און װישט אַלע מאָל אָב דעם שװײס מיט אַ רױט טיכעל. הערשעלע חזר׳ט איבער פאַר׳ן זײדען די דרשה. ס׳איז איהם הײס; אַז דער זײדע בױגט זיך אָן צו דער גלאָז טהע און גיט אַ זופּ, חאַפּט הערשעלע אַ קוק דורכ׳ן פענסטער. ער זעהט װי ס׳געהען צװײ גימנאַזיסטלעך אין זײַנע יאָהרען, די היטלעך אַרױפגערוקט, די רעקלעך צושפּילעט; אויף די אַקסלען הענגט בײַ יעדערען אַ האַנדטוך. „זײ געהען זיך באָדען“ — טראַכט הערשעלע. זײ איז הײס, װי ס׳זעהט אויס, און זײ געהען נישט גלײַך, אײנער גיט אַ שפּרונג, דער צװײטער — אַ לױף...

— „זײ זענען פרײַ — װיל הערשעלע זיך אַלײן נישט אויסזאָגען די בענקשאַפט, װאָס ער האָט פּלוצלונג דערפיהלט. דער זײדע הױבט אויף איהם אויף די אויגען, און הערשעלע זאָגט װײַטער די דרשה.

די טעג געהען. הערשעלע לערענט די דרשה, הערשעלע לערענט גמרא. פאַרנאַכט האָט דער זײדע געטרונקען טהע און הערשעלע האָט איבערגע׳חזר׳ט דאָס לעצטע שטיקעל פון דער דרשה. ער בעמערקט נישט, װי אין זאַל װערט טונקעלער, ער זעהט נאָר, װי דער זײדע שװיצט מעהר װי אַלע מאָל.

— עפען אַביסעל אויף די דרױסענדיגע טהיר — מאַכט צו איהם דער זײדע.

הערשעלע עפענט די טהיר און חאַפּט אַ קוק אין דרױסען אַרױס: אויפ׳ן הימעל דראַפּען זיך שװאַרצע חמאַרעס. אַקעגען, אין עק הימעל, איז די חמאַרע שװאַרץ װי טינט. הערשעלע בלײַבט אַ װײַלע קוקען. דורך דער געעפענטער טהיר רײַסט זיך

ארײן אַ ווינדטעל, די בוימער, וואָס שטעהען פאר׳ן שטוב צו־שאָקלען זיך.

— ס׳וועט באלד זײן אַ רעגען — זאָגט דער זיידע. — נעהם דערזאָג דאָס שטיקעל, דאָס לעצטע מאָל וועלען מיר איבער׳חזר׳ען אויף דערנאָכט. הערשעלע נעמט זאָגען אָהן חשק, אַלע מאָל שלאָגט איהם איבער אַ דונער. אַ פּאָר מאָל פערגעסט ער וואו ער האַלט.

— לאָז זײן אויף דערנאָכט — זאָגט דער זיידע און געהט דאַווענען מנחה.

הערשעלע בלײַבט אַלײן אין זאַל. ס׳איז צווישען טאָג און נאַכט און די חמאַרעס מאַכען אָן נאָך מעהר פינסטערניש. אַלע מאָל בעלײַכט אַ בליץ דעם דרויסען און די שויבען טאַנצען פון אַ דונער. הערשעלע זעהט, ווי אַ פּריץ עפענט זײן שירם. עס מוז שוין אַ ודאי קאַפּען אַ רעגען. ער טוליעט צו דעם שטערען צו דער שויב און קוקט אַרויס, אָט גיעסט שוין דער רעגען, בהמות לויפען איבער דער גאַס, יונגלעך לויפען זיי נאָך.

הערשעלע פערגעסט דאַווענען מנחה.

נאָכדעם ווערט פינסטער, מען זעהט שוין נישט, וואָס אין דרויסען טהוט זיך. די קינדער קומען פונ׳ם חדר, אין שטוב ווערט אַ געפילדער, די מאַמע שרײַט... אין צווייטען צימער צינדט מען אָן אַ לאָמפּ. הערשעלע געהט אַרויס דורך דער זאַל־טהיר אין קלײנעם גאַרטען, וואָס בעשטעהט פון עטליכע בוימער, און שפּאַרט זיך אָן אין נאַסען פּאַרקען. דער רעגען האָט אויפגע־הערט, אויפ׳ן הימעל ווײַזען זיך שטערען, איבער דער לבנה יאָ־גען זיך ווײַסע שטיקלעך וואָלקענס, — הערשעלע שטעהט און קוקט. עס פאַלט איהם אַמאָל אין קאָפּ אַ טראָפּען פונ׳ם בוים, עס גיט אַ פּיפּס אַ פויגעלע, פון דערווײַטען הערט זיך אַ געזאַנג פון שיקסעס. הערשעלע שטעהט און קוקט, ווי דינע ווײַסע וואָלקענס לויפען איבער דער לבנה.

ער שטעהט אַזוי לאַנג, ביז די לבנה בלײַבט אַלײן אין אַ בלאָהען אינזעל און ביז דער זיידע קומט אָן פון מעריב. אַרײַנ־געהענדיג אין הויפעל, שטעלט זיך דער זיידע אָב, און זײן הויכע שלאַנקע פיגור זעהט אויס ווי אויסגעגאָסען פון אײַזען.

— דאָס ביזטו? — פרעגט דער זיידע.

— איך — ענטפערט הערשעלע.

— קום — מאכט דער זיידע קורץ. ווי זיין טבע איז שטענדיג.

הערשעלע גיעהט אריין מיט'ן זיידען אין זאל; דארט ברענט שוין א לאמפ. אויף'ן טיש ליגט פון פארנאכט די גמרא.

הערשעלע זעצט זיך מיט'ן זיידען.

— נו — זאגט דער זיידע — איצט זאג איבער די גאנצע דרשה פון אנהויב ביזן סוף. חאפ נאר נישט און הער זיך צו וואס דו רעדסט.

הערשעלע הויבט אן; נאר עפעס גיעהט עס ביי איהם נישט גוט. ער פערקוקט זיך אויף'ן פענסטער, ווי ער וויל זיך דערמאנען די דרשה. ער זעהט אבער דורכ'ן פענסטער די גאס, וואס איז האלב בלאס פון דער לבנה־שיין און האלב אין שאטען. דער זיידע קוקט אויף איהם שווייגענדיג.

— האסט פערגעסען. ערשט ביי טאג געקאנט — זאגט דער זיידע קורץ און שטרענג. הערשעלע וויל אנהויבען, נאר דער זיידע לאזט פון איהם נישט אראב די שטרענגע אויגען.

— שא — זאגט דער זיידע —ווארט. זאג מיר, דו גלויבסט אין דעם. וואס מיר האבען געלערנט אין דער דרשה? פון דיין פנים זעה איך — —

הערשעלע פיהלט. אז ער דארף זאגען: „יא“. נאר ער קאן נישט אבבייסען די אויגען פונ'ם פענסטער. ער שווייגט.

— נו? — פרעגט נאך אמאל דער זיידע.

הערשעלע צונעהמט שוין די ליפען אויף צו ענטפערען. נאר דער זיידע הויבט זיך אויף און זאגט איהם איין ווארט:

— געה!

הערשעלע גיעהט שטיל ארויס דורך דער זאל־טהיר אין הויפעל וואס פאר דער שטוב, און שפארט זיך ווידער אן אין פארקען. די בוימער קאפען נאך און שושקען זיך. הערשעלע פיהלט, אז ס'איז אראבגעפאלען א יאך פון די פלייצעס.

II.
הערשעלע פאהרט אוועק.

הערשעלע איז אלט פופצעהן יאהר, און ער פאהרט זיך לערנען. ער האט פערקויפט דאס נייע קאפאטקעלע מיט'ן מאנטעל, וואס מען האט איהם נישט לאנג געמאכט, און האט צונויפגעשלאגען אויף הוצאות.

פארנאכט איז דאס געווען, אז הערשעלע האט זיך ארויסגעגנבה'ט פון שטוב, א זומער פארנאכט. די שאטענס האבען אנגעהויבען ווערען לענגער, בשעת הערשעלע איז געגאנגען צו פוס מיט א קליין פעקעלע זאכען דורך די גוי'שע גאסען, וואס פיהרען צו'ם באהן.

„לאמיך שוין נאר זיצען אין וואגאן", — האט זיך הערשעלע געחזר'ט.

אט איז שוין הערשעלע אויף דער סטאנציע. ער קוקט זיך ארום: פעלדער ציהען זיך פון ביידע זייטען, וויים וויים; די אייזערנע פאסען פונ'ם באהן גלאנצען, די זון פערגעהט. הערשעלע קוקט זיך איין אמאל אין דער זייט, אמאל אין דער אנדערער זייט, טאמער ווייזט זיך א רויך. נאר עס געדויערט לאנג, לאנג, ס'איז שטיל קיהל, הערשעלע זעצט זיך אוועק אין א ווינקעל און טראכט וועגען דעם נייעם לעבען, וואס ער הויבט איצט אן, און טראכטענדיג טאפט ער אן אין איין טאש דאס ביסעל געלד אויף א בילעט, און אין דעם צווייטען טאש — עפעס א הארטע זאך,— „אז איך וועל עס פערקויפען, — טראכט הערשעלע, וועט מען מיר אודאי געבען דערפאר דריי קערבלעך, וועל איך שוין האבען א צייט צו לעבען".

הערשעלע נעהמט ארויס די הארטע זאך, גיט אויף דעם א קוק און לעגט עס צוריק אריין אין טאש; א שטראהל פון דער פערגעהענדער זון גיט זיך א שפיעגעל אב אין א זילבערנעם בעכער.

הערשעלע האט דעם בעכער ארויסגעגנב'ט פאר'ן פאהרען פונ'ם שראנק: נאר אט שטעלט זיך אב פאר דער סטאנציע א שורה רויטע וואגאנעס: דאס איז דער צוג פון דער פיערטער קלאס, וואס הערשעלע פאהרט מיט איהם.

אין וואגאן, וואוהין ער געהט אריין, איז שוין טונקעל, אויף די בענק און אויף דער ערד ליעגען צולעגט קריסטען, קיין יודען

זעהט כ׳ען נישט. עס געדויערט לאנג, לאנג, ביז די וואגאנעס געבען א ציטער און לאזען זיך געהן.

אט זענען שוין ווידער פון אלע זייטען ברייטע גרינע פעל־דער. הערשעלע׳ן, וואס ער זיצט אויף דער שוועל פון דער אפע־נער טהיר, בראזט אין פנים אריין א קיהל אויענד־ווינטעל, א מ..הה! וואס א מינוט ווערט די מיאוסע פער׳חושכ׳טע הימ־ וויי־טער און ווייטער, וואס א מינוט ווערט העלער די שיין פון דער לבנה, און די אוקרייניע נאכט ווערט ...ע ער און שענער, גאלדענע פונקען פליהען אהן אויפהער צו׳ם טונקעלען הימעל... הערשעלע פער־קוקט זיך אויף דער נאכט.

נעבען איהם, אויף דער שוועל פון דער טהיר, די פים ארויסגעלאזט אין דרויסען, זיצט א יונגער גוי און זינגט. די שטארקע פרעהליכע שטימע גיעסט זיך איבער די פעלדער און בלייבט הינטער׳ן צוג, ווי די גאלדענע פונקען. הערשעלע הערט זיך איין און האט הנאה. ער פיהלט, אז פון היינט אן איז גלייך ווי ער האט עפעס א חלק אין די וויטע פעלדער און אין דעם פרעהליכען געזאנג.

אז דער גוי הערט אויף זינגען, פרעגט איהם הערשעלע.

— איהר קענט נאך ליעדער?

הערשעלע רעדט שלעכט די פרעמדע שפראך. פון דעסט־וועגען פערשטעהט איהם דער יונגער גוי, און ענטפערט:

— איך קען.

— און אט דאס ליעד, א שטיינער, קענט איהר? — פרעגט הערשעלע און לייענט פאר דעם גוי צוויי שורות.

Выхожу одинъ я на дорогу,

Сквозь туманъ кремнистый путь блеститъ.

הערשעלע וואלט געוואלט אבזינגען די צוויי שורות פון דעם ליעד, וואס ער האט אזוי ליעב, נאר ער קאן נישט.

דער גוי שווייגט.

— איהר ווייסט וועמעס ליעד דאס איז? — פרעגט הערשעלע.

— ניין, — זאגט דער גוי.

— דאס איז דאך לערמענטאוו׳ס, — זאגט הערשעלע, — איהר האט געהערט פון איהם?

— ניין, — זאָגט ווייטער דער גוי.

הערשעלע חדוש'ט זיך, וואָס דער גוי ווייסט נישט לערמענטאָוו'ס נאָמען. ער וואָלט גערעט ווייטער, איז איהם אָבער שווער צורעדען אויף דער פרעמדער שפּראַך, נאָר דאָרט וועט ער זיך שוין אויסלערנען.

הערשעלע שווייגט און קוקט ווידער אויף דער נאַכט.

אין וואַגאָן זינגט מען אויך. דעם פּחד פאַר גויים, וואָס הערשעלע איז אויפגעוואַקסען מיט איהם, פיהלט ער איצט נישט: זיי זינגען אַלע אַזוי שען און טרויעריג. הערשעלע איז אויך אַביסעל טרויעריג, אָבער ס'איז איהם גוט. ער איז פול מיט סודות, ווי די נאַכט וואָס אַרום איהם; אין איהם זענען דאָ אַזוי פיעל האָפנונגען, וויפיעל עס פליהען איצט גאָלדענע פונקען צום הימעל. ער פיהלט זיך שטאַרק און גרייט צו אָנהויבען מיט אייגענע כּוחות דאָס נייע לעבען.

אין וואַגאָן זינגט מען אין חאָר אַ טרויעריג געזאַנג. הערשעלע הערט זיך איין און דערמאָהנט זיך אין דערהיים, אין זיין אוועקפאָהרען. עס שטעלט זיך איהם פאָר, ווי מען וועט געוואָהר ווערען פון זיין אַנטלויפען, ווי מען וועט געוואָהר ווערען, אַז ער האָט אַרויסגעגנבה'ט דעם בעכער, די מאַמע וועט, אַ שטייגער, זאָגען:

— וואָס דען, אַז מען לאָזט אַ יונגעל ווערען אויסגעלאָזט, ווערט ער אַ גנב אויך, ווער ווייסט, אויף וויפיעל ער האָט מיך נאָך בעגנבה'ט, אַחוץ דעם בעכער...

און הערשעלע האָט חרטה, וואָס ער האָט גענומען דעם בעכער.

— אַז מען לאָזט זיך אַוועק אויף דער וועלט, דאַרף מען זיך שוין אין גאַנצען פערלאָזען אויף אייגענעם כח!

אַזוי טראַכט הערשעלע.

פּלוצלונג שטעלט ער זיך אויף, נעהמט אַרויס דעם בעכער פון טאַש און גיט איהם אַ שלייַדער. דער בעכער גיט אַ גלאַנץ אַקעגען דער לבנה און ווערט פערפאַלען צווישען די זאַנגען.

זײגער.

א סקיצע.

אָבגעזעסען אַ פּאָר שעה אין שטאָדט-גאָרטען (ס'איז זומער), אַרומגעדרעהט זיך אין די גאַסען, געשטאַנען צו אַ פֿירטעל שעה בײ יעדער שענער אויסשטעלונג אין אַ מאַגאַזין-פֿענסטער, — האָב איך זיך געלאָזט געהן אַ הײם. מײן הײם איז אין אַ פּריוואַטער שולע, וואָס דער בעל-הבית פֿון איהר האָט מיר ערלויבט אין איהר נעכטיגען צוליעב מײן „טאַלענט", וואָס איך הויב שוין איצט אָן אַרויסווײזען. אַלט בין איך איצט זיעבעצעהן יאָהר.

געהענדיג מיט גיכע טריט דורך די גאַסען, וואָס פֿיהרען צו דער שולע, קוק איך אויף אַלע זײגערס וואָס איך בעגעגען; נוט וואָלט געווען פֿאַר מיר, ווען ס'וואָלט איצט געווען האַלב דרײ: אַקוראַט אין דער צײט צולאָזט מען די יונגלעך אַ הײם. דער ערשטער זײגער, וואָס איך בעגעגען, ווײזט צוואַנציג מינוט אויף דרײ. — „צעהן מינוט געבליבען אין גאַנצען"! — טראַכט איך און הויב אָן צו געהן גיכער. אין דער צווײטער גאַס ווײזט דער זײגער אַ פֿירטעל אויף דרײ. איך הויב ווידער אָן געהן לאַנגזאַם. קומענדיג נאָהנט צו דער שולע, איז דאָרטען אויך דאָ אַ זײגער. וויפֿיעל איז דאָס אָט אויף דעם זײגער, עפּעס זעה איך נישט גוט, — ס'מוז זײן אַן'אַלטער זײגער, די ווײזער'ס זענען עפּעס

אזוינע קרומע און משונה'דיגע. און אפשר איז דאס מיר אזוי טונקעל אין די אויגען, ווייל איך האב פון אין דערפריה נאך אין מיין מויל נישט געהאט? שא, אט זעה איך שוין: דריי א זייגער! ס'קאן אבער נישט זיין: כ'האב נאך אביסעל כח אין די פיס, ס'איז נאך נישטא קיין דריי א זייגער? מען מוז צוגעהן נעהנטער. אח, ס'איז דאך ערשט צוויי א זייגער!

צוויי! א שווייס געהט מיר ארויס אויפ'ן שטערן. הייסט עס, אז איך דארף נאך דא, אין טויער פון דער שולע, ווארטען א האלבע שעה, ביז די קינדער וועלען ארויסגעהן. פערפאלען. איך שטעל זיך אוועק אין טויער, און די ערשטע פאר מינוט בין איך אזוי מיעד, הונגעריג און דערשלאגען, אז איך טראכט גארנישט. איך לעהן זיך אן אין א וואנד, און פערמאך די אויגען.

ס'דרעהט זיך מיר דער קאפ. מ'דארף זיך געהן זעצען אויפ'ן בענקעל, וואס שטעהט ביים טויער. ניין, דער סטרוזש וועט נאך אנגעהן, און וועט מיך בעטען מחילה אוועקגעהן. אז אזא פראסטע זאך, ווי א סטרוזש, שרייט אויף דיר, איז ערגער ווי א טאג ניט עסען. ס'ווילט זיך שוין גוט עסען. וואס וועל איך היינט דארט אנקלייבען, אז די קינדער וועלען זיך צוגעהן? ס'וועט זיין שען, אז ס וועט גארנישט זיין, אדער געביסענע, געביסענע! אויפ'ן זעמעל מיט פוטער זעגען נאך פריש די צייכענס פון דעם יונגעלעס צעהן און ליפען... און דו געה עס! —— ווער ווייסט, אפשר וועט מיר גאר אבגליקען ווי פאר אכט טאג צוריק, דאמאלס האב איך געפונען אין איין באנק צוויי גאנצע זעמעל מיט פוטער, נאך ניט קיין געריהרטע אפילו, — איך דערקען. אין אנ'אנדער באנק האב איך געפונען צוויי בארען און אנ'איי, אז ס'גליקט אב. א חוץ דעם האב איך דאמאלס צונויפגענומען אפשר צעהן האלבע זעמעל. דאמאלס איז מיר גלאט געווען גוט צו זוכען: דער „לאקיי", דאס שקץ'על, וואס נעכטיגט מיט מיר אין שולע, איז נישט געווען. אמאל טרעפט זיך אז צוליעב איהם האב איך א שלעפטען מיטאג.

כ'עפען די אויגען.

ארום מיר איז שטיל. די שולע איז אין א הינטער-געסעל; קיין קלייטען זענען דא נישטא, ס'זענען נאר דא קלייטעך פון עסענווארג, אט א שטייגער אקעגען מיר. די טהיר פון קלייטעל

איז אָפֿען, איך זעה ווי אַ אידענעס האַנד הויבט זיך און לאָזט זיך אַראָב. שוין דריי מאָל אַזוי. וויפֿיעל וועט געדויערען ביז זי וועט נאָך אַמאָל אויפֿהייבען די האַנד און אַראָבלאָזען. כ'רעכען, אַז איך וועל נאָך קאָנען ביז דאַמאָלס אָבצעהלען פֿופֿציג: איינס, צוויי, דריי, פֿיער, ——— שוין! דאָס פּאַקט זי אַלץ אין קאָשעק אַריין, וואָס קויפֿט זי דאָרטען אָן אַ שטייגער? טהיי, צוקער, ברויט, פּוטער. — ס'האָט מיר שוין דערעסען די זעמעלעך מיט פּוטער, ס'ווילט זיך פֿלייש. ווען מען נעהמט מיך אַ שטייגער אַריין אַליין אין אַ צימער (קיינער זאָל נישט זיין, ווייל איך וועל דאָס ערשטע מאָל זיך אַ וואָרף טהון אויפֿ'ן עסען, ווי אַ הונגעריגער וואָלף, פֿאַר אַ פֿרעמדען מענשען דאַרף מען עסען פּאַמעלעך). און מען שטעלט מיר אַוועק אַ טעלער מיט דריי קאָטלעטען מיט געבראָטענע קאַרטאָפֿלעס. ———

אין מאָגען הויבט מיר אָן עפּעס דרעהען. ער האָט דער־פֿיהלט, אַז מיין מוח טראַכט וועגען קאָטלעטען און געבראָטענע קאַרטאָפֿלעס, מען דאַרף נישט טראַכטען וועגען דעם, אַ מלאָכה טראַכטען! אויב טראַכטען, קאָן איך שוין בעסער זיך פֿאָרשטעלען בעסערע זאַכען. אַ פֿאַנטאַזיע האָב איך אַ גרויסע, נאָך אַ גרעסערע ווי מיין אַפּעטיט איצט. ביינאַכט אַ שטייגער, ווען דער ערל פֿייפֿט שוין אין קיך מיט דער נאָז, און איך דרעה מיר איינער אַליין אַרום איבער די פּוסטע צימערען פֿון דער שולע, אין דער פֿינסטער, נישט אַלע אויף דער נאַכט האָב איך אַ ליכט, שלאָפֿען שלאָפֿט זיך נישט, דער מאָגען איז מיר נישט אַזוי פֿול, דאַמאָלס לעג איך מיך אַוועק אויף מיין קאַנאַפּע (די קאַנאַפּע האָט אַוועקגע־שטעלט דער בעל־הבית פֿון דער שולע, ווייל ער האָט מיר גע־וואָלט געבען אויף וואָס צו שלאָפֿען און ווייל זי איז שוין אַלט און אומריין אויף צו שטעהן ביי איהם אין דער קוואַרטיר), וואָס שטעהט אין קליין בלינד צימערעל, וואו ס'איז נישטאָ קיין פֿענסטער, פֿערמאַך ביידע טהירען, די טהיר אין קיך אַריין און די טהיר אין די צימערען פֿון דער שולע, און נעהם טראַכטען מיט אָפֿענע אוי־גען. אַרום מיר איז אַזאַ פֿינסטערניש, אַז מיר איז אַלץ איינס צי ליגען מיט אָפֿענע, אָדער מיט פֿערמאַכטע אויגען. אָט דאַמאָלס גיב איך דאָס אַ חלום. דאָס שטיקעל פֿינסטערניש, וואָס איך ליעג אין דעם, האָט נישט קיין גרענעצען, עס צוגיעסט זיך וויט וויט

אַרום און אַרום, און אין דעם גרויסען חלל פון פינסטערניש איז דאָ אַנ'אָרט אויף אַלערלײַ וועלטען, וואָס איך בעשאַף מיר. אָדער אַז מיר ווערט נמאס ליגען אין דער פינסטער, געה איך אַרוים אין די גרויסע צימערען פון דער שולע, די לבנה שײַנט אַרײַן דורך די פענסטער, און איך שפּאַן אַרום פון אײן צימער אין צווייטען, פון אײן צימער אין צוויײטען, און טראַכט און טראַכט.

ס'דערעסט מיר שטעהן, איך גיב זיך אַ דרעה אַרום איבער'ן טראָטואַר, כ'בין אָבער צו מיד אויף אַרומגעהן, און איך שטעל זיך אַ נידער אַוועק וואו איך בין געשטאַנען. איך הער זיך אײַן: פונ'ם דריטען עטאַזש, וואו די שולע איז, קאָן מען אײגענטליך גאָרנישט הערען. נאָר מײַן אויער איז שוין געוואָהנט: אַלע טאָג אין דער זעלבער צײַט קומט מיר אוים זיך צו הערען. אָט איצט הער איך אויך, ווי דער לעהרער לײַענט מיט אַ גראָבער שטימע.

אָבער ווען וועט עס שוין האָבען אַנ'עק? מיר דאַכט זיך, אַז איך שטעה שוין דאָ אַ האַלבע שעה. און אפשר נישט, איך בין אַזוי מיד, אַז איך פיהל גאָרנישט. איך קעהר דאָס זײַן אַ שען ביסעל בלאַס איצט. מען דאַרף אַרויסנעהמען מײַן שפּיגעלע און אַ קוק טהון. כ'האָב אַ שפּיגעלע, און אַ שענם, יוכבד האָט דאָס מיר געשענקט. איך בין דאָס איצט בלאַס, איבער די אויגען איז מיר עפּעס ווי אַ הײַטעל איבערגעצויגען, אַלץ פון מידקײַט, אָבער פון דעסטוועגען געהט מיר צום פנים, אַז איך בין בלאַס. אַז מען האָט שוואַרצע אויגען, איז שען זײַן בלאַס, גאָר בלאַס, ווי איך בין איצט, כ'ווייס. וואָס דו האָסט מיך אַזוי ליעב קושען, יוכבד. ווער איז יוכבד? אַ מעדעל פון אַכצעהן-נײַנצעהן יאָהר. איך בין אין גאַנצען אַלט זיעבעצעהן, ס'טרעפט זיך אַזוינע זאַכען אויך, אַז אַ מעדעל פון אַכצעהן יאָהר האָט ליעב אַ יונגעל פון זיעבצעהן. הײַנט מוזט איהר וויסען, אַז זי ווײסט נישט ווי איך לעב; אײגענטליך ווייסט זי יאָ, אַז קײן געלד האָב איך נישט; זי ווײסט אָבער נישט, אַז טאָג און טאָג עס איך גאָרנישט ביז דרײַ אַ זײגער, און נאָכדעם מאַך איך מיר אַ מיטאָג פון די שיריים, וואָס די קינדער פון דער שולע לאָזען איבער נאָך זײער אַוועקגעהן. וואָס וואָלט זי געזאָגט, זי זאָל וויסען? זי וואָלט דאָס אפשר גאָרנישט פערשטאַנען. איהר טאַטע איז אַ רײַכער,

כ'בין בײַ זײ אײנמאָל געװעזן אין געשעפֿט. און אפֿשר װאָלט איך בײַ איהר נאָך געװאָרען אין די אױגען צוליעב דעם? כ'װײס אױך נישט, כ'װעל גײן איצט טראַכטען, װען איך װעל אַזױ עסען, װעגען דעם װאָס ס'װעט אַמאָל זײַן, דערװײַל װײס איך, אַז זי האָט מיך ליעב און קושט מיך! זי קושט מיך אין די ליפּען, אין די האָהר, אין די אױגען. מעהר פֿון אַלץ קושט זי מיר די אױגען. מיר איז טאַקע גאַנץ גוט, אַז איך ליעג בײַ איהר אױף די קניע און זי קושט מיר די אױגען. פֿריהער מוז מען אָבער אָבעסען; ס'טרעפֿט זיך אַמאָל, אַז זי קומט צו מיר צוגעהן אױף דער נאַכט, אַ פֿרעהליכע, אַ לעבעדיגע, מיט רױטע באַקען, אױף די ליפּען ליעגט איהר נאָך דער טעם פֿון די גוטע זאַכען, װאָס זי האָט געקױפֿט אין װעג און געגעסען, זי גיעט מיר אױך. איך עס עס פּאַמעליך, פּאַמעליך, גלײַך װי ס'װילט זיך מיר נישט זעהר שטאַרק.

— קום שפּאַצירען, סאַשאַ — רופֿט זי מיך.

„הײסען הײס איך שמואל, און זי האָט איבערגעמאַכט מײַן נאָמען אױף סאַשאַ, דאָס איז דער בעסטער סימן, רעכען איך, אַז אַ מעדעל האָט ליעב.

איך זאָג זיך אָב פֿון געהן שפּאַצירען. זי פֿרעגט פֿאַרװאָס, איך געפֿין אַ תּירוץ. אַ לאַנגע צײַט שפּרינגט זי נאָך אַרום אַ לעבעדיגע, אַ פֿרעהליכע, װאָס נאָר מײַן קושען געהען איהר אָב. נאָר סוף־כּל־סוף װאַרפֿען אױף איהר אַרױף די גרױסע שאָטענס אין גרױסען צימער אַ ליעבען אומעט, און זי לעגט מיך אַװעק בײַ זיך אױף די קניע אוּן נעהמט מיך קושען, פֿריהער אױף די אױגען, נאָכדעם אױף די ליפּען. איהר פֿערשטעהט, אױף די ליפּען. איך בין אַזױ אױך מיעד, און פֿון די קושען װער איך נאָך מיעדער, אַזױ, אַז קױם װאָס איך אָטהעם. סוף־כּל־סוף בעמערקט זי דאָס, איך הער װי זי זאָגט מיר מיט אַ װײכער ערנסטער שטימע:

— װי שעמסט דו זיך נישט, דו דאַרפֿסט אפֿשר האָבען געלד און װילסט בײַ מיר נישט בעטען? איך שװײַג. אין קאָפּ געהט מיר איבער אַ געדאַנק: און אפֿשר טאַקע לײַהען בײַ איהר? װאָס איז דאָרטען אַזױנס?

זי װערט ברוגז:

— דו װילסט מיר אפֿילו נישט ענטפֿערען.

— האָסט מיר דען עפּעס געזאָגט? — מאַך איך זיך תמ'עוואַטע.

— האָסט נישט געהערט? — איז ביי איהר אַ ספק׳ — איך האָב דיך געפרעגט, צי דו דאַרפסט נישט האָבען קיין געלד, כ'האָב ביי זיך אפילו נאָר איין רובל, אויף מאָרגען קאָן איך דיר ברענגען.

— כ'דאַרף נישט, — ענטפער איך און גלעט איהר האַנד, דאָס הייסט, איך בין גאָרנישט אין אַשטימונג פון געלד, זעהסט, איך גלעט דיר נאָר די האַנד.

נאָכדעם האָט זי מיר אַלץ געקושט און געקושט און געקושט, אַז איך האָב זי אַרויסגעלאָזט, האָב איך אויפ'ן טיש בעמערקט אַ זילבערנעם רובל. „די געוועלבלעך זענען נאָך איצט אָפען", — גיט מיר אַ קלאַפּ אַ מחשבה אין קאָפּ, וואָס טהוט מיר וועה פון הונגער און פון די קושען, נאָר איך געה גאָר צו צום פענסטער, עפען איהם אויף, און וואַרט, אַז יוכבד זאָל אַרויסגעהן פונ'ם טויער. אָט איז זי.

— יוכבד, טייערע, אַ גוטע נאַכט דיר.

אַזוי שריי איך איהר אַרויס דורכ'ן פענסטער. און פאַר זיך טראַכט איך... „דו מיינסט דאָך, אַז איך דאַנק דיר דאָס פאַר'ן רובל, יאָ?"...

יוכבד שרייט מיר אַרויף:

— צום ווידערזעהן, טייערער! — און זי שיקט מיר אַקוש מיט דער האַנד —

— וואַרט אַביסעל, — שריי איך ווידער, און וואַרף אַראָב דעם רובל. דער רובל גיט אַ קלונג אויפ'ן טראָטואַר. יוכבד בלייבט אַ מינוט שטעהן ווי פערגליווערט, נאָכדעם הויבט זי איהם אויף.

— האָסט פערגעסען אַ רובל אויפ'ן טיש! — שריי איך ווידער. — אַ גוטע נאַכט דיר! — און מיין שטימע איז אַזאַ יוהיגע — —

און אַז איך האָב פערמאַכט דעם פענסטער, נאָכדעם אַז איך האָב שוין נישט געזעהען יוכבד'ן דורך איהם, בין איך אַוועקגענאַנגען זוכען אין די בייגק פערבליבענע זעמעל.

— אויף וואָס האָט איהר זיך אַזוי פֿערקוקט?

דאָס פֿרעגט מיך דער בעל־הבית. נאָך איהם געהען שוין די קינדערלעך, איינער טראָגט צוריק דעם אָנבייסען, וואָס ער האָט נישט אויפגעגעסען אין שולע, אַ שאָד!

דער בעל־הבית פֿרעגט מיך ווייטער:

— איהר האָט דאָ געוואַרט ביז די קינדער וועלען זיך צוגעהן? איהר קאָנט קומען פֿריהער אויך, איהר קאָנט זיצען ביי מיר אין קאַבינעט.

— ניין, — לייקען איך אָב, — איך וואַרט דאָ אויף עמיצען.

דער בעל־הבית גיט מיר די האַנד.

— אַדיע! — זאָג איך, — מיט אַפּעטיט! איהר געהט דאָך מסתּמא אויף מיטאָג?

— ניין, — ענטפֿערט ער, — איך געה נאָך אַריין ערגעץ אין אַנ׳אָרט.

— ווען איהר, הייסט עס, ערשט אין אַ שעה אַרום עסען? — פֿרעג איך זיך נאָך. כ׳ווייס אויך נישט צוליעב וואָס.

— אין אַ שעה אַרום. אַדיע! דער בעל־הבית געהט אַוועק.

„אַ מענש האָט דאָס מיטאָג, און איילט זיך נישט", — שמייכעל איך צו זיך אַליין. נו, איצט דאַרף מען אַרויפֿגעהן. רבונו של עולם, ווי איך בין מיעד. ס׳איז שוין אפשר דריי אַ זייגער. אָט דאַרף איך זיך הויבען אויף די טרעפּ, ס׳איז מיר גאַנץ שווער. וויפֿיעל האָב איך דאָס טרעפּ? זעקס מאָל עלף? זעקס און זעכציג טרעפּ! איך הויב זיך אויף פּאַמעליך, אַ טרעפּ נאָך אַ טרעפּ. אָט איז שוין די טהיר. אַ שליסעל האָב איך אַ בעזונדערען. איך געה אַריין. זעצען זיך אַביסעל אָברוהען? ניין, מען דאַרף געהן אַ זוך טהון.

דער ערל שטעהט און ווישט די שויבען. גוט, טראַכט איך מיר: ער איז פֿאַרנומען, איך געה אַריין אין צווייטען צימער, בויג זיך אָן צו דער ערשטער באַנק: ליידיג, צו דער צווייטער— אויך ליידיג, מיר ווערט מיט יעדער גייער באַנק פֿינסטערער אין די אויגען: ליידיגע בענק, אפילו קיין זכר נישט פֿון אַ שטיקעל זעמעל.

איך געה אַריין אין צווייטען צימער, אַ שרעקליכער געדאַנק

גיט מיר אַ בליץ אין מח. נאָר צום ערל זאָג איך רוהיג:

— האָסט שוין אויפגעגרוימט?

— שוין אויפגערוימט.

— דאָ אויך?

— דאָ אויך, אַקעגען וואָס פרעגט איהר?

— כ'האָב דאָ פערגעסען מיינם אַ ביבעל. נישט געזעהן?

— אַ ביבעל, אַ ביבעל? ווי זעהט דאָס אוים?

— ווי זעהט עס אוים? — — כ'האָב איהם קיין כח נישט צו ענטפערען. איך לאָז זיך געהן אין קיך אריין. אין הארצען איז נאָך ביי מיר דאָ אַ האָפנונג.

אין קיך, אין קאַסטען פון מיסט, דערזעה איך ליעגען האַלבע און גאַנצע זעמעל. פון איין זעמעל איז אַראָבגעפאַלען דער קעז, וואָס איז געלעגען אויף דער פוטער. — אַ גראָבע שטיק שווייצערישער קעז...

אַ פערשטערטער שבת.

(אַ בילד).

ליב שמחה'ס, — מיין טאַטע — איז אַ „נאמן" ביי יואל דעם נגיד אין קאַנטאָר. שכירות בעקומט ער גאַנצע זיעבען רובל אַ וואָך, נאָר ווייל פון צייט צו צייט, — אַ פּאָר פּסח אַ שטייגער, — קומט אוים דעם טאַטען געהן צום נגיד בעטען אַ טובה, ער זאָל געבען פאָראוים אַ פּופציגער, דערפאַר בלייבט אויף לעבען מעהר ניט ווי 5 רובל אַ וואָך; די איבעריגע צוויי צאָהלט מען שטענדיג „וואָכערס" דעם בעל-הבית אַליין. און פון זינט איך געדיינק זיך, קאָן איך זיך נישט דערמאָהנען, אין אַ זיעבען רובעלדיגער וואָך.

דעם פּופציגער, וואָס מען נעהמט פאַר אַ יום-טוב, וועלכען דער טאַטע ברייננט אַהיים שטענדיג אויף דער נאַכט (בייטאָג וועט מען נישט געהן דולען דעם נגיד אַ קאָפּ), נעהמט די מאַמע איבער צו זיך, זעצט זיך אַוועק ביים טיש און נעהמט איהם איבערצעהלען, זי צעהלט דרייערלעך בעזונדער, פינפרובלדיגע בעזונדער, צוטיילט דאָס געלד אין קופּקעלעך, צעהלט איבער יעדע טייל בעזונדער און רעכענט נאָכדעם צוזאַמען. קיין פּופציגער ריכטיג קומט אָבער נישט אַרוים: אָדער מעהר אָדער וועניגער. דערזעהט דאָס דער טאַטע, וואָס האָט דערווייל אויסגעטהון דעם מאַנטעל און האָט איבערגעביטען דאָס היטעל (צום בעל-הבית איז ער געגאַנגען אין דעם שבת'דיגען זיידענעם היטעל), און זאָגט.

— האסט נישט וואס צו צעהלען. ס'איז ריכטיג ווי געלד.

די מאמע גיט א קעהר דעם קאפּ צום טאטען און פֿרעגט איבער:

— קאן איך זיך פֿערלאזען, ליב? האסט גוט איבערגעצעהלט צוויי מאל?

— יא, יא, קענסט עס פֿערשפארען, — ענטפֿערט דער טאטע.

און מען „פֿערשפארט" דאס געלד. דעם שליסעל נעהמט צו זיך דער טאטע (א קלייניגקייט, פופציג רובל), און אז זיי געהען שלאפֿען, ווען זיי ליגען שוין אין די בעטען, געהט נאך ביי זיי אלץ דער אייגענער שמועס וועגען דעם מארגענדיגען איינקויף. איך, וואס שלאף אויף בײנקלעך צוזאמען מיט מיין ברודער, הער ווי די מאמע טענה'ט מיט'ן טאטען:

— איך זאג דיר, אז משה מיט יאסלען מוזען האבען צו דריי העמדלעך!

משה און יאסעל — דאס בין איך מיט מיין ברודער.

דער טאטע ענטפֿערט אב דער מאמען, דעררויכענדיג דעם לעצטען ציגאר פֿאר'ן שלאף:

— משה'ן האסטו ערשט אויף סוכות געמאכט העמדלעך?

— מיש זיך ניט, איך בעט דיך, אין דעם וואס דו ווייסט נישט, — מאכט די מאמע מיט כעס.

— טהו וואס דו ווילסט, מאך איהם אפילו אכטצעהן העמדלעך, און א זיידענע קאפּאטע מוז איך האבען.

דער טאטע דאווענט אין דער חסידישער קלויז, און אהין קומען אין א קארטענער קאפּאטע איז א בזיון. פֿון דער אלטער זיידענער פֿאלען שוין שטיקלעך.

— וואס-זשע, זאל איך צוליעב דיין קאפּאטע משה'ן קיין העמדעל נישט מאכען אויפ'ן לייב? — טענה'ט די מאמע פֿאר מיר.

איך ליעג און הער זיך איין; א שמערצליכער געפֿיהל לאזט מיך נישט איינשלאפֿען: איך פֿיהל, אז מיין „גארניטור" אויף פסח איז א ודאי און א ודאי בסכנה...

אז איך חאפּ זיך אויף אין דערפֿריה, איז דער טאטע שוין נישטא אין דערהיים, דורכ'ן פֿענסטער שיינט ארייין א ליעבע פֿאר-

פּסח-זמן, און אין שטוב איז אָנגעוואָרפֿען, די בעטען נישט פֿערבעט, און קיך פֿאַרעט זיך שוין די מאַמע, און שרייט:

— נחמה (מיין שוועסטער, אַ כּלה-מיידעל), נעהם וואַש אויס דאָס טעפּעל, ריהר זיך! ווייסט נישט, אַז איך האָב נישט קיין צייט, איך דאַרף געהן אין קלייט?

„איך דאַרף געהן אין קלייט" טראָגט זיך אַ גאַנץ אין דער פֿריה אַרום אין דער שטוב. „אין קלייט" — טראַכט יעדעס קינד פֿאַר זיך און חלומ'ט זיך חלומות, די עלטערע וועגען אַ גאַנצען „גאַרניטור", די קלענערע — וועגען אַ פּאָר הויזלעך, וועגען אַ קאַפּאָטקעלע... אַרום זייגער צוועלף לעגט די מאַמע אַוועק די אַרבייט און נעהמט זיך אָבוואַשען. בשעת מעשה שרייט זי צו דער שוועסטער נחמה'ן:

— ווייז מיר נאָר דיין שטיקעל כּשר זייף, מען דאַרף געהן אין אַ קלייט...

בשעת די מאַמע ווישט זיך אָב און טהוט זיך אָן, רינגלען זי אַלע קינדער אַרום, די גרויסע און די קליינע, און יעדערער דערמאָהנט אין זיך:

— מאַמע, מיר זאָלסטו נעהמען הויזען מיט פּאַסקעלעך, וואָס זעהען אויס ווי קאָרט.

— איך וויל אַ גאַנצען גאַרניטור, פֿון איין קאָליער.

— מאַמע, דו קאָנסט זיך מיך אָבנאַרען, מיר נעהמען טונקעלע פּאַרלסינע, וואָס זעהט אויס ווי קאָרט, זאָג איך דיר, אַז איך וועל אין קלויז אַריין נישט געהן דאַוונען... — גיב איך, דער עלטערער אינגעל, אָנצוהערען דער מאַמען.

די מאַמע קוקט אַפֿילו נישט אָן אונז, טהוט זיך זון און זאָגט אָן נחמה'ן:

— זאָלסט דאָ געבען עסען דעם טאַטען אַז ער וועט קומען, כ'וואָלט בעסער געוואָלט, זאָלסט געהן מיט מיר אין קלייט, דיר קאָן נאָך נאָכדעם נישט געפֿעלען וואָס איך וועל פֿאַר דיר אויסקלייבען. ווייסטו וואָס, איך וועל לאָזען פֿאַר דיר געלד, וועסטו זיך נאָכדעם אַליין געהן איינקויפֿען.

דער שוועסטער געפֿעלט אָבער נישט דער מאַמעס פּלאַן.

— וואָס ס'קאָן שוין בלייבען, אַז דו וועסט אַלץ פֿריהער איינקויפֿען...

די מאַמע ענטפֿערט איהר גאָרנישט , און גיט נאָר אַ קוק אויף איהר . און דער קוק זאָגט : „נאַרעלע , טאָכטער מיינע , איך בין דען נישט קיין מאַמע , איך ווייס דען נישט , וואָס אַזאַ מעדעל ווי דו , וואָס האלט ביי אַ שדוך , דאַרף האָבען . ביים גוטען ווי־לען , אויף די שונאים געזאָגט געוואָרען , וואָס מען קאָן דיר שוין מאַכען . . . . .

אַנגעטהון זיך , געהט די מאַמע ארויסנעהמען דאָס געלד ; איז נישטאָ דער שליעסעל .

— דער שליעסעל , דער שליעסעל , ווער האָט געזעהן דעם שליעסעל ? — שרייט די מאַמע .

— דו האָסט דאָך איהם נעכטען אליין אָבגעגעבען דעם טאַטען בעהאלטען , — דערמאָהן איך איהר . — בלייבט די מאַ־מע שטעהן מיט אַן'אויסדרוק פֿון פֿערצווייפֿלונג אויפ'ן געזיכט :

— וואָס טהו איך איצט ? כ'האָב זיך שוין אָנגעטהון , אָבגעוואַשען . . .

— איך וועל אַ לויף טהון נאָכ'ן שליעסעל , — רוף איך זיך אָן .

— גיב־זשע אַ געה גיך , איך זיץ דאָ און וואַרט אָנגעטהון , נאָר פֿערליר איהם נישט !

אַז איך קום אין קאָנטאָר צום טאַטען , קאָן איך אַ צייט לאַנג גאָרנישט זאָגען , אַזוי בין איך געלאָפֿען : דער אָטהעם האָט מיר פֿערחאַפּט . דער טאַטע קוקט אויף מיר מיט שרעק און טרייסעלט מיך און קוקט מיר אין די אויגען :

— וואָס איז , זאָג גיכער , עפּעס אין דערהיים ?

די אידען וואָס שרייבען אין קאָנטאָר , האָבען אַלע אויפֿגע־הויבען די קעפּ און קוקען אויף מיר . איך ווער פֿערשעמט און זאָג קוים אַרויס :

— קום אַרויס .

מיר געהען אַרויס הינטער דער טהיר ; דעם טאַטענס געזיכט דריקט אויס שרעק .

— נו . רעד שוין גיכער , — לאָזט ער נישט אַרויס מיין אַקסעל פֿון האַנד .

— די מאַמע האָט געזאָגט , זאָלסט איהר געבען דעם שלי־סעל פֿונ'ם געלד ...

— אַ בייזער חלום אויף איהר קאָפּ — זידעלט דער טאַטע די מאַמע — צוליעב׳ן שליסעל דאַרף מען אַזוי יאָגען אַ קינד און מיך אַזוי איבערשרעקען!

ביי מיר ווערט פּלוצלונג אָן דעם גאַנצען חן דער „גאַרניטור", וואָס די מאַמע דאַרף מיר ברייגגען, — נאָכדעם ווי דער טאַטע האָט אַזוי גראָב אויסגעזידעלט די מאַמע.

— נאָ, — מאַכט דער טאַטע צו מיר. — נאָר פערליער איהם נישט...

אָפּגעהענדיג אַ שטיקעל וועג, הער איך, ווי דער טאַטע רופט מיך צוריק:

— זאָג דער מאַמען, אַז זי זאָל נישט פערגעסען מיר נעה־מען אַ ווייסענע קאַפּאָטע, כ׳וועל איהר מאָרגען אָדער איבערמאָרגען צוגעבען נאָך צוויי קערבלעך, וועט זי נאָכדעם דערנעהמען די העמדלעך.

— כ׳וועל זאָגען. — זאָג איך אונטער דער נאָז, און געה אַ וועק. איך לויף שוין נישט. מיר ווייזט זיך אויס, אַז די מאַמע וועט דערקענען פון מיין פּנים, ווי דער טאַטע האָט זי געזידעלט, איך גיב אָב דער מאַמען דעם שליסעל און זאָג גאָרנישט.

אָנגעהויבען האָט זיך דאָס באַלד אויף דער נאַכט, אַז דער טאַטע איז געקומען פון קאַנטאָר. אויפ׳ן טיש זענען געווען צו־לעגט די סחורות, וואָס די מאַמע האָט געבראַכט, און מיר אַלע זענען געשטאַנען ארום טיש, יעדערער האָט זיך געהאַלטען זיין סחורה אין האַנד און בעקוקט עס.

— איך וויל נישט די הויזען. איך זאָל שטאַרבען, אויב איך וועל זיי אפילו איינמאָל אָנטהון! — שרייט מיין ברודער אברהם.

— נישט קשה, וועסט בעסער ווערען, — שרעקט זיך נישט די מאַמע.

די שוועסטער נחמה רעדט ברוגז:

— האָסט שוין קיין בעסערען סיטץ נישט געקאָנט אויס־קלייבען?

— ביי פערל׳ן אין קלייט איז נישט געווען קיין שענערער, — פערענטפערט זיך די מאַמע.

— געהט מען אריין אין אַנ׳אַנדער קלייט.

— האָסט פערגעסען, אַז איך בין פערל׳ן שולדיג נאָך פון

פאר צוויי יאהרען? ווי געהט מען אין אנ'אנדער קליידט?

דא קומט אן דער טאטע, גיט א גיבען קוק אויפ'ן טיש, און זאגט שוין אין כעס צו דער מאמען:

— קיין קאפאטע טאקי נישט גענומען?

— האסט מיר געגעבען געלד אויף א קאפאטע?

— כ'האב דאך דיר געזאגט, אז איך וועל דיר געבען נאך צעהן קערבלעך!

— האסט מיר גארנישט געזאגט, און קאנסט איצט אויך געבען, וועל איך דיר מארגען געהן נעהמען.

— כ'האב דיר שוין גארנישט געזאגט? — איז אין כעס דער טאטע, — דו דארפסט עפעס האבען, איך זאל געהן ווי א מענש!

— לאז זיין, איך דארף נישט האבען זאלסט געהן ווי א מענש. דו ווילסט זיך שוין קריעגען...

— קריעגען וויל איך זיך, — ווערט דער טאטע אויפגעבראכט, — א גאנצע טאג זיך אנגעהארעוועט ווי א הונד, און איצט בין איך זיך געקומען קריעגען מיט דיר?

עס ווערט א ברוגז.

עסען צום טיש דערלאנגט שוין נחמה. די מאמע שטעהט בייִ'ם אויווען און וויינט...

דער ברוגז דויערט ביז פרייטאג.

קומענדיג פרייטאג פון באד, געהט דער טאטע דורך די קיך, און הויבט אן דער ערשטער צו רעדען:

— דער סאמאוואר איז שוין פארטיג?..

די מאמע קוקט נישט צו איהם, איהר פלאמענדעס געזיכט ליגט אין אויווען, און שרייט:

— נחמה, דער סאמאוואר איז שוין פארטיג?..

דער טאטע זעצט זיך טרינקען טהיי, טרינקט אויס איין גלאז, צוויי, דריי, און גיעסט אן די פיערטע א האלבע...

— שרה, — זאגט ער פלוצלונג צו דער מאמען — געה טרינק שוין אויך א מאל א גלאז טהיי, גענוג זיך שוין דיר פארען...

— באלד, איך וועל נאר אבשמירען דעם פריפיטשאק — לאזט זיך די מאמע איבערבעטען.

אז מען דארף געהן דאווענען, טהוט דער טאטע אן די אל-

טע, צוריסענע ווידענע קאפאטע. ער גארטעלט זיך ארום, די מאמע שטעהט דערביי, און זאגט וויי:

— כ'וועל דערווייל די פערריבטען, נאך שבת, אם ירצה השם, וועסטו דו זיך נעהמען אניי.

דער טאטע קוועטשט מיט די פלייצעס:

— מארגען א קידוש, ווי געהט מען עס צווישען פרעמדע מענשען אזוי...

דער פרייטאג צו נאכט איז א ליכטיגער, א שלום'דיגער. נאכ'ן עסען קנאקט דער טאטע קערענדלעך און קוקט אריין אין „יוסיפון". די מאמע זיצט און דרימעלט. זי איז מיעד פונ'ם שבת-מאכען.

פונ'ם „קידוש" קומט דער טאטע א צערייצטער. דער פנים זיינער איז רויט.

— א גוט שבת, — זאגט ער צו די ווענד. די מאמע, וו: מיר, קינדער, פערשטעהט שוין.

— וועסט זיך באלד וואשען? — פרעגט די מאמע.

— אויף וואס דען וועל איך ווארטען, שוין קארג שפעט? — וואס קנייטשט דו דעם חומש! — חאפט מיין ברודער אברהם א סטוסאק. דאס איז דער ערשטער סימן.

דאס ברודערעל צוויינט זיך, די מאמע האלט זיך נאך איין.

— געה וואש זיך בעסער, מילא, ער וועט נישט אויפעסען דעם חומש.

— דו ווייסט! — רעדט שוין מיט כעס דער טאטע, — פון דיינעטוועגען מעג אלץ זיין צוריסען. די קאפאטע א שטייגער. ס'האט מיר היינט געפלאמט דאס פנים פאר בזיון.

— נו געה וואש זיך שוין א מאל, — זאגט נאך אלץ וויי: די מאמע. איך שטעה געבען איהר און הער ווי זי זאגט פאר זיך:

— שוין א ביסעל בראנפען גענומען...

— וואס זאגסט דו דארטען אזוינס, וואס דו האסט מורא זאגען הויך?..

די מאמע ווערט גאר שטיל. און מיר, קינדער, אויך.

ביי'ם טיש נעהמט דער טאטע נאך א ביסעל בראנפען. די „פעטשא" געפעלט איהם נישט.

— וואָס זשאַלעװעסט דו אַ ביסעל עסיג? מען קאָן אין מויל נישט נעהמען.

— כ'האָב, מיר דאַכט זיך, גענוג עסיג פערקאַכט — פערענטפערט זיך די מאַמע.

— וואָס דען, אַז מען ווייסט, אַז איך האָב ליעב זויערע „פעטשאַ", מאַכט מען פערקעהרט.

דאָ ווערט די מאַמע אויפגעבראַכט.

— פערמאַך דאָס מויל דיינס, — שרייט דער טאַטע.

— פערמאַך אַליין, שרייט צוריק די מאַמע, — ביזט אַ שכור, האָסט זיך אָנגעטרונקען.

אויף אונז, קינדער, פאַלט אַן'אימה. די קלענערע צווייגען זיך, די גרעסערע געהען אוועק פון טיש.

איך געה אַריין אין צווייטען צימער.

אין אַ פּאָר מינוט אַרום קומט די מאַמע אויך אַריין אַהין, געהמט זיך אָנטהון און ווייגט.

איך געה אַריין צוריק צום טאַטען. ער עסט.

— וואָס טהוט זי דאָרט? — פרעגט ער מיך.

— זי געהט אוועק.

דער טאַטע הויבט אָן וואַרפען אַנ'אויג אין צווייטען צימער אַריין, וואו די מאַמע איז. אַ ווײַלע איז שטיל, דער טאַטע אַליין קײַט.

— וואָס עסט איהר נישט?.. — זאָגט ער צו אונז.

עמיצער פון אונז פּרובט עסען. ס'קריכט אָבער אין האַלז נישט. דער טאַטע נעהמט דעם „יוסיפון" און קוקט אַריין עסענדיג. עס הערט זיך פון צווייטען צימער ווי די מאַמע פּאַרעט זיך אין שראַנק פון ספרים; בײַ מיר גיט אַ בליץ אַ געדאַנק, וואָס יאָגט מיר אַרויס דעם שווייס אויפ'ן פּנים:

— דאָס זוכט זי דעם טאַטענס ביטעלע, דער טאַטע בע־האַלט אויף שבת דאָס ביטעלע צווישען די ספרים. דער טאַטע הויבט פּלוצלונג אויף דעם קאָפּ: ער האָט דאָס אפנים אויך פערשטאַנען. ער געהט אַריין אין צווייטען צימער. איך געה איהם נאָך. די איבעריגע קינדער בלײַבען פון שרעק צוגעקאָװעט צו זײַערע ערטער.

— האָסט עפּעס אַרויסגענומען? — זאָגט דער טאַטע.

— די מאַמע שווייגט. דער טאַטע געהט צו צו די ספרים און זעהט ליגען אויבען אן דאָס בייטעלע. פון כעס פערגעסט ער אין שבת, עפענט עס אויף, גיט אַקוק, און גיט אַ געשריי צו דער מאַמען:

— לעג שוין אריין צוריק די פינף קערבלעך, וואָס די האָסט אַרויסגענומען!

— וועסט וואַרטען אַ ביסעל. כ׳מוז דיך אָנלערנען, א[illegible] פאָהרען אויף אַ חודש צו אַ קרובה, וועסט דו נאָכדעם וויסען, ווי מאַכען אַ פערשטערטען שבת.

— דו לעגסט אַוועק? — דער טאַטע ווערט רויטער פון כעס.

— וועסט וואַרטען אַ ביסעל, — רייצט זיך די מאַמע, וואָס, וועסט מיך שלאָגען?

און דער טאַטע אין דער זיידענער קאַפּאָטע, האָט זיך אַ לאָז געטהון אויף דער מאַמען! — — — — — —

— — — — — — — — — — — — —

פאַרנאַכט איז דער טאַטע אויפגעשטאַנען פון׳ם שלאָף, האָט געטרונגען אַ גלאָז וואַסער מיט אַ שטיקעל קיכעל. איך בין געזעסען ביי׳ם טיש און האָב אַריינגעקוקט אין אַ ספר.

— די מאַמע איז נאָך נישט געקומען? — האָט ער מיך געפרעגט אין דער שטיל, אַזוי ווי פערשעמט...

ברעגמאן.

עֶר איז אַ נידעריגער און זעהט אויס יונגער פון די זעקס און צוואַנציג יאָהר, וואָס ער איז אַלט. די ווינקלען פונ'ם שטערען ווערען איהם וואָס אַ חדש גרעסער און אין מיטען קאָפּ זעהט זיך שוין ביי איהם אַ ווייס שטיקעלע, וואָס שטעהט אויך נישט אויף איין אָרט. מיט אַ יאָהר צוויי צוריק, אַז די האָר האָבען זיך איהם אָנגעהויבען שיטען, פלעגט ער האָבען גרויס עגמת־נפש פון דעם. קומענדיג איינמאָל אין יענער צייט צו דעם איין און איינ־ציגען בעקאַנטען מעדעל, וואָס ער פערמאָגט, האָט ער געמוזט זיך אַליין ווייזען שטאַרקייט און האָט אַ זאָג געטהון דעם מעדעל מיט אַ גלייכגילטיגען טאָן און מיט אַ שמייכעל:

— וואָס זאָגט א.הר אויף אַזאַ זאַך — מיר האָבען אָנגע־הויבען אַרויספאַלען די האָר...

עֶר בויגט אָן דעם קאָפּ. דער פנים זיינער, וואָס איז גע־נייגט צו דער ערד, האַלט נאָך אין שמייכלען. און ער זאָגט דעם מעדעל:

— איהר זעהט?...

עֶר וויל מיט זיין גלייכגילטיגקייט מאַכען אויפ'ן מעדעל עפּעס אַ ווירקונג. זי קאָן אַ שטייגער אַ טראַכט טהון: „אַזאַ יונגער מענש, ס'פאַלען איהם אַרויס די האָר, און ער שמייכעלט דאָך, ער איז עפּעס העכער פונ'ם לעבען", דאָס מעדעל אָבער קוקט אויף איהם ווי אַלע מאָל און זאָגט:

— איהר מוזט עפּעס זעהן טהון: דעמאָלט ווערט איהר שוין גאָר טויגען אויף כפרות, אַז די האָר וועלען אייך אויספאַלען. —
ברעגמאַן פערליערט זיין שטאַרקייט און פיהלט אויך, אַז ער

וועט דעמאָלט טאַקע אויף גאָר שוין נישט טויגען. — ווי ס'איז, האָט ער דעמאָלט געהאַט פאַר וועמען דאָס האַרץ אויסצורעדען: דעם שכן זיינעם, וואָס ער האָט מיט איהם געוואָהנט צוזאַמען, פלעגט ער טרעפען אויף דער נאַכט איבער אַ עקסטערען-ביבעל. און ברעגמאַן פלעגט די ערשטע מינוטען ארומדרעהען זיך איבער'ן צימער (דער שכן — אַ געזונדטער און אַ נאַרישער בחור, וואָס גרייט זיך צום עקזאַמען אויף זעקס קלאַסען — פלעגט קיינמאָל נישט אָנהויבען דער ערשטער רעדען) און אָנהויבען אַזוי:

— איהר לערנט?

— הם, — ענטפערט דער בחור, קייענדיג ברויט מיט פוּ־טער און נישט אויפהויבענדיג דעם קאָפּ.

— מען וואָלט זיך אויך געדאַרפט זעצען עפּעס טהון. מען מוז האָבען דעם אַטעסטאַט!

דער בחור שווייגט, אָבער ברעגמאַנ'ען אַרט עס נישט. ער רעדט זיך ווייטער:

— מען איז אַ גוטער גאַסט אין דער געזעלשאַפט כל זמן— איהר פערשטעהט? אַז מען איז וואָס מען איז. אָבער אַז מען הויבט אָן ווערען אַ קאָנקורענט, איז — היט זיך.

דער בחור הויבט אויף דעם קאָפּ. שטעלט אָן די שמאָלע שוואַרצע אויגען אויף ברעגמאַנ'ען און זאָגט:

— איך פערשטעה נישט...

— איהר פערשטעהט נישט, וואָס הייסט קאָנקורענטען? — און ברעגמאַנ'ס פנים שמייכעלט, ווי איינער זאָגט: דאָס איז גאָר אַ בהמה. — דער בחור לאָזט צוריק אַראָב דעם קאָפּ און שווייגט; ברעגמאַן הויבט אָן פייפען אַ ניגון מיט אַ צופריעדען פנים און נעהמט זיך צו ביבלעך. —

ס'געהט אַוועק אַ צעהן מינוט. ברעגמאַן רויכערט שוין דעם צווייטען פּאַפּיראָס פון זינט ער איז געקומען און דרעהט זיך ווי־דער אַרום.

— בערמאַן, — רופט ער דעם שכן.

— — וואָס? — דער בחור הויבט נישט אויף דעם קאָפּ.

ברעגמאַן ענטפערט נישט אַ ווילע, נאָכדעם הויבט ער אָן:

— כ'בין היינט געגאַנגען אין גאַס און האָב געטראַכט: וואָס לויפט מען עס, וואָס לויף איך? איך לויף, לויף אַהיים,

כ'דארף אנ'אטעסטאט ! וואס ?! און וואס לויפען אלע ? וואס וויל מען פון איהר , א שטייגער , איבער'ן ביכעל און חזר'ט און חזרט ? א ?

דער פנים זיינער דריקט אויס צופריעדענהייט פון א מענשען , וואס האט גוט אויסגעדריקט א שווערען , פערפלאנטערטען געדאנק . — דער בחור הויבט דאס מאל נישט אויף דעם קאפ און זאגט גארנישט . ברעגמאן דערוויבערט דעם פאפיראס און בויגט זיך אן איבער'ן ביכעל.

נאר שוין א מאנאט , אז דער שכן זיינער האט זיך ארויסגעקליבען : ברעגמאן איז איהם זעהר געפעלען , ער האלט איהם פאר א טיעפען מענשען , ער שלאפט אבער נישט גאנצע נעכט (שוין א פאר יאהר , אז ברעגמאן ליידט פון נישט קאנען שלאפען) , און דערפאר האט זיך דער געזונדטער בחור געמוזט זוכען א נייע קוואטיר , איז ברעגמאן געבליבען אליין אין צימער און האט זיך נישט געזוכט קיין נייעם שכן . ווייל ס'געהט די צייט פון עקזאמענעס , איז בעסער וואהנען אליין . אביסעל איז ברעגמאן צופריעדען , וואס ער איז געבליבען אליין אין צימער . ס'הייסט , אז ער איז איצט אינגאנצען אבגעשניטען פונ'ם לעבען . לעקציע האט ברעגמאן גראד גענוג , ער האט אויף צו לעבען , און ביי זיך אין די אויגען קומט ער אויס א מענש , וואס האלט נישט שטארק פונ'ם לעבען , און דערפאר חבר'ט ער זיך מיט קיינעם נישט . מילא , וואס ער דארף — א שטייגער , עסען און טרינקען , אנשטענדיגע קוואטיר — א בעזונדערע קוואטיר — דאס מוז ער שוין נעהמען פונ'ם לעבען , און ווייטער ו ו י ל ער נישט...

האט ער שוין קיין שכן נישט און האט נישט מיט וועמען צו רעדען : טראכט ער אליין פאר זיך . בעגעגענט ער אבער אמאל א האלב בעקאנטע מעדעל (מיט יונגע-לייט איז ער איינגעהאלטען) , גיט ער איהר די האנד און געהט מיט איהר צוזאמען , מאכענדיג זיינע קליינע גיכע טריט . ער לויפט אלע מאל אב פאראויס , און דעם מעדעל קומט אויס אלע מאל איהם רופען צוריק :

— ברעגמאן , איהר געהט אוועק ?

ברעגמאן שטעלט זיך אב , ווארט ביז דאס מעדעל גלייכט זיך אויס מיט איהם און געהט מיט איהר א צייט שווייגענדיג . פלוצלונג זאגט ער :

— מען דאַרף אַרבײַטען, שױן בײַ דער עקזאַמענעס. דאָס מײדעל, כּדי עפּעס צו זאָגען, פֿרעגט איהם.

— לערענט איהר איצט.

— אַט אָ דאָס דאַרף מען דאָך טאַקע, אָבער אַז דאָס לעבען לאָזט נישט. איך בין אַלט זעקס און צװאַנציג יאָהר און יעדע זאַך מוז זײַן אין דער ריכטיגער צײַט, און אַז איך לערען איצט, איז — —

ברעגמאַן װערט אַנטשװיגען מיט אַ שמײכעל. דאָס מײדעל פֿערשטעהט נישט און שװײַגט אױך.

— װאָס זשע מאַכט איהר? — פֿרעגט פּלוצלונג ברעגמאַן לעבעדיג און מיט אַ הויך קול, — איהר שלאָפֿט?

— װאָס איז דען? — חידוש'ט זיך דאָס מײדעל.

— איך שלאָף נישט.

— איהר קאָנט נישט שלאָפֿען? — פֿרעגט דאָס מײדעל און קוקט זיך אײַן אין זײַנע אױגען, איבער װעלכע עס איז איבערגעצױגען װי אַ הײַטעל.

— כ'שלאָף נישט, כ'לעג זיך אַלע טאָג זײגער פֿינף.

— לעגט מען זיך פֿריהער, — רעדט שױן דאָס מײדעל מיט רחמנות.

— איהר מײנט, דאָס אַרט מיך? — זאָגט ברעגמאַן מיט זײַן שמײכעל און מאַכט מיט די הענד, — אַלע מענשען מוזען עס זײַן גלײַך, אַפֿילו מיט'ן שלאָפֿען? לעג איך זיך פֿינף אַ זײגער!

דאָס מײדעל פֿערשטעהט װידער נישט און װײסט נישט װאָס צו רעדען. —

אײנמאָל געהט ברעגמאַן אַ הײם אין אָװענד. ס'איז נאָך אַ צײַט פֿאַר פּסח, אָבער דער ערשטער שװאַכער אָטהעם פֿונ'ם פֿריהלינג האָט שױן אָנגערירט די גרױסע שטאָדט: דער הימעל האָט זיך אױסגעשטערענט, דאָס װינטעל איז װײך און בלאָזט פֿאַמעליך־פֿאַמעליך און זאָגט עפּעס צו. אין די דורכגעהער פֿיהלט מען אױך עפּעס אַ נײַע לעבעדיגקײַט: ס'זעהען זיך אָפֿטער געזיכטער װאָס שמײכלען, אָפֿטער זעהט מען יונגע פּאָרעלעך אונטער דער האַנד. ברעגמאַן דערפֿיהלט, װי אַלע אין דעם אָװענד, אַ חשק צו לעבען, און לאָזט זיך אַװעק אױף די שענע גאַסען שפּאַצירען. דאָרטען געהען אױף די טראָטואַרען שורות־װײַז, שורות־װײַז

שפּאַצירענדע, ווייל קיינער קאָן זיך נישט איילען צוליעב דער ענגשאַפט. ברעגמאַן לאָזט זיך אריין אין שטראָם מענשען, רייבט זיך אין מעדלעך, שטעלט אָב די אויגען אויף איינער, אויף אַ שענער, קוקט זיך איין אין איהרע ליפּען, אויב זי געהט איהם אנ'קעגען, און שטעלט זיך פאָר ווי ער נעהמט אַ דאָס מעדעל און ציהט זי פאַמעליך צו צו זיך, אַזוי אַז ער זאָל פיהלען, ווי וואָס אַמאָל מעהר, וואָס אַמאָל מעהר דריקט זיך צו איהר ברוסט צו זיין האַרץ; ער האַלט דעם קאָפּ איהרען צווישעןביידע הענד, און פאַמעליך לעגט ער אַרויף זיינע ליפּען אויף איהרע.

און ברעגמאַן גיט פערטראַכטערהייד אַ מאַך מיט די ליפּען און גיט אַ קוש די לופט, אַזוי אַז מען קוקט זיך אום אויף איהם. —

אומגערן וואַרפט אויף איהם אַ בליק. אַ שלאַנקע מעדעל מיט שוואַרצע אויגען און שוואַרצע האָר, וואָס ליגען איהר חנ'עוודיג און תמימות'דיג איבער די אויערען. ברעגמאַן זאָגט זיך אַליין: „לאָמיך איצט אַביסעל פאַנטאַזירען” — ער געהט מיט אָפענע אויגען און זעהט פאָר זיך ווי דורך אַ נעבעל די מעדעלשע געזיכטער, און שטעלט זיך פאָר, אַז ער האָט אַ פּאַלאַץ און אין פּאַלאַץ איז דאָ אונטען אַ קעלער, וואָס קיינער ווייסט פון איהם נישט, אַ חוץ איהם מיט זיינע דיענער. ביינאַכט (אָדער אַמאָל אין אַ הייסען זומער-טאָג) לאָזט ער זיך אַראָב אין קעלער, לעגט זיך דאָרט אַוועק אויף אַ שענער, ווייכער סאָפאַ, אין אַ האַלב-בעלויכטענעם צימער, און וואַרט ביז מען וועט איהם אַריינפיהרען אַ מעדעל. ער בלייבט אַליין מיט דער מעדעל, נעהמט זי פאַמעליך אויסטהון, ביז זי בלייבט נאַקעט; נאָכדעם לעגט ער זי אַוועק ביי זיך אויף די קניה, נעהמט אַ שאַרפען מעסער אין האַנד און הויבט איהר אָן פאַמעליך — פאַמעליך שניידען דעם האַלז, אַזוי, אַז די ברוסט און די פיס זאָלען ציטערען — —

פון דער פאַנטאַזיע ווערט ברעגמאַנ'ען הייס, און ער הויבט פּלוצלונג אָן געהן גיך, צושטופּט אַרום זיך די שפּאַצירענדע; מען הויבט אָן קוקען אויף איהם פון אַלע זייטען, אַנ'דערע זידלען איהם אוים. ער הויבט אָן פערשטעהן וואָס עס טהוט זיך מיט איהם און גנב'ט זיך אַראָב פון'ם טראָטואַר און לאָזט זיך געהן מיט גיכע טריט אין מיטען גאַס — אַ הייס.

ער געהט אָב אַ גאַס און צוויי, און בערוהיגט זיך. ס'איז

שוין שפעט, מענשען זענען דא ווענינער אויף די גאסען, נאר דאס ווינטעל איז נאך מחיה'דינער ווי פריהער, און די שטערען קוקען אראב היימליך פונ'ם הימעל. „מען דארף לעבען, מען מוז לעבען, איך בין דאך עפעס יונג. מען טאר נישט ווארטען ביז נאכ'ן עקזאמען, מען דארף שוין אנהויבען לעבען. פון היינט אויף דער נאכט אן“. — אזוי טראכט זיך ברעגמאן און בעגעגענט א בעקאנטען און שטעלט איהם אב.

— וואוהין געהט איהר עס? — פרעגט ברעגמאן.

— א היים.

— קומט צו מיר.

— צו אייך? אזוי שפעט?

— כ'וועל מאכען טיי, ביי מיר איז ריין און ליכטיג, מיר קאנען נאך זיצען א פאר שעה. — רעדט ברעגמאן איין דעם בעקאנטען. יענער וואונדערט זיך:

— וואס וועל איך ביי אייך טהון אזוי שפעט? נאדיר גאר אוועקגעהן זייגער עלף אויף א פאר שעה!

ברעגמאן קוקט זיך איין אין בעקאנטען'ס פנים מיט זיין שטענדיגען שמייכעל, און זאגט:

— אט האב איך ערשט שפאצירט און געטראכט: וועלען מיר נעהמען א בוכהאלטער, וואס דארף זיין גאנץ לעבען אבזיצען אין קאנטאר, וועט ער בשום אופן ניט חתונה האבען אז ער איז פערליעבט. גיב איהם א פאלאץ, וועט ער חתונה האבען. אנדערש לוינט איהם נישט. א ניט וויל ער גארנישט חתונה האבען.

— וואס קעהר זיך דאס אן? — לאכט דער בעקאנטער.

— אזוי איז אין אלצדינג. מענשען לאזען אוועק א שטיקעל גליק אדער פערגניגען, אז עס בעגעגענט זיי זיך שוין. אזוי איז אין אלצדינג. — און ברעגמאן קוקט מיט זיין שמייכעל דעם בעקאנטען אין די אויגען.

— נו, נו... — שמייכעלט דער בעקאנטער, געזעגענט זיך אב און טראכט פאר זיך: א ווילדער מענש!

ברעגמאן געהט זיך ווייטער און דער שמייכעל בלייבט נאך א צייט אויף זיין פנים. ער קויפט זיך א פונט צוקער און אנ=אכטעל טהיי, געהט ארויף צו זיך אויפ'ן פיערטען שטאק און

טרעפט ליגען ווייסע וועש, וואָס די וועשערין האָט אָהן איהם געבראַכט. דורכקוקענדיג די וועש, איז ער אין אַ גוטער שטימונג און פייפט אַ ליעדעל; אויף זיין אייגענער מאַשינקע קאָכט זיך טיי, ער וואַשט אַליין אויס די גלאָז און טראַכט זיך, אַז ער וועט באַלד פערקאָכען אַ גאַנץ לעפעלע טיי און וועט הנאה האָבען פון אַ פיין גלעזעל טיי.

עס פאַלט איהם אַריין אַ געדאַנק, לעגען אַ נייעם, ווייסען טישטוך אויפ'ן טיש. אַז ער שטעלט אַוועק די ריינע גלאָז אויפ'ן פרישען טישטוך, וואָס בלאַנקירט פון ווייסקייט, ווערט איהם אויפ'ן האַרצען נאָך בעסער, און ער גיעסט זיך פאַמעליך אָן אַ שטאַרקע גלאָז טיי, לאָזט זי אויסקיהלען און דרעהט זיך דערווייל אַרום איבער'ן צימער. איהם פערווילט זיך פלוצלונג אַ עפען טהון דאָס פענסטער און אַ קוק טהון אין דרויסען אַרויס. ער רוקט פאָרזיכטיג אָב אַביסעל דאָס טישעל מיט דער גלאָז טיי, כדי ער זאָל זיך קאָנען שטעלען ביים פענסטער, עפענט אויף האַלב דאָס פענסטער, און אַז ער אָטהעמט אַ פאָר מאָל אַריין די פרישע לופט און גיט אַ קוק אויפ'ן הימעל מיט די שטערען, טראַכט זיך ביי איהם אַזא מין געדאַנק.

— וואָס איז מיר שלעכט, — איך לעב דען נישט? וואָס נאָר אַז מען קושט זיך מיט מעדלעך און אַז מען הוליעט, האָט מען פערגניגען? מען קאָן אַזוי אויך, אַליין אין אַ צימער ביינאַכט. מען דאַרף נאָר די וועלט צו זיך צוציהען מיט פאַנטאַזיע ——

ער קאָן אַליין נישט ענדיגען דעם געדאַנק און ער זאָגט זיך:

„איך פערשטעה, איך פערשטעה, אַזוי איז דאָס".

דערביי פערמאַכט ער דעם פענסטער, גיט זיך אַ שלעכטע דרעה און קעהרט איבער די גלאָז טיי; אויפ'ן טישטוך צושפרייט זיך אַ געלער פלעק.

ברעגמאַן קוקט אויפ'ן פערפלעקטען טישטוך, און די גוטע שטימונג זיינע וועבט זיך אויס. עס טראַכט זיך איהם:

„עה, ס'לעבט נישט, ס'איז נישט דאָס".

ער דערמאָהנט זיך פלוצלונג, אַז ס'פאַלען איהם אַרויס די האָר.

ליעבע פון בענקשאפט.

(נאָוועלע)

קיינער ווייסט נישט, וואו דער הימעל קושט די ערד; קיינער פיהלט נישט, ווען עס גיעסט זיך ביי איהם אין נשמה צוזאמען טרויער מיט פרייד. —

מיר טרעפט אמאל, אז איך טרינק דעם בעכער פון פערגניגען, — און פלוצלונג בלייבען אויף מיינע ליפען הענגען די זיסע טראָפּענס און איך גיעב פערוואונדערט אַ קוק אין מיין איינענע נשמה, — איך בין טרויעריג. אַ פליהענדער פויגעל איז די פרייד. אָט האלט איך איהם אין האנד, און אָט האָט ער זיך שוין ארויסגעריסען, פליהט איבער מיין קאָפּ, און איך קוק איהם נאָך מיט בענקשאפט.

אין אזוינע שעה'ן שעם איך זיך פאר מענשען: מיר זוכען די פרייד, כדי אנצוטהון און פערדעקען אונזער נאקעטע טרויעריגע נשמה; פערלאָזט מיך אָבער פלוצלונג די פרייד, איז ביי מיר אַ נעפיהל, ווי איך וואָלט זיך געלעגט שלאָפען אונטער אַ בוים און זיך אויפגעכאפט און נישט געפונען צוקאָפּענס מיינע קליידער.

דערפאר בין איך איצטער איינער אליין און זיץ און שרייב.

איך שרייב און בענק נאָך מיינע שענע קליידער.

פֿון מײַן פֿענסטער האָב איך געזעהן, ווי די גאַס לעבט און רױשט; כ'האָב לאַנג אַרױסגעקוקט פֿונ'ם פֿענסטער. אַז איך האָב אַראָבגעלאָזט די אױגען — אױפֿ'ן טיש, נעבען װעלכען איך בין געזעסען, האָב איך געזעהן דעם האַלבען רובל, װאָס איך האָב פֿערמאָגט; אַז איך האָב װידער אױפֿגעהױבען די אױגען, האָב איך געזעהן דעם בלאָהען פֿאַרנאַכטיגען הימעל.

זאָל איך געהן?

דער אַרײַנגאַנג קאָסט 25 קאָפּיקעס; נאָך אַזױ פֿיעל װעט מיר בלײַבען. דאָרט װעט שפּיעלען מוזיק, ס'װעלען זײַן אַ סך מענשען, אַ סך מעדלעך — שענע װאַרשעװער מעדלעך — װעלען זיך דרעהען צװישען די בױמער; די יונגע ברוסטען, די רױטע לעמפּעלעך און די תאוה'דיגע מוזיק װעלען זיך אױסמישען אין אײן געזאַנג; איבער אַלץ װעט קוקען אַ בלאַסע לבנה. — זאָל איך געהן? אַ פּאָר מאָל האָב איך זיך אַרומגעדרעהט איבער'ן צימער; מײַן בליק האָט זיך אָבגעשטעלט אױף אַ קלײן, שװאַרץ בעשעפּעניש, װאָס איז געקראָכען אױף דער װאַנד. מײַן צימער איז מיר געװאָרען נמאס; כ'װעל לאָזען אײנער אַלײן די בעשעפּעניש. כ'װעל געהן.

בײַם טױער בין איך געבליבען שטעהן. דראָזשקעס לױפֿען אַ הין און אַהער, דער סטרוזש פֿונ'ם הױז שטעהט אױך אין טױער. ער נעהמט פֿאַר מיר אַראָב דאָס היטעל. ס'איז אפֿשר קינדעריש, נאָר אַזאַ קלײניגקײַט האָט אין מיר דאָך דערװעקט אַ מאָדנעם געפֿיהל. בין איך שטאָלץ מיט דעם, װאָס ער האָט פֿאַר מיר אַראָבגענומען דאָס היטעל? כ'האָב זיך דאָך אױסגעלאַכט.

כ'שטעה אין טױער. דראָזשקעס לױפֿען אַ הין און אַהער; אפֿשר נעהמען אַ דראָזשקע? דער שטאָדט-גאָרטען איז װײַט. װאָס װעל איך עסען? ס'איז אַ נאַרישקײַט, כ'װעל בלײַבען אָהן אַ גראָשען.

װאָס װאַרט איך? נאָר אָט שטעלט זיך אָב אַ דראָזשקע פֿאַר'ן טױער. אַ שען געקלײדעטער הער שפּרינגט אַרױס, שטעקט אַרײַן אַ מטבע דעם פֿוהרמאַן, דער דאָזיגער גיט אַ הױב דאָס היטעל. אָט דאָס הײסט זײַן יונג און נישט בערעכענט! כ'לאָז זיך געהן צו דער דראָזשקע. שטעהענדיג אױף אײן פֿוס אױף דער ערד, גיב איך אַ זאָג — צום שטאָדט-גאָרטען! — די רעדער קלאַפּען

אויף די שטיינער. וואס האב איך געטהון, וואס וועל איך עסען? כ'וועל אויף זיך אליין אין כעס: אבגעטהון — פערפאלען. גענוג, כ'וועל מעהר נישט טראכטען, אז עס בלייבען ביי מיר נאר 5 קאפיקעס. ס'וועט מיר דער גאנצער אויף דער־נאכט נישט איינגעהן. אט אזוי: כ'וועל קוקען ארום זיך. אויף די גאסען, אויף די מענשען. וויפיעל מענשען! אט הויבט אויף פארבייגעהענדיג א מעדעל אויף מיר די אויגען. מיר קוקען זיך איין איינער אין אנדערן. וואס האבען מיר געזאגט מיט די בליקען איינער דעם אנדערען? כ'וועל אפשר בייננאכט אויפ'ן געלעגער טראכטען וועגען דעם. דאס מעדעל איז שוין דערווייל ווייט. —

כ'פאהר דורך א סך גאסען; זיי הויבען מיר אן ווערען גלייכגילטיג; און די מענשען אויך, כ'וויל שוין גיכער קומען אין גארטען, זיך אנהויבען ארומדרעהען אין די אלעען און קוקען. אט איז שוין דער גארטען. א קיהל ווינטעל גיט מיר א גלעט אין געזיכט; איך שפרינג ארויס און בעצאהל דעם פוהרמאן; ער בעט ביי מיר נאך א פינף קאפיקעס? כ'פאהר דאך הוליען. כ'גיב איהם און בלייב נאר מיט געלד אויף א בילעט. מילא.

אז כ'געה אריין אין גארטען, נעהמט מיך ארום די קיהלעלופט, און צוויי שורות רויטליכע לעמפלעך ווינקען מיר אין דער בלאסער אווענד־לופט.

צוויי אדער דריי מאל האב איך זיך שוין פערקליבען אין א בעהאלטען ווינקעל אין גארטען, וואו אונטער מיינע פיס איז געוועזן פריש גרינס און וואו איך האב געהערט ווי א פארעל האט זיך געסוד'עט, אפשר האב איך געהערט קושען זיך אויך, אדער אפשר האבען זיך נאר די בוימער געשאקעלט. דורך די צווייגען האבען דורכגעווינקט די רויטע לעמפלעך און עס האט זיך דורכגעשפרונגען דאס ברומען פון דער מאסע. די מוזיק האט געשוויגען. פון צייט צו צייט האט דערמאנט אן זיך די גרויסע רוישענדע שטאדט. — איך האב געהערט, ווי דראשקעס האבען געקלאפט אויף די שטיינער, ווי עס האט געקלונגען דער גלאק פונ'ם טראמוויי.

עס חאפט זיך אויף די מוזיק און הויבט מיך. די מאסע

ווערט לעבעדיגער; א שטיל ווינטעל ברענגט מיר דעם ריח פון מעדעלשע ברוסטען. איך גיב איין רגע א ציטער און בלייב זיצען, לעבט אייך דארט. פון דער וויטען האב איך א שען בילד. מיר איז דא גוט וואו איך זיץ. נעבען מיר געהט א יונגער מענש, שטופט זיך דורך איינגעבויגען דורך די בוימער. ער זעהט מיך ניט און זאגט עמיצען, וואס גנב'עט זיך נאך איהם:

— אהער, דא איז פינסטער.

זיין קול איז תאוה'דיג און זיבער. מ'סתם ווארט ער נישט אויף דעם ערשטען קוש. איך הער, ווי עס שלעפט זיך א קלייד איבער'ן גראז, איך זעה אין דער האלב פינסטערניש איהרע שווארצע אויגען. אונזערע בליקען בעגעגענען זיך. זי לויפט ניך איבער פאר מיר, דעריאגט איהם און זאגט איהם עפעס. אין א מינוט ארום ווערט מיין ווינקעל צוריק פוסט.

איך הער זיך איין. זיי זאלען זיך געווען זעצען אויפ'ן נאהענטען ביינקעל, וואלט איך עפעס געהערט. תאוה'דיגע ווערטער צושווימען זיך אין דער לופט אין אזא היציגער נאכט. איך הער גארנישט. מסתמא זענען זיי אוועק ווייטער. איך הער אויף טראכטען וועגען זיי.

די מוזיק קייקעלט זיך חוואליעס-ווייז איבער מיין קאפ; אז עס גיט זיך א שאקעל דער אקאציע-בוים, וואס איך זיץ אונטער איהם, פאלט אויף מיר אראב א ווייס בלימעלע. ס'איז פריהלינג און די אקאציע שטעהט אנגעטהון אין ווייסען. לייכטע ווייסע חלומות, ווי די בלימעלעך אויף דער אקאציע, הויבען זיך אן דרעהען ארום מיר. גיב איך א דרעה מיט'ן קאפ, צופליהען זיי זיך אין דער פינסטערניש. ס'איז פריהלינג און עס חלומ'ט זיך. כ'זאל האבען א שען מעדעל, וואלט איך איהר געקושט די אויגען, וואס פאר א מעדעל וואלט איך געוואלט איצט האבען נעבען מיר? אזא ווי דאס מעדעל וואס איז פריהער דורכגעלויפען נעבען מיר. איהר געשטאלט געדיינק איך, דעם יונגען מאנ'ס נישט. זי איז געגאנגען אנגעטהון אין ווייסען, די האר און די אויגען זענען געווען שווארץ. איבערלויפענדיג איז איהר פיגור געווען גראציעז איינגעבויגען, זי איז געווים שלאנק און מוז האבען גרויסע שווארצע אויגען.

איך טראכט שוין ווידער נישט וועגען איהר. כ'זאל האבען

אזא מעדעל, וואלט איך זי מיט איין האנד ארומגענומען ביי דער טאליע און פאמעליך צוגעצויגען צו זיך; ס'וואלט מעהר נישט געווען ווי א ווייסער לייכטער חלום, ווי דאס בלימעלע פון דער אקאציע, וואס איז מיר איצט געפאלען אין געזיכט. אט רינגלען מיך וויעדער ארום גאנצע מחנות פון לייכטע חלומות. איך שפאר אונטער די קאפ און זיי דרעהען זיך ארום מיר. איך זיץ לאנג אזוי, איך חלום ס'איז פריהלינג. כ'ווייס נישט, צי ס'האט געדויערט. א געראיש וועקט מיך אויף. איך הויב אויף די קאפ און זעה דאס פריהעריגע פארעל; זיי געהען איבער פאר מיר און רעדען עפעס ערנסט. זיי קוקען נישט צו מיר. וואס איז מיר געווארען פלוצלונג טרויעריג? מיינע חלומות זענען זיך צופלויגען ווי זומער-פויגעלעך. איך הויב זיך אויף און לאז זיך אריין אין דער מאסע.

איך בין געווארען מיעד פונ'ם תאוה'דיגען געראיש, פון דער מוזיק און פונ'ם ריח פון די פרויען. איך בין אריין אין א זייטיגע אלעע און האב זיך אראבגעלאזט אויף א ביינקעל. איך האב אריינגעצויגען אין זיך די פרישע לופט און זיך ארומגעקוקט. נעבען מיר אויפ'ן ביינקעל זענען געזעסען צוויי מעדלעך און א יונגער מאן. זיי האבען גערעדט שטיל און צייטענווייז שטיל געלאכט. אין א ווייל'ע ארום האב איך נאכאמאל געווארפען א בליק צו מיינע שכנים. איינע פון די מעדלעך איז געווען יענע, וואס איז פריהער דורכגעלאפען מיט'ן יונגען מאן אין דער פינסטערער אלעע. זי איז געזעסען נעבען מיר.

איך האב זיך צוגעהערט וואס זיי רעדען. ס'איז שוין געווען שפעט און די מוזיק האט וויעדער געשפילט און די מעדלעך האבען אלע מאל לייכט געזיפצט, גלייך ווי זיי וואלטען געווען מיעד פון זייער נאכט. איך האב זיך צוגעהערט וואס זיי רעדען.

א לייכט ווינטעל האט אונז אלע א גלעט געטהון.

— דאס ווינטעל איז א מחיה, — זאגט איינע.

— ס'איז שוין שפעט, — ענטפערט די צווייטע.

— מיר וועלען באלד געהן א היים.

דאס זאגט דאס מעדעל, וועלכע איך קען. אין א ווייל'ע ארום גיט זי א בויג דעם קאפ צום יונגען מאן:

— איהר וועט באלד געהן?

— אפילו באלד, אידא.

דו הייסט אידא, שענע מעדעל מיט די סאמעטענע אויגען. אין דער האלב־פינסטערניש בעמערקט זי נישט, ווי איך קוק אויף איהר טאליע.

ס'איז א ווײַלע שטיל. מיר האבען אלע הנאה פונ'ם ווינטעל. איך קוק אויף די שטערען, וואס קוקען דורך די צווײַגען.

ווער איז דער יונגער מאן, וואס האט נאכגעצויגען נאך זיך צום בעהאלטענעם ביינקעל דאס שענע מעדעל מיט די שווארצע האר, וואס ליגען איהר אויפ'ן קאפ ווי א קרוין? איך האב נישט אזא מעדעל, איך זאל האבען דאס מעדעל, וואלט איך זי געקושט הייסער און אין אזא נאכט וואלט איך איהר נישט געלאזען זיך לאנגווײַלען.

— האסט הנאה געהאט פונ'ם אווענד? — פרעגט איינע ביי אידא'ן.

וואס הער איך זיך אזוי צו? ס'קלאפט מיר אביסעל שטאר־קער דאס הארץ.

— ניין, — און זי קלאפט א פוס צו א פוס. און דרעהט זיך אויפ'ן ביינקעל. איך גיב א ציטער. זי האט מיך אנגעריהרט מיט איהר האנד.

— פארדאן. —

א רגע שטעלען זיך אב אויף מיר איהרע גרויסע סאמעטענע אויגען.

די צוויי מעדלעך מיט'ן יונגען מאן רעדען שטיל צווישען זיך; אידא שפארט אונטער דעם קאפ און קוקט אויפ'ן גראז. איך קוק אויף איהר פון דער זייט די מוזיק שפיעלט שטילער און תאוה'דיגער; די בוימער שאקלען זיך איבער אונז און איך פער־מאך די אויגען און טראכט, אז איך זאל מיט אידא'ן זיין בעקאנט, וואלט איך איהר איצט עפעס שטיל און תאוה־דיג געזאגט. איך עפען אויף די אויגען; די מעדלעך שטעהען און מאכען צורעכט די האר. איך קוק ווי אידא שטעהט אוןווארט אויף איהרע בע־קאנטע, און ציטערט אביסעל פון דער נאכט קעלט. ווי קומט עס, וואס זי האט אויף מיר אקוק געגעבען? מסתמא גלאט אזוי זיך. איך מאך זיך, ווי איך אינטערעסיר זיך גארנישט מיט זיי;

אָבער איך טראַכט, אַז אידאַ מוז זיין אַ מעדעל נישט ווי אַלע מעדלעך.

ס'איז געווים שולדיג אין דעם די פריהלינג-נאַכט, וואָס איך טראַכט עס.

איך בין געבליבען איינער אליין. איך וועל שוין אויך געהן, איך געה אַרוים אין אַ ליכטיגע אַלעע, אַרום און אַרום מיר איז די מאַסע נאָך געדיכט. און איך שטופּ זיך דורך מיט מיה דורך איהר, וואָהין געה איך? כ'וויים אליין נישט. אַ מאָדנער צופאַל: אָט געהען זיי, די דריי מעדלעך מיט'ן יונגען מאַן. דאָס איז אידאַ. זי איז שלאַנק און די האָר ליעגען איהר אונטען שען. איך האָב הנאה אַז איך קוק אויף איהר. כ'געה זיי נאָך און קוק אויף איהר. מיר געהען אַרוים פונ'ם גאָרטען, מיר געהען דורך גאַסען, — און אידאַ'ס פיגור שוועבט פאַר מיר און ווייזט מיר דעם וועג. דאָס איז די פריהלינגס-נאַכט שולדיג געווען, וואָס איך בין ווי פער'כשופ'ט נאָכגעגאַנגען אַ פרעמד מעדעל.

אַז אידאַ האָט זיך אָבגעשטעלט און זיך געזעגענט, האָב איך בעמערקט, אַז מיר וואָהנען ביידע אין איין הויז.

עס קאַפּעט אַ רעגען. איך דרעה זיך אַרום שוין אַ גאַנצע שעה איבער מיינע צימערען. וואָס זענען לחלוטין לעדיג און פערלאָזט, ווייל די בעלי-בתים וואָהנען שוין אַ חדש אויף אַ זומער-וואָהנונג. ס'ווערט מיר נמאס אַרומצושפּאַנען, און איך לעג זיך אַוועק אויף דער ערד. קיין בעטעל האָב איך נישט; דער דרי-טער צימער פונ'ם וואָהנונג, וואו עס שטעהען דעם בעל הבית'ס בעטען, איז פערשלאָסען. איך ליעג און בייגק. נאָך וואָס און נאָך וועמען בייגק איך? מיר איז גוט. איך בין אין גאַנצען אַלט צוויי און צוואַנציג יאָהר, מיינע האָר זענען וויייך און גלאַנצען. מעדלעך האָבען ליעב גלעטען אַ זוינע האָר; איך דערמאָהן זיך איצט, ווי איך האָב מיר אַמאָל געשפּיעלט מיט זעהר אַ שען דיענסט מעדעל אַ האַלבע שעה; נאָכדעם האָב איך געוואָלט אַוועק-געהן. ס'איז מיר פּלוצלונג געוואָרען נישט גוט אויפ'ן האַרצען; האָט מיך דאָס מעדעל אַלץ נישט געלאָזט און געבעטען זיך בייַ מיר:

— זיצט נאך אביסעל. כ'וועל אייך נאר די האר גלעטען.

ס'איז געוועזן פריהער מיט א יאהר. איצט בין איך פריי און געזונד ווי דאמאלס. נאר כ'האב קיינעם נישט אויף דער וועלט. איך עס טרוקען ברויט און קאן זיך בשום אופ'ן נישט אויסמאהלען מיין צוקונפט. וואס זשע איז, — מיר ווייזט זיך אוים, אז אלע וואס לעבען ארום מיר, אלע יונגע יודען, געהען אויף די שפיץ פינגער. וואס-זשע בעינק איך?

כ'שטעל זיך ביי'ם פענסטער פונ'ם קיך און קוק אריבער צו אידא'ס פענסטער. מיר זענען שוין בעקאנט, און אז איך הויב אן זינגען, — איך האב א שען תאוה'דיג קול, — קומט זי אלע מאל צו צום פענסטער. איך שטעל זיך ביי מיין פענסטער או זעה איהר חנ'עוודיגען קאפ מיט די צוויי שווארצע צעפ, וואס פאלען איהר אויפ'ן ברוסט; איך שמייכעל און גיב א שאקעל מיט מיין בעוואקסענעם שענעם קאפ.

— זינגט, — שרייט זי מיר אריבער.

איך געה אוועק פון פענסטער און זינג; כ'פערגעס אן איהר און זינג לאנג. איך טראכט נישט וועגען איהר און געה גלאט צו צים קיך-פענסטער. איך זעה פערוואונדערט, אז אידא שטעהט גאר נעבען איהר פענסטער. זי מאכט מיר מיט דער האנד.

— ארויסגעהן? — שריי איך צו איהר.

זי שאקעלט מיט'ן קאפ אויף יא. איך געה ארוים און מיר בעגעגענען זיך ביי דער טהיר פון זייער וואהנונג.

— קומט אריין — לעגט זי מיר פאר — צו אונז.

— צו אייך קאן איך נישט געהן.

— פארוואס?

— ווייל איך געה אנגעטהון אין א שלעכטען קאסטיום.

זי בעקוקט מיך א רגע. אבער איך פיהל זיך נישט שלעכט, און איך זאג:

— איך וועל אריינגעהן צו אייך, נאר מיט א תנאי, איהר זאלט מיר זאגען, ווער איז געוועזן דער יונגערמאן, מיט וועלכען איהר זענט דאמאלס געזעסען אין גארטען אויף דער באנק?

— מיינער א חתן, נו, גוט? קומט אריין!

און זי שלעפט מיך ביים האנד. מיר געהען אריין, און איך בעמערק, אז די שטוב איז א רייכע. אין עס-צימער איז קיינער

ניִשטאָ, און אידאַ הויבט מיר אָן ווייזען איהרע אנזיכטס-קארטען. איך קוק און זאָג מבינות, און אזוי געהט איבער א האלבע שעה.

ס'קומט אריין אידא'ס מוטער, און איך ווער פאַרגעשטעלט; נאָכדעם קומט עפּעס א גאסט, א ווייבעל אין א הויכען הוט. איך מיט אידא'ן זיצען מיר ביי א קליין טישעל. מיר איז די זאך שוין באלד נמאס. פלוצלונג געהט צו די מוטער מיט א טאץ מיט פער־שיעדענע געבעקסען. איך וויל נעהמען עפּעס און ווארף אראב עטליכע שטיקלעך.

איך זאָג:

— איהר זעהט, אידא, דאָ מאַכען מיר נאָר אָן צרות. קומט אין אנ'אנדער צימער.

מיר געהען אריין צו אידא'ן אין צימער. אויפ'ן טיש ליעגט „הונגער" פון קנוט האמסאן. איך זאָג:

— איהר ווייסט, איך בין אביסעל ווי דער העלד פון „הונגער": איך הונגער און בין אשטיקעל שרייבער דערצו.

— איך ווייס — זאָגט זי — וואָס שרייבט איהר?

איך האָב ניִשט ליעב רעדען מיט קיינעם פון מיין שריי־בען, ווייל ביי מיר איז א געפיהל, אז מען לאכט פון מיר אבי־סעל אפילו ווען מען לויבט מיך. איך הויב אָן רעדען וועגען אנ־אנדער זאך:

— קומט טאנצען, אידא.

— מען זעהט — א פּאָעט — זאָגט זי.

נאָר צום סוף לאָזט זי זיך, און מיר טאנצען. דריי מינוט געדויערט עס, און פאר דער צייט טראכט איך איבער:

— וואָס איז אידא? א שענע מיט א שענער נשמה. פון וואנען קאָן איך איהר שענע נשמה? פון איהרע סאמעטענע אויגען און פון איהר רעדען. נאָר איך וואלט זיך אין איהר ניִשט פער־ליעבט.

נאָכ'ן טאנצען רעדען מיר און זענען פרעהליך. אז איך געה אוועק, זאָג איך אידא'ן:

— קומט אמאָל אריין צו מיר.

זי ענטפערט מיר:

— אז איהר וועט מיר לייענען וואָס איהר שרייבט.

מיר ווײַזט זיך אויס, ווי אַלע מאָל, אַז מען לאַכט פֿון מיר, און איך זאָג:

— נײן.

און איך שמײכעל. אידאַ שמײכעלט אויך און בעגלײט מיך ביז דער טהיר. שטעהענדיג אויפֿ'ן שוועל, זאָג איך און שמײכעל:

— איך געפֿעל אײַך?

— יאָ — ענטפֿערט מיר אידאַ.

איך וויל זעהן, וואָס איהרע אויגען רעדען, איז אָבער טונקעל בײַ דער טהיר. און איך זעה גאָרנישט.

— קומט אַרײַן אַמאָל — זאָג איך נאָך אַמאָל און געה אַוועק.

צוויי מאָל איז שוין געווען בײַ מיר אידאַ. איצט קאַפּעט דער רעגען און איך דרעה זיך אַרום, שטעל זיך אַלע מאָל בײַם פֿענסטער און קוק, אָבער אידאַ געהט נישט צו. צי בענק איך נאָך איהר? אפשר. איצט, אַז עס קאַפּעט דער רעגען, וואָלט מיר געווען גאַנץ גוט, ווען אידאַ זאָל זיצען בײַ מיר.

מײַן וואָהנונג האָט אַ באַלקאָן.

כ'האָב זיך דעם פֿאַרנאַכט אַרומגעדרעהט אין שטאָדט-גאָרטען. אויף אַ באַנק האָב איך אָנגעהויבען מאַכען אַ בעקאַנטשאַפֿט מיט אַ בלאַס מעדעל, וואָס האָט אַלע מאָל געריסען די אויגען אַרויף און געשאָקעלט מיט די פֿולע ברוסטען. פּלוצלונג איז מיר געוואָרען טרויעריג אויף דער נשמה. ס'טרעפֿט אַמאָל, אַז עס איז אַ ליכטיגער טאָג, די גרינגע בלעטער פֿון די בוימער ריהרען זיך נישט און גלאַנצען אַקעגען דער זון, און פּלוצלונג גיט אַ בלאָז אַ ווינטעל, — און אַ אומעט פֿערשפּרײַט זיך איבער דער וועלט און די בוימער שאָקלען זיך פֿאַמעליך און טרויעריג.

כ'האָב זיך געלאָזט געהן אַ הײם; געהענדיג האָב איך געמאוסט, אַז אין דערהײם וואַרט אויף מיר די אײַנזאַמקײַט, און מיט איהר שטעהט איהר בלאַסע שוועסטער — די בענקשאַפֿט. כ'בין אַרײַן אין שטוב און בין גלײַך אַרויס אויפֿ'ן באַלקאָן און זיך באַלד אַלײן איבערגעגעבען דער בענקשאַפֿט אין די הענד.

איך קוק צו אידא'ס פענסטער. פון מיין באלקאן קומט ער אוים אן א זייט און גלאנצט אקעגען דער פערגעהענדער זון. כ'וואלט נישט געוואלט, אז אידא זאל זיך איצט ווייזען אין פענסטער. אין מינוטען פון בייגקשאפט רעד איך וועניג און בין אנדערע לאנגווייליג. פאר פרויען האב איך זיך קיינמאל נישט געוואלט ווייזען א בייגקענדער.

איינער פון די לעצטע שטראהלען פון דער זון קוקט מיר אריין אין די אויגען. איך ווייס נישט, צי איך דערצעהל דעם שטראהל, אדער איך זאג זיך אליין אוים דעם אמת פון מיין לעבען: איך בין איינזאם אויף דער וועלט, ווי א קליינע חוואליע, וואס א שטיפערישע ווינטעל האט אויפגעבלאזען אויפ'ן טייך אין א רוהיגען פריה-מארגען; איך האב נישט די איינציגע טרייסט, וואס אזוינע מענשען ווי איך האבען: איך גלויב נישט, אז די שטימע פון מיין נשמה וועט מיך איבערלעבען. איך האב מורא זיך אויסדרעהען און קוקען אויף דעם וואס איז געוועזן; און פאר מיר איז א תהום.

און איך בייגק. ס'איז נישטא אויף דער וועלט אזא זאך, וואס איך זאל זי שטארק וועלען, ווייל איך פערמאג גארנישט. וואס-זשע בייגק איך?

דער ערשטער שטערען פונ'ם אווענד איז היינט פון נייעם גאלד. די בייגקשאפט זארגט אלע מאל פאר אירע געטרייע און מאכט זיי גאלדענער די שטערען און זילבערנער די לבנה; מיין בייגקשאפט האט מיר היינט אבגעזילבערט אידא'ס פענסטער. איך פערקוק זיך אויף איהם. זאל איצט אידא זיצען מיט מיר אויפ'ן באלקאן, וואלט איך איהר געגלעט די האר, וואס וואלטען געגלאנצט אקעגען דער לבנה, כ'וואלט איהר געקושט די אויגען, און מיר וואלטען ביידע געבייגקט, ווי מענשען, וואס זענען גליקליך און ווילען נאך מעהר גליק.

איך וועל פערזונקען אין לייכטע, קיהלע זומערדיגע נאכט-געדאנקען. פלוצלונג חאפ איך זיך אויף: כ'האב א ציטער געטהון פונ'ם קיהלען אווענד-ווינד און פון א געדאנק. כ'געה אריין אין צימער, צינד אן א ליכט און שרייב אן:

„אידא! איך האב אייך ליעב! איך קאן אהן אייך לעבען; אבער דאמאלס וועל איך, — א יונגער, א געזונדטער, א פרישער

ווי איהר, וואָס רעבֿענט זיך פֿאַר אַ בן־יחיד ביים לעבען, — דאַן וועל איך אָבגעהן אין אַ זייטיגען איינזאַמען וועג, אויף וועלכֿען עס שלעפּען זיך די בּיינקענדע, די צובראָכֿענע, מיט קנאה אין די בּליקען אָדער מיט פֿערלאָשענע אויגען. מיט איי־ך וועל איך ווע־רען פֿרישער; מיט איי־ך וועל איך זיך אויסשמידען אַזאַ לעבען, וואָס בּיז איצט פֿלעג איך עס קאָנען נאָר אויס׳חלום׳ען פֿאַר פֿרעמדע."

„קום אַריין צו מיר נאָך היינט, איך וואַרט אויף דיר, אידאַ."

„אידאַ. אידאַ, אידאַ."

איך געה אַרוים אין הויף, היים דעם וועכֿטער, ער זאָל עס איבּערגעבּען אידאַ׳ן, און אַליין געה איך אַריין צוריק צו זיך. איך זעץ זיך צוריק אַוועק אויפֿ׳ן בּאַלקאָן.

אין אַ שעה אַרום עפֿען איך אידאַ׳ן די טהיר און בּעשיט איהר פּנים מיט קושען אין דער פֿינסטער.

אידע זיצט בּיי מיר אויף די קניע; איך קוש איהר אין די ליפּען און זאָג:

— כֿ׳האָב דיך ליעב, דו, אידאַ?

זי נעהמט אָן מיט בּיידע הענד מיין קאָפּ און קוקט מיר אַ ווײַלע אַריין אין די אויגען; איך פֿיהל, ווי אַ הייסע חוואַליע בּריהט מיר אָב דאָס האַרץ. איך זאָג שטיל:

— איך ווייס, אידאַ, אַז דו האָסט מיך ליעב אַזוי, ווי עס זאָגען אַמאָל אויגען צו אויגען. נאַ, קוש מיך וויפֿיעל דו ווילסט, איך בּין דיינער.

און איך פֿערמאַך די אויגען. אויף מיין געזיכֿט צוגיסט זיך אַ רעגען פֿון קושען; אַז ער קומט צו מיינע ליפּען, הויבּט ער אָן פֿאַלען פּאַמעליך; די קושען ווערען לענגער און שטילער. מיט מיה עפֿען איך אויף די אויגען און זאָג:

— גוט אַזוי; איצט וועל איך דיר געבּען עפּעס אויס־טרינקען.

און איך קוש זי. פֿריהער גלעטען מיינע ליפּען איהרע האָר, נאָכֿדעם ריהרען זיי אָן שטילערהייד איהר שטערען; אויפֿ׳ן געזיכֿט

קוש איך זיִ מיִט לײַכטע װאַרעמע קושען, דערנאָך פֿיִהר איך איִבער מײַנע ליפּען איִבער איִהר האַלז; זיִ שמײכעלט מיִט פֿערמאַכטע אויגען. אַ מיִנוט הער איך זיִ אויף קושען, קוק אויף איִהר שטיִלערהײד, און פֿיִהל, אַז דיִ הײסע חוואַליע בּריִהט מיִר נאָך אַמאָל אָב דאָס האַרץ. און איך נעהם זיִ קושען איִן דיִ ליפּען.

מײַנע קושען זענען שטאַרקע און לאַנגע; זיִ ריִהרט זיך ניִשט און װערט בּלאַסער; מײַן האַרץ קלאַפּט שטאַרקער.

— איִדאַ!

זיִ ענטפֿערט ניִשט.

— איִדאַ — זאָג איך שטיִלערהײד.

זיִ ענטפֿערט ניִשט. איך פֿיִהר איִבער מײַן האַנד איִבער איִהר בּרוסט. זיִ גיִט אַ ציִטער און עפֿענט אויף איִהרע סאַמעטענע טיִעפֿע אויגען.

— האָסט מיִך ליִעב?

זיִ פֿרעגט. און איך ענטפֿער גאָרניִשט און גיִב איִהר אַ שטיִלען לאַנגען גלעט איִבער דיִ האָר. איך פֿיִהל, װיִ איִהרע הענד נעהמען אַרום מײַן האַלז און איִהרע ליפּען בּריִהען אָב מײַנע. איִהרע אויגען פֿערמאַכען זיך צוריק.

איך זאָג נאָך אַמאָל:

— איִדאַ!

זיִ ענטפֿערט ניִשט. איך הויב איִהר אָן גלעטען דיִ בּרוסט.

איך און איִדאַ זיִצען מיִר אויפֿ'ן בּאַלקאָן. זיִ האַלט מײַן האַנד און גיִט מיִר אַלע מאָל אַ גלעט איִבער דיִ האָר. מיִר גיִבען מיִט אײַן מאָל בּײדע אַ קוק צו איִהר פֿענסטער, און זיִ זאָגט:

— מײַן מאַמע װײסט שוין, אַז איך האָב דיִך ליִעב.

איך װיִל האָבען פֿערגניִגען, און איך פֿרעג:

— איִדאַ, זאָלסט דאַרפֿען שטאַרבען צוליִעב מיִר?

זיִ ענטפֿערט ניִשט און קוקט אויף מיִר. און איך פֿיִהל װיִדער, װיִ אַ הײסע חוואַליע בּריִהט אָב מײַן האַרץ.

זיִ האַלט מײַן האַנד און מיִר שװײַגען. עס געדױערט לאַנג. איך טראַכט גאָרניִשט; מײַן האַרץ װיִעגט זיך שטיִלערהײד, און איך װײס ניִשט, ציִ איִך ליִעבּע, ציִ איִן דער שײַן פֿון דיִ שטערען.

די נאַכט איז אַ טיפֿע און אַ סאַמעטענע, ווי אידאַ'ס אויגען. איך הויב אָן בײנקען, פֿאַמעליך, פֿאַמעליך ווערט עס, גלײך ווי די בײנקשאַפֿט מאַכט איך זאָל זיך פֿערקוקען לאַנג אויף דער לבנה און אַלײן גנב'ען זי זיך דערוויײל צו צו מיר.

אידאַ דריקט מיר פֿעסטער די האַנד; זי רופֿט מיך:

— דערצעהל מיר עפּעס אַ מעשה, אַ שענע מעשה פֿון ליעבע.

איך קוק אויף דער לבנה. איך פֿיהל, אַז צווישען מיר און אידאַ'ן שטעהט די בײנקשאַפֿט.

איך דערצעהל איהר:

— מענשען אַרבײטען און מיהען זיך; עס איז געווען אײנער, וואָס פֿלעגט חלום'ען און בײנקען פֿאַר מענשען; אײנמאָל, אין אַזאַ סאַמעטענע נאַכט, האָט זיך איהם שטאַרק געבײנקט; ער איז געזעסען אײנער אַלײן אויף אַ באַלקאָן אַקעגען די שטערען און ער האָט זיך גענומען דערמאַנען אָן מעדלעך. מעדעלשע געזיכטער, חן'עוודיגע און שענע, זענען דורכגעלאָפֿען פֿאַר איהם און האָבען זיך ניט אָבגעשטעלט; צום סוף האָט זיך איהם פֿאַרגעשטעלט אײנע אַ מעדעל מיט סאַמעטענע טיפֿע אויגען, און ער האָט בײנקענדיג געטראַכט, אַז ווען די סאַמעטענע טיפֿע אויגען זאָלען אויף איהם קוקען, וואָלט איהם גוט געווען. ער האָט זיך גענומען אײנרעדען, אַז ער האָט ליעב דאָס מעדעל מיט די סאַמעטענע אויגען. נאָכדעם האָט ער זיך אויפֿגעחאַפּט פֿון זײן בײנקשאַפֿט און האָט געשריבען דעם מעדעל אַ בריעף, אַז ער האָט זי ליעב.

עס ווערט שטיל. איך קוק אויף דער לבנה, גלעט אידאַ'ס האַנד און דערצעהל:

— און דאָס מעדעל האָט איהם ליעב געהאַט.

עס ווערט שטיל. איך האַלט אידאַ'ס האַנד און טראַכט, אַז אין אידאַ'ס הארצען האָט מײן מעשה דערוועקט געפֿיהלען. איך וועל זעהן, ווי שטאַרק עס האָט מיך ליעב איהר הארץ.

איך פֿיהל פּלוצלונג, אַז אידאַ נעהמט אַרוים איהר האַנד פֿון מײנער. איך האָב טאַקע געוואָרט, זי זאָל מיך פֿרעגען מיט אַ ציטערדיגען קול:

— דו וועסט מיר איצט זאגען דעם אמת: די מעשה האט זיך געטראפען מיט דיר?

ארום אונז איז פינסטער. איך ענטפער און ציה אוים די ווערטער:

— יא, אידא, מיין ליעבע איז געבארען געווארען אין א שעה פון בייַנקשאפט.

אידא שטעהט אויף. איך הער, ווי זי געהט אריין אין צי־מער. עס ווערט שטיל. איך זיץ און קוק אויף דער לבנה און טראכט וועגען אידא'ן. זי האט מיך אזוי ליעב. זי שטעהט איצט אין דער פינסטער און טראכט וועגען מיר. איהר קלעמט איצט דאס הארץ, מיר טהוט עס אביסעל הנאה.

עס געדויערט. עס גיט א בלאז דער נאכטיגער ווינד און עס ווערט מיר קאלט. עס ווילט זיך מיר געבען אידא'ן א קוש. איך געה אריין אין פינסטערען צימער און רוף:

— אידא!

ס'איז שטיל. איך רוף נאך אמאל. קיינער ענטפערט נישט.

איך שרייב איצט פאר זיך אליין. אידא'ן האב איך שוין לאנג נישט געזעהן. זי איז אוועקגעפאהרען און האט מיר גארנישט געשריבען. איך האב געטרונקען פונ'ם בעכער פון פערגניגען און ס'האט איהם עמיצער פלוצלונג ארויסגעריסען ביי מיר פון די הענד. אויף מיינע ליפען פיהל איך נאך די זיסע טראפענס.

די טרויעריגע ליעבע.

(א לירישעס פאָעמא).

כ'בין נאָך יונג; איך האָב דעם בעכער פון פערגעניגען
ביז'ן גרונד נישט אויסגעטרונקען; מײַנע אויגען
האָבען זיך אין גאָט'ס וועלט נאָך נישט אָנגעזעטיגט;
מײַן נשמה איז נאָך נישט צוריקגעקומען
פון איהר פליהען אין שענע טרוימען-וועלטען;
כ'האָב מײַן יוגענד-טרוים נאָך וועבען נישט געענדיגט,
ס'איז מײַן בלוט דאָס הײַסע נאָך נישט קאַלט געוואָרען,
כ'האָב מײַן יונגען קאָפּ נאָך נישט אַראָבגעלאָזען
אונטער שווערער אַרבײַט, אונטער'ן אַלטען טרויער, —
נאָר איך טראָג אין זיך אַ טרויער אָהן אַ נאָמען.
וואָס איך האָב פון מײַנע עלטערען געירש'ענט;
נאָר איך פיהל מיך אָפטמאָל אַלט און אָבגעלעבט שוין,
ווי מײַן פאָלק דאָס אַלטע און דאָס אָבגעלעבטע.

כ'שטעהען אויף פאַר מיר געשטאַלטען
ליעבע, טײַערע, — און לאַבען
מיט אַ קול פון אַ געליעבטער,
נוט און זיס צו מיר; —

ווייטער קומט איהר מיך דערמאהנען
ליעבע-טעג און ליעבע-אווענדס.
ווייטער זאל איך זעהן דאס מיידעל
אין איהר גאנצען חן.

שטעה פאר מיר, מיין שענעס מיידעל!
מיר אליין דערצעהל איך טרוימען,
ביז דו פליהסט אוועק צוזאמען
מיט דער בלאסער נאכט.

I.

האב מיך ליעב, דו שענעס, ריינעס יודיש מיידעל!

שטילערהייד קום איך צו דיר אויף דער נאכט,
לאנג וועל איך שטעהן פאר דיין פענסטער אין שאטען
פון דער אקאציע, וואס וואקסט פאר דיין פענסטער;
ס'וועט מיין נשמה אריינדרינגען שטיל
דורך די פערהאנגענע שויבען צו דיר,
וועט לאנג ארומפליהען איבער דיין קאפ,
וועט דיינע סאמעט-האר קושען און וועט זיך
דרעהען לאנג פאר דיינע ליכטיגע אויגען,
ווי ארום ליכט פליהט א זומער-פויגעלע לאנג;
צוטוליען וועט זי זיך דאן צו דיין הארץ,
און וואס דיין הארץ רעדט פון מיר, — וועט זי הערען,
נאכדעם וועט קומען צוריק זי צו מיר,
וועט מיר דערצעהלען די בשורה די גוטע:
דיין איז איהר הארץ און עס איז נאך געשלאסען.
עפענען וועט עס זיך דיר און דיין ליעבע. —
באלד געה איך דאן און קלאפ אן אין דיין טהיר.

כ'וועל דיך בעגריסען; און דו, האלב פערשעמט,
וועסט צו מיר שמייכלען ווי ס'שמייכעלט א שוועסטער.
ריין, ווי דיין הארץ, וועט דיין צימער דאס שטילעס
ברייננגען אויך פריערען צו מיר אין נשמה.

שטיל װעל איך רײדען, און גאָלדענע נעצען
װעל איך פֿערשפּרײטען פּאַמעליך פֿאַר דיר,
רײדענדיג װעל איך אַ װעלט פֿון חלומות
אױסװעבען, אױסציערען זי מיט די פּערלען.
װעלכע עס האָט יעדעס האַרץ. װאָס װיל ליעבע
שטיל װעסטו הערען. דײן קינדערשער בליק
װעט אַ פֿערװאונדערטער קוקען אױף מיך
און אױף מײן שענע פֿער׳כּשוּף׳טע װעלט.
אָבער דײן ברוסט װעט זיך הױבען, און קלאַפּען
װעט דאַן דײן האַרץ, װי אַ גליקליכע בשורה
װאָלט איך דיר אָנזאָגען. אָדער װי פּלוצלונג
װאָלסטו געפֿונען די זאַך, װאָס געבענקט
האָסטו דײן יוגענד די גאַנצע נאָך איהר. —
און ביז די שפּעטע נאַכט װעט מיר דײן טהיר
עפֿענען לאַנגזאַם, — װעלען מיר בײדע
אײנער דעם אַנדערען װעלען דערצעהלען
עפּעס אַ טײערען גליקליכען סוד;
און װען אַלײן װעסטו בלײבען אין צימער,
װעסטו לאַנג שטעהן, זיך ניט ריהרען און טראַכטען
פֿיהלענדיג, אַז אין דײן צימער שװעבט עפּעס
פֿון מײן פֿער׳כּשוּף׳טער גאָלדענער װעלט,
און װעסט נישט װיסען, אַז דאָס איז מײן מלאך.
װעלכער איז אײנער אַלײן מיר געבליבען
פֿון מײן פֿערגאַנגענער קינדהײט, און װעלכער
געהט מיר בעגלײטען, אַז כ׳געה צו דיר, שענע!

האָב מיך ליעב. דו שענעס, רײנעס יודיש מײדעל!

ס׳װעט דיר מײן מלאך די אױגען פֿערמאַכען,
אָבער דײן קינדערשער שלאָף װעט נישט קומען;
װעסט זיך נישט ריהרען און ליגען פֿער׳כּשוּף׳ט:
מחנות־װײז װעלען געשטאַלטען ערשײנען,
פֿליהען אַרום דײן געלעגער דעם רײנעם,
אַט װעט אַ קינדיש געזיכט צו דיר שמײכלען,

קוקען אויף דיר מיט פערחלומ'טע אויגען,
וועסט אָבער זעהן אין זיי טרויער אָהן סוף:
גלייך ווי דאָס הארץ פונ'ם קינד זאָל שוין פיהלען,
וואָס ס'איז אַ קינדהייט אָהן שפּיעלען און לאַכען,
אין אַ פערשימעלטען גלויבען פון אַלטע,
צווישען פער'חושך'טע בייזע געזיכטער.
מיט אַ פערשטויבטער נשמה, וואָס קיינמאָל
גיט נישט די זון זי אַ וואַרם און אַ ווינדטעל
גיט נישט אַ בלאָז אין איהר. —
מיין קינדהייט איז דאָס.
זעהן וועסטו נאָכדעם אַ בלאַס-יונגען פּנים
מיט אַ געדאַנק אויפ'ן שטערן און אויגען,
וואָס קוקען ווייט מיט פערלאַנגען און בּיינקשאַפט.
ניך פליהט די רייניקייט אַוועק מיט דער קינדהייט:
ס'ווייסט שוין פערלאַנגען דאָס הארץ פון דעם יונגעל.
צי אַ פערבלאָנדזשעטער שטראַהל פון דער זון,
צי אַ גע'גנב'עטעם שפּיעל אויף דער לאָנקע,
אָדער דער איינציגער בוים פאַר'ן פענסטער,
וואָס טהוט אין ווייסען זיך אָן אָנהויב זומער,
האָט איהם דער סוד פונ'ם לעבען דערצעהלט:
אָבער אַליין איז ער ווידער געבליבען.
מעהר האָט די זון נישט געוואָלט זיך איהם ווייזען,
שפּיעלען זיך האָט ער געקאָנט נאָר מיט ספרים.
טריקענען האָט אויך דער בוים באַלד גענומען,—
איינער אַליין איז דאָס יונגעל געזעסען
אין דעם פער'חושך'טען קלויז און גע'חלומ'ט.
שטיל קוקט די ווינטער-נאַכט דורך די צוועלף פענסטער
אינ'ם בית-מדרש דעם פוסטען אַריין;
שטיל איז אין קלויז און עס ריהרט זיך קיין זאַך נישט:
ס'דרימעלט דער עמוד, די פלאַם פון נר-תמיד,
אונטער דעם פרוכת שלאָפט גאָט און זיין תורה,
ס'שלאָפט אויך זיין גלויבען אין הארץ ביי דעם יונגעל;
באַלד וועט אויך ער, אויך דער לעצטער אַנטלויפען,
ווייסטו, וואוהין דו ווילסט פליהען, יונג הארץ?

ווער וועט דיך שיצען אין טומעל פון לעבען?
וועסט ניזוט דיין פאטערס גאט נעהמען מיט זיך,
מיטנעהמען וועסטו זיין הייליגקייט נישט.
באלר אויף דער שוועל פון דעם קלויז וועלען לאזען
איינער אליין דיך די גוטע מלאכים;
מיטשלעפען וועסטו מיט זיך נאר א טרויער.
וואס האט קיין סוף נישט און האט נישט קיין נאמען,
וועסט וועלען אבלעבען פאר אלע דורות,
זאט וועט נישט ווערען דיין הארץ און דיין בייזער
אונרוהיג-קראנקער געראנק וועט דיך שלעפען
איבער דער ערד, — און וועסט גליקליך נישט זיין.
ס'שמייכלען די ליפען: אהין, וויים פון דאנען,
וויים, וויים אהין. —

דאס בין איך אין מיין יוגענד.

וועסט נאכדעם זעהן א געשטאלט א בעקאנטע:
אויגען מיט לוסט צו דעם לעבען און ליפען
מיט א פערביטערטען שמייכעל, וואס לאכען
זיך אליין אויס און די וועלט וואס ארום זיי.
טייער וועט זיין די געשטאלט דיר: ווי פלוצלונג
וואלט פון א וויים לאנד א טייערער ברודער
צו דיר געקומען; דו וועסט דאן ווי ווארטען,
ס'זאל דיר דיין ברודער די האנד זיינע געבען
און דיך אוועקפיהרען וויים, וויים פון דאנען —
פיהרען וואוהין ער נאר ווייסט און ער וויל.

האב מיך ליעב, דו שענעס, ריינעס יודיש מיידעל!

כ'וועל אין דערפריה צו דיר געהן, פון דערווייטען
וועט ווי א גאלדען אויג שיינען דיין פענסטער
און מיט א גאלדענער בשורה מיר ווינקען.
אנגעטהון אין א וויים קלייד אין א לייכטעם
וועסטו שטעהן, ווארטען אויף מיר. איבער גאסען
רוישענדע וועל איך דיך פיהרען, און קלינגען
יום-טוב'דיג וועט אונז דער גאסען-גערויש. —

אָבער איך וועל דיך אינ׳ס פרייע פעלד ברייגנען,
אויסציהען וועל איך מיט דיר אויפ׳ן גראָז מיך,
און כ׳וועל מיין בליק שיקען בלאָנדזשען אין הימעל.
איבער די בלאָה־קליינע בלימעלעך. איבער
דיין שענעם בליהענדען קערפער, און רוהען
וועט מיין בליק נאָכדעם ביי דיר אין די אויגען.
דו וועסט מיך אָנקוקען צאַרט און וועסט זוכען
אין מיינע אויגען מיין יונגע נשמה, —
אָבער דו וועסט נישט געפינען זי. שענע:
דאָרט וואו דער אָדלער פליהט איינער אליין
און היט די איינזאַמקייט צווישען די בערג,
דאָרט האָט מיין יונגע נשמה פערבלאָנדזשעט;
גליק איז געגאַנגען זי זוכען, וואו בלאָהער
ברייטען די הימלען זיך אויס און די זון
וועבט אוים פון גאָלד ביים פערגעהן אין ביים אויפגעהן
אויף יעדער שניי־ווייסער ברוסט פון די ריינע
אייביגע בערג — איהרע צייכען און סודות.
אָבער פערבלאָנדזשעט האָט דאָרט מיין נשמה,
האָט נישט געזוכט זיך קיין אויסגאַנג. וויל גאָרנישט
האָט זי צוריק צו דער ערד נישט געצויגען.
קיינער האָט דאָס נישט געוואוסט. נאָר דער שטן
האָט מיט נקמה געלאַכט און געפרעהט זיך.
דיין האַרץ איז אונשולדיג נאָך און עס האָבען
דיך נישט פערלאָזען נאָך אלע מלאָכים,
וועלכע בעגלייטען די קינדהייט די גוטע, —
כ׳הער זייער שירה ביי דיר אין דיין האַרצען:
ביז מיין פערשטויסענע נשמה וועט ציהען
זייער געזאַנג און וועט רופען צוריק זי. —
וואַרט אויף איהר, שענע: זי קומט מיט דער פרישקייט
פון די פערשנייעטע, איינזאַמע בערג.
האָב מיך ליעב, דו שענעס, ריינעס יודיש מיידעל!

II.

ס'קוקט די לבנה אריין אין דיין צימער,
שטילערהייד שאקעלט דער בוים זיך ביים פענסטער,
ס'ווינקט דורך די צווייגען א גאלדענער שטערן,
ווייט ערגעץ זינגט מען מיט טרויער א ניגון;
באלד גיט א ווינדטעל א בלאז, — און עס שאקלען
מיט א גערויש זיך די בלעטער און דעקען
צו די לבנה, און כ'זעה א מינוט נישט
פינקלען דעם שטערן, און ס'רייסט זיך א ווילע
איבער דער ניגון, — איך קוש דיך דאן, שענע.

צינד נישט קיין פייער אן: הערסט, ס'קלאפט דער וועכטער.
האלבע נאכט איז שוין און ס'שלאפען שוין אלע.
לאז די גארדינע אראב: כ'וויל זיין גליקליך
איינער אליין אין דער שטיל, אין דער פינסטער.
כ'האב אין מיין יוגענד א סך שוין געליטען...
כ'בין מיט א הארץ, וואס פערלאנגט הייסעם לעבען,
כ'האב מיין פערלאנגען צום האר געוואלט מאכען,—
אבער מיין גורל האט אויסגעלאכט באלד מיך.
הונגעריג בין איך צו ברויט געוועז, איינזאם
פלעג איך די טעג אלע בלאנדזשען און זוכען
איינפאכעם ברויט, שווארצעם ברויט,—און זיין ריח
פלעגט מיך אומזיסט פון איין פענסטער צום צווייטען
ציהען און שלעפען; פערמאטערט, מיט שנאה
פלעג איך די זאטע געזיכטער בעקוקען;...
אויסלאכען פלעגט מיך דער רעש פון די גאסען,
גלייכגילטיג אנקוקען פלעגט מיך דער הימעל,
ס'פלעגט זיך די זון דרעהען, שיינען ווי שטענדיג,
ביז זי פלעגט אונטערגעהן אונטער די הייזער,
ביז ס'פלעגט מיין הונגער אליין זיך דערשטיקען.
כ'פלעג זיך אוועקשלעפען מיעד אין מיין ווינקעל...
ס'קומט מיט איהר צויבער די נאכט און צוקאכט מיר
אין יעדען אדער מיין בלוט; פון דער פינסטער

קריכען ארוים שנעגע, נאקעטע פריען,
טאנצען ארום מיין געלעגער דעם מיאוס׳ען,
זעצען זיך אויס נעבען מיר, און די שענסטע
גלעט מיר דעם שטערן דעם הייסען, און זינגט מיר
שטילערהייד זיסע געזאנגען, און קושט מיך
אויף די פערטריקענטע ליפען, — ביז פלוצלונג
יאגט א געריוש זיי אוועק, די געשטאלטען, —
און איך ליג ווידער ווי פריהער אויף שמאטעס,
הער, ווי עס רוישען די גאסען, ווי ס׳קלאגט זיך
איבער מיין צימער א פידעל, ווי ס׳ברעכט אויס
ערגעץ נישט ווייט א געלעכטער, — און כ׳טראכט מיר:
אך, וואלט איך דאמאלס א גאט געהאט, וועלכען
כ׳זאל געווען גלויבען און דינען געטריי איהם...
גיכער צוגעהט נישט דער שניי אנהויב פריהלינג,
ווי ס׳איז אוועק מיין געיירש׳נטער גלויבען;
ברויט־הונגער האט מיך געפייניגט בייטאג,
הונגער צו גאט האט ביינאכט מיך געמאטערט.
וואלט איך א גאט געהאט, — כ׳וואלט איהם געבויט
פון מיינע שענסטע חלומות א טעמפעל,
כ׳וואלט פאר זיין טעמפעל געלעגט די מתנות
אלע די גאלדענע, וואס כ׳האב בעהאלטען
פאר מיין געליבטע, און אויפהייגען וואלט איך
ביי איהם אין טעמפעל די קרוין, וואס געפלאכטען
האב איך פאר זיך אין די נעכט, ווען בעשאפען
זענען געווארען די טרוים־וועלטען מיינע.
כ׳וואלט איהם זיין טעמפעל בעציערט מיט דער ריינקייט,
וואס ס׳האט מיין פאטער געלאזט מיר בירושה,
און כ׳וואלט מיין קינדערשען מלאך דעם לעצטען
אין זיינעם היילינגען ארון בעהאלטען, —
אבער איך האב מיר קיין גאט נישט געפונען,
און איהם בעשאפען אליין נישט געקאנט.
ביז כ׳האב איהם אויפגעהערט זוכען. און פלוצלונג —
כ׳האב דיך געפונען, מיין גאט, מיין געליבטע,
לאז די גארדינע אראב: אין דער פינסטער

װיל איך מײַן גליק און מײַן גאָט איצטער האָבען,
װי כ'פלעג דער נאַכט נאָר דערצעהלען מײַן לײַדען.

קוש שטאַרק און לאַנג מײַנע ליפּען און זױג אױס
פון זײ דאָס גיפט און דעם ביטערען שמײכעל;
גים דורכ'ן קוש מיר אַרײַן אין נשמה
האָפנונג און פריעדען און קינדערשען גלױבען.
קוש מיר מײַן שטערן, עס זאָל מײַן געדאַנק איצט
אױפהערען רײַסען זיך װילד אין די װײַטע
װיסטע פערװאָרפענע װעלטען, און קוש מיר
שטיל בײדע אױגען: פון איצט זאָל מײַן בליק שױן
מעהר אין דער װײַט מיט אַ בײנקשאַפט נישט קוקען,
זוכען אומזיסט דאָרט אַ פרײד אָהן אַ נאָמען;
דײַן האַרץ דריק-צו צו מײַן האַרץ, און זאָל רוהיג
װערען מײַן אײנזאַמעס האַרץ, און פערשװיגען
זאָל אין איהם װערען זײַן נאַרישע בײנקשאַפט;
און בױג זיך אָן אױף מײַן אױער און זאָג מיר
שטילערהײד צו, אַז אין ביטערע שעה'ן,
װען אָהן אַ גאָט, אָהן אַ פאָלק װעל איך לײַדען;
װען איך װעל װעלען דערשטיקען צוזאַמען
מיט דעם געשטאָרבענעם גײַסט פון מײַן אומה
אױך מײַן נשמה די אײגענע, — װעסטו
דאַמאָלס מײַן האַרץ קאָנען נעהמען פערװיגען
און מיט אַ צױבער-האַנד לעשען זײַן פײַער.

ס'ציטערט דײַן האַנד — צי דו שרעקסט דיך, געליבטע?
שרעקען די שאָטענס דיך, אָדער דיך לאָזען
געהן אין מײַן װעג האָסטו מורא און ציטערסט?
שײנק מיר דײַן קינדערשעס האַרץ; כ'װעל עס היטען.
װײַט פון דעם פּלאַץ, װאו עס קעמפּפען די מענשען,
װעל איך אַ ליבע-געצעלט פאַר אונז מאַכען;
װעסט דאָרט נישט הערען, װי ס'קרעכצען די שװאַכע,
װעסט דאָרט נישט הערען, װי ס'הוליען די שטאַרקע;
כ'װעל דײַן געצעלט דיר בעציערען מיט בלומען,
ס'װעלען די טעג אַלע זײַן פאַר דיר בלומען,

וועלבע דו וועסט רוהיג שמעקען און ווארפען
באַ'ד אן א זייט, כדי צו נעהמען די פרישע:
כ'ויעל דיינע נעכט מאַכען זיס: אין דער פינסטער
וועל איך דעם בעכער פון תענוג דיר געבען;
יעדע נאַכט וועל איך אַ יונגענד אַ גאַנצע
אויף דיינע ליפען אין קושען פערברענען;
ס'וועט דיין הארץ ליגען אויף מיינעם, און ביידע
וועלען זיך סוד'ען פון גליק. —

ס'וועלען קומען

נאָך די פער'שיכור'טע נעכט צום פערהוליען
יום-טוב'דיג ליכטיגע טעג; איבער פעלדער
וועל איך אַרומפיהרען דיך און דיך לערנען
גראָזען פערשטעהן, ווען זיי רעדען, און בלומען,
חן'עוודיג-קליינע, פערשעמטע, פערליעבטע.
אָבבלאָנדזשען וועלען מיר לאַנג און זיך לעגען
אויף פרישען גרינס, און אוועקשיקען בלאָנדזשען
אונזערע בליקען צום הימעל, ביז שטיל וועט
אונזער בלוט פליעסען, ווי ס'פליעסט אין די גראָזען
שטיל זייער לעבענס זאפט. פרישע און שטילע
וועלען מיר לאָזען זיך געהן אין אַ וועלדעל;
שטילערהייד רוישענדיג וועלען די בוימער
ריידען מיט אונז, — ווי מיט ברידער מיט גלייכע;
אויסלערנען וועסטו פערשטעהן, וואָס עס סוד'עט
איין בוים דעם צווייטען איין. —

און אז א שטורם

וועט אויף דעם וואַלד זיך אַ וואַרף טהון און רייסען
מיט אַ פערגניגען אַ ביזען די צווייגען,
ווען אויף דעם פעלד וועלען גראָזען און בלומען
טוליען זיך, ווי די דערשראָקענע קינדער;
ווען אין דער לופט וועלען בליצען זיך שפיעלען,
דונערען וועלען אַרומלויפען איבער
דעם שווער-פערוואָלקענטען הימעל, און טאַנצען

וועלען אין טייך ווילד די הוואליעס די שווארצע, —
וועסטו דיך צוטוליען דאן צו מיין הארצען,
און ווי עס קלאפט וועסטו הערען און ס'רייסט זיך,
כ'ווארף דאן אוועק דאס געצעלט און איך נעהם דיך,
כ'פיהר דיך אוועק אינ'ם אנדערען שטורם.
וואס דרעהט די מענשען און רייסט זיי און ווארפט זיי
איינער צום צווייטען, וואס בויגט איין די שוואכע,
רווישט איבער זיי מיט א בייזען פערגניגען
און טוליעט איינער צום צווייטען זיי צו, —
דארט וועסטו זעהן, ווי עס טאנצען די שטארקע
אויף די געפאלענע שוואכע און יאגען
איינער דעם צווייטען און ווערען צוטראטען,
זינגענדיג נאך דעם געזאנג פון נצחון;
כ'וועל אינם שטורם דיך פיהרען און לערנען
יענץ גרויס געזאנג, וואס איך האב אין מיין יוגענד
גוט שוין געקענט, וואס דער מענש האט געשריבען
איבער דער ערד מיט זיין אייגענעם בלוט.

III.

אונטערן בוים אויף דער באנק וועל איך קושען
טויזענד מאל דיינע פער'חלום'טע אויגען.
גוט אזוי: זעץ דיך און נעהם מיר ארום
מיט בײדע הענד דיינע ווייכע מיין האלז;
טוליע דיין ברוסט צו מיין הארץ צו און קוק מיך
שווייגענדיג אן מיט דיין קינדערשען בליק.
כ'וויל ביי דעם שיין פון דער בלאסער לבנה
לייענען ביי דיר אין די אויגען דיין גרויסען,
טייערען, אייניגען סוד: איך בין גליקליך;
כ'וויל אין דער שטיל, אין פערשלאפענעם גארטען
הערען דערצעהלען דיין הארץ זיין פערלאנגען
זיי מיט מיר, קוש מיך און האלז מיך, געליעבטער.

הערסט, ווי עס סוד'ען די בוימער זיך טרויריג,

זעהסט, ווי עס ריהרען זיך שאטענס ארום אונז?
ס'נעהמט מיך א טרויער ארום, און איך ווייס נישט
וואס ס'ציהט מיין בליק זיך אהין, צו די ווייטע
פינסטערע וועגען פון גארטען; — שא, זעהסטו:
ביי יעדען בוים שטעהט א מלאך א שווארצער;
זעה, ווי זיי ריהרען זיך אלע פאמעליך, —
דריק דיך, מיין טייערע, צו צו מיר פעסטער —
הערסט, וואס זיי זינגען?

עס איילען די ווינדען
פון אלע פיר זייטען,
און וועלען צוטראגען
דיין ליעבעס-געצעלט;

און וועסטו בעהאלטען
זיך געהן אויף אנ'אינזעל,
און וועסטו אנטלויפען
אין עק-וועלט פון זיי;

און אויב אויף די שטיינער
די הויכע און וויסטע,
וואו ס'רוישט און עס קאכט זיך
דער אייביגער ים,

און אויב אין א גריגעם
בעהאלטענעם וועלדעל
וועט איינזאם זיין גליקליך
דיין בענקענדעס הארץ, —

דיך אומעטום וועלען
די ווינדען געפינען,
און וועלען פערטראגען
אויף אייביג דיין גליק.

און ווען דו ווילסט דיין מיידעל
מיט דיר אין א שיפעל
אריינזעצען, — וועט זיך
צושטורמען דער טייך;

און ווען דו ווילסט דיין מיידעל
א בלומען־קראנץ טראגען, —
ארויסרייסען וועט עס
דער ווינד פון דיין האנד.

עס קאן דיך בעהאלטען
דער טייך נאר דער טיעפער,
דער אייביגקייט'ס־פליגעל,
דער פליגעל פון טרוים.

נעהם לאז דיין געליעבטע
און גיב דיך אונז איבער;
מיר טראגען און ברענגען
אין אונזער וועלט דיך:

שען איז ווי דיין שענע,
און זיס ווי דיין יוגענד,
און רייך ווי דיין חלום,
די לופטיגע וועלט:

מיר האבען דארט שלעסער
געמאכטע פון וואלקענס
געפוצטע מיט זילבער,
בעציערטע מיט גאלד, —

וואס ס'שיינקט אונז ביים אויפגעהן
די זון און אין אווענד,
וואס ס'שיינקט אונז די בלאסע
לבנה ביי נאכט.

דו וועסט מיט אונז פליהען
און שוועבען אין חוואליעס
פון ליכט, און וועסט קוקען
אהן בײנקשאפט אראב.

וואו ס'פײניגען אלע
זיך עלענד, און זוכען
אומזיסט זיך פערגניגען,
אומזיסט זיך א פרײד.

און וועט דיר דערעסען
אין ליכטיגקײט שוועבען,
מיר וועלען דיך ברײנגען
צו אונז אין א שלאס.

דארט זיצען די גײסטער
און וועבען די טרוימען
די שענע פאר ווײטע
און אנדערע טעג;

דארט שפינען די גײסטער
דאס גליק פאר די צוקונפט,
וואס ס'האלט אין איהר אוצר
פערשלאסען די צײט;

זײ פלעכטען די קראנצען
פאר גרויסע נשמות.
וואס ליגען בעהאלטען
נאך אונטער גאט'ס שטוהל;

מיט טײערע שטײנער
בעזעצען די קרוין זײ,
וואס ס'וועט אמאל טראגען
דער מענש אויף דער ערד.

נעהם לאָז דײַן געליעבטע
און גיב דיך אונז איבער ;
פיר טראָגען און ברײנגען
און אונזער װעלט דיך :

עס קאָן דיך בעהאַלטען
דער טײַך נור דער טיעפער
דער אײביגקײט׳ס-פליעגעל ,
דער פליעגעל פון טרוים .

— — — — — — — — —

עס זענען , ניט צײטער — — — — — — —
אלע געשטאַלטען פערשװאונדען געװאָרען ;
שטילערהײד שלאָפען די בוימער ; עס ריהרט זיך
מעהר שוין קײן שאָטען ניט ; קוש מיך איצט שטאַרקער !
כ׳װיל אין אײן נאַכט מײַן נְשָׁמָה פערלעבען ,
אָפּגעבען װיל איך אין אײן נאַכט מײַן יוגענד .
אונטער׳ן בוים װיל איך לאָזען מײַן חלום ,
כ׳װיל אין דער פינסטער צװאַרפען די פערלען .
װאָס כ׳טראָג אין הארצען בײַ מיר נאָך פערשלאָסען
כ׳װיל אלע גאָלדענע האָפנונגען מײַנע
איבער דעם גאָרטען צושפרײטען , און אלע
װעלען זײ גלאַנצען ביז טאָג אין׳ם גראָז ;
כ׳װעל ביז בעגינען דיך קושען — ביז מאָרגען
לאָז מײַן נשמה א לײדיגע װערען .

כ'לעב ווי גראזען אויפ'ן פעלד...

אײנער זיפצט און אײנער לאכט,
אײנער קוקט גלאט אן די וועלט;
איך האב זומער ליעב דאס גרינס,
כ'האב הנאה פון דער קעלט.

כ'לעב ווי גראזען אויפ'ן פעלד,
ווי די חוואליעס אויפ'ן טײך;
כ'ווײס, ווי זײ, נישט פון א ציעל,
כ'ווײס, אז אונזער סוף איז גלײך.

אבער איך האב נאך דערצו
א נשמה; גרויס צו קלײן,
ווײסט נישט קײנער אויף דער ערד,
און איך ווײס עס נישט אלײן.

איך האב שטיקלעך נאר פון איהר
אין געזאנגען אײנגעוועבט;
ס'וועט זיך אויסוובען אמאל
יעדעס שטיקעל וואו עס לעבט.

און עס װעט אַ װײַטער דור
זי נאָך היטען אויף פּאַפּיער, —
אָבער טויזענד מאָל נאָך מעהר
װעט פערלאָרען געהן מיט מיר.

בּלײַבּ דערפאַר װי גראָז אין פעלד,
די חװאַליעס אויפ'ן טײַך;
[illegible]ס, װי זיי, נישט פון אַ ציעל,
[illegible]ס, אַז אונזער סוף איז גלײַך.

פְרֵייד.

כ'הער, ווי ס'וויינט דיין קינדיש הארץ,
ס'קלאגט זיך שטיל פאר מיר דיין בליק:
„האסט געזאגט מיר, אז פאר אונז
האסטו גאנצע אוצרות גליק." — —

כ'האב דיר צוגעזאגט און קאן
מיין הבטחה נישט דערפילען:
קאן דען מאכען גאט אליין
ווי עס איז זיין גוטער ווילען?

אז ער האט די וועלט בעשאפען
האט ער גליק פאר איהר געטרוימט:
ס'איז דער וועג צום גליק געבליבען
אויף דער ערד ביז היינט פערצוימט.

אין די ערשטע טעג פון ליעבע, —
ווען מען ווערט א גאט א פרייער, —
האב איך אויך א וועלט בעשאפען
פונ'ם ערשטען תאוה־פייער.

זיעבען ווייטע ברייטע הימלען
האט פערמאגט מיין נייע וועלט;
אינ'ם זיעבעטען דעם לעצטען
האב איך דיר דיין שטול געשטעלט.

ס'האָבען דיך בעדיענט מלאָכים,
שטערען האָבען דיר געשיינט;
די מלאָכים און די שטערען
פליהען, שיינען נאָך ביז היינט.

נאָר דאָס שטיקעל גליק דאָס זיסע
וואָס מיר זענען ביידע ווערט,
קאָן נישט מיך, נישט דיך געפינען,
ווייסט נישט ווען ס'איז בעשערט.

און דערוויייל איז מיר און דיר
אין די זיעבען הימלען קאַלט;
ס'שיינען שטערען אונז אַ סך,
און ס'טהוט באַנג, אַז איינער פאַלט.

ס'זינגען מחנות'ווייז מלאָכים
אַרום אונז, און ס'טהוט אונז באַנג,
אַז ס'שיידט אָב פון אונז זיך איינער,
ווייל ס'ווערט שטילער דאָס געזאַנג.

שטילער, שטילער... און דו בלייבסט באַלד
אָהן מלאָכים, אָהן בעגלייטער.
כ'טראָג אַוועק דיין שטול פון דאַנען,
כ'שטעל זי אין אַ וועלט אַ צווייטער.

כ'האָב בעשאַפען זי פון בייגקשאַפט
נאָכ'ן שטיקעל גליק דעם זיעסען;
ס'וועט איין מלאַך, נאָר די זיעבען
נייע הימלען דיינע וויסען.

ס'איז דעם מלאַך'ס נאָמען: ת א ו ה,
ס'גליהט דער בליק פון זיינע אויגען,
כ'האָב די וועלט געשיקט איהם אויסזוכען,
אומעטום איז ער געפלויגען;

און פון אומעטום געבראַכט מיר
האָט ער בשורות פון פערגניגען:
טויזענד קליינע זיסע פריידען
קאָנען נאָך איין הארץ פערוויגען.

ס'איז נישטאָ קײן גרויסע טרויער,
און געשטאָרבען איז די בײנקשאַפט
אין די שטעדט פון שטײן און אײזען,
אינ'ם טומעל, אין דער ענגשאַפט.

אויב עס צאַפּעלט נאָך אַ בײנקשאַפט
אין אַ קעלער פון אַ מויער,
אויב עס וואַלגערט זיך נאָך ערגעץ
אויף אַ בוידעם-שטאָק אַ טרויער, —

װעלען זײ נישט זײן געװוּנג דיר
פאַר דײן הארץ אויף לאַנגע צײטען;
נאָר די פרײד פון טויזענד קװאַלען
פליעסט צו דיר פון אַלע זײטען:

צװישען גראָזען אויף די פעלדער
שלאָגען פרישע קװאַלען פרײד,
ס'שיט זיך פרײד מיט שנײ צוזאַמען
פונ'ם הימעל שטילערהײד;

אויף די פליגעל טראָגען אָדלערס
איבער פרײד פון שטײן צו שטײן;
װינטער אין די װײסע װעלדער
שװעבט די פרײד אַרום אַלײן;

אַז דו שיפסט זיך אויפ'ן װאַסער
אין דער שטילער אָװענד-צײט, —
קוק: אין גאָלד, אין מלכות-פּורפּור
גלאַנצט די פרײד אין מערב-זײט. — —

מיר דערצעהלט אַזוי מײן מלאך,
אַז איך זיץ מיט דיר צוזאַמען;
דיר דערצעהל איך אוים אין קושען
פון מײן הארץ מיט מײנע פלאַמען.

נישט דו צינדסט זײ אָן אין מיר איצט,
װײל דו ביזט איצט מײן פערלאַנגען;
און נישט דו װעסט זײ פערלעשען
מיט אײן הײסען קוש אַ לאַנגען.

פון אַ ווײַטער וועלט אַ פרעמדער
האָב איך זײ מיט זיך געבראַכט,
און דײַן תאוה'דיגער אָטהעם
וועט זײ לעשען נישט אײן נאַכט;

נאָר זײ וועלען ווײַטער ברענען
ביז מײַן לעצטען שלאָף דעם שטילען,
ביז דער קבר וועט בעהאַלטען
מײַנע תאות און מײַן ווילען.

און דערווײַל וועל איך בעגיעסען
מיט פערגניגען און מיט פרײַדען
מײַנע פלאַמען, וואָס איך קאָן זיך
קײנמאָל נישט מיט זײ צושײדען.

קום, די וועלט פערמאָגט הנאָה!
ס'קאָנען הערצער נאָך פערגעסען,
אז די וועלט פערמאָגט קײן גליק נישט,
אז דאָס לעבען קאָן דערעסען.

1907.

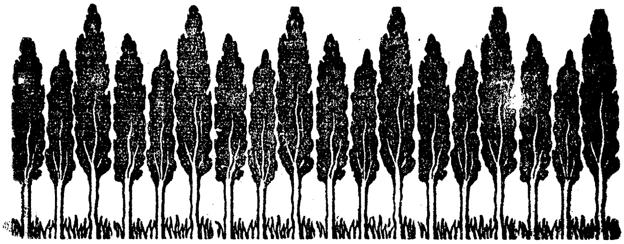

אין אַ שליטען.

דאָס וועט זיין היינט אַ שפּאַציער:
וויים די ערד, דער הימעל בלאָה;
ס'קריצט דער שניי און ס'שניידט די לופט;
וואָס מיר קעלט — די זון איז דאָ!

ס'שטעהט אַ שליטען פאַר דער טהיר,
ס'קלינגט דאָס גלעקעל: דין־דין־דין...
קום מיר זעצען זיך אריין, —
פיהר אונז, פוהרמאַן, גיך אהין, —

זעהסט, דאָרט שטעהט דאָס לעצטע הויז,
נאָכדעם ציהט דאָס פעלד זיך ווייט;
פיהר אַהין אונז, יאָג די פערד, —
גיך, מיר זענען יונגע לייט.

אָט אזוי: עס פליהט די גאַס,
חייסער, רייגער ווערט דער שניי;
דריק זיך, מעדעל, צו צו מיר, —
און דו, פוהרמאַן, פאָהר, נישט שטעה!

אויסגעלאָזטער ווערט דער ווינד,
און עס גלאַנצט דער שניי און בליצט,
און דער שליטען קריצט און רוישט, —
כ'וועל אַ קוש דיר געבען איצט.

וואָס? דאָס האָט דער ווינד געפײַפט.
כ'האָב אַ סוד און שווײַג דערווײַל,
ביז נאָך ברייטער ווערט דאָס פעלד, —
פוהרמאַן, יאָג דעם שליטען, אײַל!

ס'רייצט דער ווינד זיך שוין פערשײַט
און בעשיט אונז אַלע מאָל
מיט אַ זילבער-ווײַסען שטויב
און מיט פונקען אָהן אַ צאָהל.

וויפיעל ליכטיגקייט אַרום!
טויזענד קליינע שטיקלעך ליכט
ליגען, גלאַנצען אויפ'ן שניי,
טאַנצען, פליהען אין געזיכט;

ווי אַ גרויסע קאַלטע זון
האָט צוקלאַפּט גאָט אין דערפריה
אין אַ זילבער-ווײַסען שטויב,
און געזאָגט איהם: גײַה און פליה!

און ער פליהט און בליצט און גלאַנצט —
כ'האָב דיך ליעב, ווי כ'ליעב די שײַן;
נעהם און מאַך די אויגען צו,
ביז עס וויעגט דער ווינד דיך אײַן.

שמייכעלסט... כ'האָב עס נישט געטהון:
ס'האָט דער ווינד געקושט דיך שטיל;
אַז איך קוש דיך — קוש איך הייס,
ווײַל מײַן בלוט איז נאָך נישט קיהל.

אַט אַזוֹי איז היים מײַן קוש — —
שײַנק דײַן האַרץ מיר, נישט געטראַכט,
ווײַל כ'האָב פײַער אין מײַן בלוט,
און מײַן האַנד האַלט דיך מיט מאַכט.

לאָז, איך רײַס דײַן בלוט דיר אויף,
און דו רעד נישט און נישט זאָג,
ווײַל אויך איך האָב, נישט געטראַכט,
זיך געשײַנקט דעם ווינטער-טאָג.

ס'לויפט דער שליטען ווי אַ פײַל — —
שטענדיג פרעהליך איז די וועלט:
פרעה זיך זומער מיט'ן גרינס,
הוליע ווינטער אין דער קעלט.

ס'טראָגט דער ווינד אַוועק דײַן וואָרט..;
מאָרגען? טראַכט נישט וואָס עס געהט:
ס'איז דער מ אָ ר ג ע ן נאָך נישטאָ,
ס'איז דער נ ע כ ט ע ן שוין צוועהט.

רײַן ווי שניי איז מײַן האַרץ:
כ'ליעב דײַן שמײַכעל, כ'ליעב דײַן חן;
כ'האָב אַ טרויער אָהן אַ סוף,
ס'וועט אַ פרוי איהם נישט פערשטעהן;

כ'האָב געלאָזט אין דערהײַם
אין פאַפירענע צווישען שטויב,
גאַנצע וועלטען האָב איך דאָרט
און איך דאַרף זיי גאָרנישט, גלויב.

שניי און הימעל, ליכט און קעלט — —
איז אַ טאָג מיר שען און זיס,
יענע וועלטען אַלע, קינד,
גיב איך אָב פאַר איהם געוויס.

אין מײַן ליעד, וואָס איז נאָך יונג,
וועט מײַן אומעט לעבען לאַנג
פֿאַר'ן דור, וואָס קומט נאָך מיר, —
איך וויל לעבען אין געזאַנג.

גיך ווי שניי צוגעהט די לוסט,
און די תאווה גיט א ברען...
כ'זעט מײַן בלוט אָן און מײַן בליק,
כ'פֿרעג נישט, וואו און פֿרעג נישט, ווען.

איצט איז יונג און הייס מײַן בלוט
און מײַן תאווה איז א פֿלאַם;
כ'פֿרעג נישט. פֿיהר אונז, פֿוהרמאַן, ווײַט
אויפ'ן זילבער-ווײַסען ים.

1907.

משה סטאווסקי.

אידיליען און בילדער

(א זאמלונג)

פערלאג

„וועלט-ביבליאטעק"

ווארשא

תרס"ט.

אינהאלט:

לבן הארמי	3—28
די געלע הוהן	29—36
אַ פּאָר פּאָלק	37—47
פרייטאָג צו נאַכטס	48—52
די באָבע און דער זיידע	53—65
מילך	67—74
אַ בהמה	75—80

Типографія Ф. Баумриттера, Красинская пл. № 6.
ВАРШАВА 1911 г.

לָבָן הָאֲרַמִּי.

(זכרונות פֿון אײנעם, וואָס האָט געהאַט אַ טאַטען אַ בעל־עגלה).

עס איז געווען אַ קאַלטער און אַ נאַסער נאָך סוכּות, די הימלען זעהען אויס פֿאַרוויינט, טריב און מוטנע, ווי מען וואָלט איבער זיי אַנ'אַלטע ברודיגע רעדנע איבערצויגען, און אַ דראָבנער רעגעלע קראָפּעט, זימזעט אַזוי שטיל, ווי אַ לאַנגווײַליגע אייינטאָניגע מעלאָדיע, טאָג ווי נאַכט. קיינער געדיינקט ניט ווע ער האָט אָנגעהויבען און פֿרעג — גלייבט קיינער ניט, אַז ער זאָל אַמאָל אויפֿהערען, ווי עס וואָלט ערגעץ וואו, דאָרט... אַנ'אַלט שינדעל־דאַך, מיט אַמאָל אָנגעהויבען נעצען, אויגען געעפֿענט און עס גיסט...

קורצע, חמורנע און פֿאַרגענעצטע טעג. עס דערלעבט גאָרניט זיך אויס צו לייטערען, איז שוין מנחה צייט. דערנאָך איז הימעל און ערד און פֿינסטערניש אין איין שטיק, און אַ בלאָטע, אַ וועג אַ מלאך המות, קומט מען אַ היים מיט אַ גאַנץ פֿערד, מעג מען גומל בענשען. פֿאָהרט מען פֿרייטאָג ערגעץ פֿון שטאָדט אַרויס קאָן מען שוין זיכער זיין, אַז מ'וועט האַלטען שבת ערגעץ אין וועג, אין דעם ערשטען בעסטען דאָרף, וואָס גאָט וועט צושיקען, מקבל שבת זיין ביי אַ פּויער אין אַ חאַטקע — אָבדרעהענדיג זיך מיט'ן פּנים פֿון דער איקאָנע מיט דעם רויט לעמפּיל, און

מאַכען קדוש אויף ברויט מיט מילך. אין דערהיים איז אַ פֿער־שטערטער שבת, עס געהען אוים די כוחות, מען דערלעבט שוין קוים דעם נאָך־הבדלה. —

אין גאַס חאַפּט מען זיך אָן אַ זייט, קלעטערט מען אויף ווענד מען האַלט זיך אָן ביי אַנ׳אָשאַק פֿון אַ פֿענסטער, אָן אַ פּליוט פֿון אַ גאָרטען, מען רייסט פֿון ערגעץ אָב אַ ברעטיל, מ׳זוכט אויף אַ שטיין, עס ווערען קלאַדקעס, און מ׳קומט אַ דורך. פֿאַר קליינ־וואַרג איז דאָס אַ שפּיל. קנעטען זיי, טאַנצען אין דער בלאָטע, קריגען בלאָע אָנגעשוואָלענע הענטלעך, נעזלעך, מיט אויערען ווי בוריקעס. און אַז עס קומט שווער, מען קאָן די שטיוועלעך ניט אַרויסנעמען, הויבט מען אָן צו וויינען, און מ׳וויינט אַזוי לאַנג, ביז עס געהט ווער אַ דורך, אָדער מען דערהערט וואו אין אַ שטוב, קומט מען צו לויפֿען און מ׳העלפֿט אַרויס.

אַ בעל־עגלה געהט ביי׳ן זייט ליידיגען וואָגען און שפּאַרט אונטער. טרעפֿט זיך אַ וואַסעריל שפּרינגט ער אַרויף מיט איין פֿוס אויף אַ שפּיץ פֿון אַ פֿעדערשטען אַקס, גיעט דעם פֿערד קוי־ראַזש — אַ פּאָר גוטע בייטשען. היי, היי, וויאָ, וויאָ... און חאַפּט זיך אַריבער...

נאָך סוכות בין איך צו אַ נייעם תלמוד־תורה־מלמד אָנגע־קומען, וועלכער האָט געקנעלט אויפֿען שוהל־הויף אין דער אונטער־שטער שטיבעל פֿון אַלטען בית המדרש — געלערנט האָט מען עשרים־וארבע — אויף דער נאַכט זענען מיר נאָך ניט געזעסען, דאָס איז געווען אַ היבשער מהלך פֿון אונז. עס אַ דורך דעם גאַנצען מאַרק, און דורך מאיר׳ס גאַס, אין דער בלאָטע האָט מען גע־קאָנט אַ קדוש ווערען...

אַז עס פֿלעגט עטוואָס צוטריקענען, חאַפּען אַ פּרעסטיל, פֿלעגט דער טאַטע זיך אַריבערקומען, אָדער פֿאָהרענדיג מיט דער פֿוהר אַראָבחאַפּען זיך און אונז ברענגען אַ היים.

ווען איך בין פֿאַרנאַכט אַ היים געקומען, האָב איך נעבען שטוב אין דעם גרויען צווישען טאָג און נאַכט, בעמערקט אַ קליין, מאָגער, געפֿלעקט לאָשאַקעל. ער איז געווען אויף אַ שטרי־קעל ביי׳ן האַלז צוגעבונדען צום סלופּ, פֿון דער צוואָרפֿענער סוכה, מיט אַ קורצע, רייטליכע גזשיבקע, ווי מיידילש־קליינע צע־פּעלעך, אַ קורץ עטוואָס בעוואַקסען וויידיל, בעהאַלטען, איינגע־

טולעט אונטער זיך. דער קאפ אראבגעלאזען, ווי ער וואלט דארטען אונטען עטוואס געזוכט, צונויף־געקארטשעט און טרייסעלט זיך אין גאנצען ווי א בלאט... איך האב איהם גוט בעטראכט, געדרעהט, געגלעט, געפיהרט מיט דער האנד איבער דעם נאסען רוקען, געשלאסען אין דער פינסטער קאנטשאפט און אריין אין שטוב...

אין שטוב איז שוין געוועזען שטארק דונקעל, נאר וועגען אנציגדען א לאמפ, זעהט אויס, האט מען נאך ניט געקלערט. די מאמע איז געזעסען נעבען דער קאלטער הרובע, געשיילט קארטאפעל אויף וועטשערע, געוועזען אין כעס, געשוויגען און זיך געקרימט. צו זעהן איהר איז געוועזען שווער; נאר עס האט זיך געפיהלט אין דעם שיילען, אז זי איז אין כעס. — אין דעם פערנעבעלטען שטילען בין מנחה־למעריב האט עפעס א גרויעס — שווערעס ארומגעשוועבט. דער טאטע שוויינט, רעדט ניט א ווארט, ווי ער וואלט זיך פאר וועמען פערבעהאלטען. דערנאך זאגט ער שטילערהייד אשרי, שטעלט זיך שמנה־עשרה, פארקלערט זיך, און בלייבט אזוי שטעהן שטיל, פארגאפט ווי געלעהמט, אזוי אז מ׳קאן זיך אין גאנצען גאר פערגעסען, אז ער געפינט זיך אין שטוב.

מיר ווינקען זיך איבער צווישען זיך, חאפען א קוק אויף דער מאמען, צום טאטען, א וואונק צום לאשאק, צוריק אויף דער מאמען, און מאכען א שווייג...

די מאמע רעדט אויך גארניט, ווי זי וואלט אליין אין צימער געוועזען, אדער זי האט שטייף די ליפען פארביסען, עס זאל זיך פון מויל ניט וואס ארויסרייסען, שיילט זי שנעל די קארטאפעל. עס הערט זיך נאר א פלייסיג שניידען מיט׳ן מעסער, א פלוסקע פון דער קארטאפעל אין טאפ וואסער, און ווידער דאס סיקען פון מעסער, שיילענדיג א נייע קארטאפעל. —

דער טאטע איז פארזיכטיג, אויף די שפיץ פינגער פון דער מזרח־וואנד אין מיטען שטוב אריין, שמונה־עשרה אויסגעגאנגען, ווי ער וואלט מיט אמאל פון סופיט אין צימער אריינגעפאלען, און איז שטעהן געבליבען. די מאמע ווי זי וואלט פלוצלונג איהם אין שטוב דערפיהלט, האט זיך מעהר ניט געקאנט איינהאלטען, און ווי זי וואלט אין דער שטילער פינסטערקייט עפעס אריינגענאסען ... „א מציאה געפאקט — זיינע מסחרים, ס האט געפעהלט נאך א פגירה אין שטאל, האט שוין לאנג מיט מרדכי מאנטיל קיין

געשעפּטען געהאַט. וועט פאַרעסען דאָס פערד מיט דער בהמה".
— און ווידער איז שטיל...

דער טאַטע האָט ניט באַלד געענטפערט, שטילערהייד גע־זאָגט „ויאמר־דוד..." „עלינו", ווי ער וואָלט זיך איבערלעגט וואָס זאָל ער זאָגען, און אפשר האָט ער געמיינט גלאַט פאַר־רייבען דאָס מיט שווייגען. דערנאָך האָט ער אָנגעהויבען ווייך, פאָרזיכ־טיג: דו ווייסט דאָך ניט וואָס פאַר אַ פערד דאָס וועט זיין, בע־טראַכט נאָר די קנעכעל, די ברוסט — נו איך קאָן ניט. איך ווייס אַליין ניט, איך האָב איהם אין מאַרק דערזעהן בין איך אַ פאַרקאָכטער געוואָרען. „זיי" ווייסען וואָס אַ פערד איז? מלמדים קאָנען זיי זיין, קינדער דאַרף מען זיי געבען... נו, זאָג אַליין, לאָזט מען אַזעלכעס פאַרקויפען אויף דער פעל?... וואָס האַרט דיר; זאָל ער זיך וואַלגערען, אויף קעסט וועט מען איהם ניט אָנדינגען, די שעפּלען וואָס דיין בהמה די יחס׳נטע שטעלט אָב — מ׳וואַרפט אַרויס און מ׳האָדעוועט אַ וועלט מיט חורים — וועט פאַר איהם גענוג זיין...

מיר האָבען דעם טאַטענס חשבונות ניט פערשטאַנען, דער מאַמען גאָרניט געוואָלט פערשטעהן. אונז האָט די גאַנצע גע־שיכטע עפּעס מאָדנע הנאה געטהון. אַ קליין לאָשאַקעל, אונזערס אַנ׳אייגענס — ביי אונז אין שטאַל, און אַזאַ שענער — ווייס מיט שוואַרץ. מיר האָבען זיך אַלע אויף דער באַנק, וואָס ביי׳ן פענסטער צושטעלט, אַרויסגעקוקט דורך דער פאַרנעבעלטער שויב אין גאַס אַריין. עס איז שוין נאַכט, און אין דעם נרויען נעבעל טרייסעלט זיך אַ קליין, מאַגער, ליעב נפש׳ל. קלאַפּען מיר אונטער איינער דעם אַנדערען מיט דעם עלענבויגען, שמעלצען זיך שטילערהייד פאַר שמחה: זעהסט ס׳האַ קעפּעלע, ס׳האַ די־נינקע פיסעלעך, און די אויגען אַזוי גרויס און גראָה ווי ביי יוסף מאיר מיין אַלטען רבי...

דער טאַטע האָט פערבויגען דעם מעריב, און באַלד זיך גענומען מאַכען פאַר איהם אַנ׳אָרט אין שטאַל, משיג גבול גע־ווען אַ ביסעל דער בהמה, דעם פערד. און ער איז געבליבען אונזערס.

די מאַמע האָט נאָך אַביסעל געברומט אונטערען נאָז, דער־נאָך האָט זי אָבגעווישט די ליפּען און געמאַכט אַ שווייג. זי האָט

פֿערשטאַנען, אַז זי וועט זיך צופֿיל אײַנעסען, וועט דער טאַטע פֿון די אָנלאָבליעס אַרויסשפּרינגען... און אַלץ וועט דערנאָך אויסגעהן צו איהר קאָפּ...

אַז ער איז געוואָרען אונזערער טאַקע אויף אַנ'אמת, (אין אָנהייב האָט זיך אונז ניט געגלייבט, עפּעס האָט אין אונז גע־שראָקען: ווער ווייס, טאָמער...) האָט מען אָנגעהויבען קלערען וואָס פֿאַר אַ נאָמען מ'קאָן איהם געבען. עפּעס אַ שענעם, אַ פּאַסענדען נאָמען... יעדער האָט עפּעס אַנדערש פֿאָרגעלייגט — דער ברודער זעליג (ער האָט שוין געהאַלטען בײַ חומש מיט רש"י) האָט אַרויסגעדרונגען, אַז אַזוי ווי ער זאָל געזונד זײַן, איז געפֿלעקט, און לבן הארמי האָט אָבגענאַרט דעם זיידען יעקב אבינו. מיט געפֿלעקטע, סערע, רויטע און ברוינע שאָף, איז דעריבער דאַרף מען איהם אַ נאָמען געבען לָבָן הָאֲרַמִי.

— לבן הארמי! האָבען אַלע אויפֿגעחאַפּט.—אָי, לבן הארמי. אַ שענער נאָמען טאַקע פֿון חומש — — — דעם טאַטען איז ער אויך געפֿעלען. די ווינטערדיגע סדרות. פֿלעגט דער טאַטע וויסען כמעט אויף אויסען־ווייניג. אַלע מעשות: די זיבען מלכים מיט'ן מלך סדום, אין לאַנד איז געווען אַ הונגער, אברם (אַזוי האָט ער נאָך דאַן געהייסען) איז אַנטלאָפֿען קיין מצרים, האָט דער מוטער שרה בעהאַלטען אין אַ „קאַסטען", געמאַכט אַ באַגאַזש... יצחק האָט געבענשט יעקב'ן אָנשטאָדט עשו'ן —אָבגענאַרט דעם אַלטען שפּאַק... יעקב איז אַנטלאָפֿען, לבן האָט איהם שען אויפֿגענומען, זיך געקושט. — אַ גאַנצער גאַסט — „האָט געהאַט אַלטע מיידען"... האָט איהם פֿערביטען לאָה פֿאַר רחל'ן — ציגײַנערשע שטיק... דערנאָך האָט ער איהם געוואָלט מאַכען אַ מחק אין די שעפּסען, וועלכע ער האָט נעבאַך כשר פֿערדינט — פֿג. אָט אַזוי טוהט מען אַנ'אײַגענעם אַנ'עלענדען אין דער פֿרעמד? חֶברה, שטענדיג איז געווען שווינדעל... און נאָך און נאָך אַזעלכע מעשות.

אין די לאַנגע ווינטערדיגע פֿרײַטאָג־צונאַכטס'ן. פֿלעגט דער טאַטע נאָכ'ן עסען אַביסעל איבערדרימלען, דערנאָך אויפֿשטעהן אויסרייבען די אויגען און געהן אין אונזער — די קצב'שע — שוהל'כעל. הערען דעם רבי, אלעזר דעם מלמד, חומש זאָגען...

אַז ער האָט דערהערט לבן הארמי, האָבען זיך איהם גע־שטעלט טרערען אין די אויגען. ער האָט זיך געוויס אָן עפּעס דערמאָנט. נו, פון מיינעטוועגען, זאָל זיין לבן הארמי... און איבער'ן גאַנצען פּנים האָט זיך אַ צופרידענער, לייכטער שמייכעל צו־נאָסען — ווען ער זאָל זיך ניט שעמען, וואָלט ער געהאַפּט און אונז אַלעמען פאַר פרייד אויסגעקושט...

פון יענעם טאָג האָט זיך אָנגעהויבען אַ סדרה לבן־הארמי, לבן הארמי געגעסען, לבן הארמי געטרונקען, לבן ארמי — לבן ארמי.

— וועה איז מיר, ווי אָן טויט פאַרגעסען. פון אין דערפריה, שטעהט לבן אָהן אַ טרונק! —... אַלע מינוט ברענגט מען איהם עפּעס אַנדערש: דער אַ שטיקעל ברויט, אַ ביסעל געקעכטס, קרופּניק, באָרשץ, אַ שטיקעל בייגעל פון מיט־זיך. יעדער האָט איהם גע־גלעט, געבאַרשט, געקעמט. און ער האָט זיך אַזוי צוגעוויינט צו אונז, אַז ער פלעגט עסען פון האַנד. פריהער שמעקען, בעטראַכטען, איבערקלויבען מיט די ליפּען, פּראַפּ... פלאָפּ... פלאָפּ... ווי ער וואָלט ווערעמדיגען אַרבעס געקליבען. דערנאָך אַ חאַפּ אַריין, פאַר ווערט מיט איין אייג'ל, און ער קייט שוין...

מיר האָבען איהם אַלע שטאַרק ליעב געקריגען; וואו אַ לעדיגע מינוט, האָט מען פערבראַכט אין שטאַל, זיך געשפּילט, געשמועסט מיט איהם ווי מיט אונזער'ס אַ גלייכען. מיר זענען געוואָרען אַזוי צוגעבונדען צו איהם. דער עיקר דער טאַטע. ער שטעהט נאָר אויף אין דער פריה, גיעט ער אַריין איבער די אויגען, און נאָך פאַר נעגעל־וואַסער — ער איז שוין אין שטאַל. מיר דאַכט זיך, אַז ווען ער זאָל זיך ניט שעמען און עס זאָל זיך ווענדען אָן איהם, וואָלט ער אין בענשען ביי „אותי ואת אשתי ואת זרעי" צו געשטעלט „ואת לבן הארמי", זאָל זיך האַלטען און געזונד זיין...

אין גאַנץ האָט מען אָנגעהויבען פיעל רעדען וועגען איהם; לייט האָבען געזאָגט, אַז ביי אונז אין שטאָל וואַקסט אַנ' עשירות, אַ ק"ן רובלדיגער פערד... אַנדערע האָבען ניט פערגונען, געשאָלטען; „אַ מזל! געקויפט אַ פגירה, פאַר אַ האַלבען רובל, און וועט אויסהאָדעווען מיט אַ גאָרניט — אַ שאָלעכטס פון אַ קאַרטאָפעל, אַ לעפיל קרופניק — און עס וועט אויסוואַקסען אַ פאַרמעג מיט געלד!"

געזעהן האָט איהם דעם גאַנצען ווינטער קיינער ניט. דער טאַטע האָט אין שטאַל קיינעם ניט אַריינגעלאָזען, געהיטען דעם טויער — אַריינגעגאַנגען און באַלד נאָך זיך צוגעמאַכט, ווי ער וואָלט מורא געהאַט פאַר אַ צוג-ווינט'ל. נאָר עס האָט זיך געפיהלט, אַז דאָרט — אינעווייניג איז אַ טיעפער סוד באַהאַלטען, וועלכער איז פאַר אונז, אַזוי נאָהנט און טייער. און ניט וועלענדיג פלעגט דער סוד דורך די וועגד פון שטאַל אַ דורך-דרינגען, און אין גאַנץ אַריין... און פערבייגעהענדיג פערקלענערט מען אונגערען דעם טראָט. מען הערט זיך צו צום שטאַל. די שטומע וועגד רוימען עפעס איין, דערצעהלען, זאָגען וואָס. קיינער פערשטעהט ניט די שפראַך, און דער סוד ווערט נאָך טיעפער, געהיימער, נייגעריגער, ווער ווייס וואָס דאָרט, אויף יענער זייט, טוהט זיך?...

אויף זומער איז ער שוין געוועזען אַ היבש פערד'ל. אַ שענע אָנגעוואַקסען גזיבקע, און דער ווייִדיל, עטוואָס געגרייזעלט, דערלאַנגט אַזש ביז אונטער די קניע... אַז מ'האָט איהם דעם ערשטען מאָל אַרויסגעלאָזען אין דרויסען אין אַ וואַרעמען ליכטיגען פריהלינגס טאָג, איז געוועזען אַזאַ שמחה, פונקט ווי בעת רבקה'לע האָט אָנגעהויבען אַרומלויפען מיט די קליינע, קרומע פיסעלעך...

ער האָט געמאַכט אָנשטעלען, געשטיפט, פעררייסען דעם עק, און זיך געגעבען אַ ציה אויס איבער'ן גאַנץ מיטען בויך צו דער ערד, אָט אָט מיינסטו, זעצט ער זיך... און אַ וועק העט ווייט... באַלד קומט ער צוריק, קוקט זיך אַרום, באַטראַכט אַלעס מיט אַ לייכטען און פרייען בליק, וואַרפט זיך איבער מיט'ן טאַטען מיט אַ וואונק, ווי ער וואָלט פרעגען, האַ? וואָס? מ'

קאן? ... און בעקומענדיג א געוואונשענעם ענטפער, האט ער זיך ווידער א לאז געטהון, געווארפען, געפיצט מיט דעם קעפעלע, פריי געהירזשעט, ווי ער וואלט געמיינט צו זאגען: קומט! זעהט! ס'רא ליכטיגע וועלט אין דרויסען... אזוי ליכטיג, לופטיג, זאפטיג און פריי — פריי —.

דער טאטע האט געשמאלצען, אריינגעקלאפט אין פענס־טער: „ביילע, ביילע! גיכער קוק נאר ארויס, ווערסט הנאה האבען", און געשמייכעלט אזוי ברייט עפנענדיג דאס מויל, און דאס גאנצע געזיכט האט איהם געשיינט פאר פרייד.

קינד און קייט האט לבן נאך זיך אין גאס ארויסגערו־פען. אלע זענען ארויס, זיין ביין וואונדער זעהן. יעדער האט עפעס אנדערש געזאגט, גענעסען איהם מיט די אויגען, און וואס זיי האבען אין הארצען געוואונשען... האט זיי געמיינט האטש די העלפט געשעהן...

בעלי־עגלות האבען איהם בעטראכט, געמאסטען מיט'ן אויג. זיך גע'מבינ'ט, פאראויס געזאגט, געפייפט און צוגעחויאשצעט מיט די ביי צען...

און לבן, פונקט ווי ער וואלט וועלען ערשט די גאנצע וועלט איינעשלינגען, אלעס איז איהם ווייניג. ווי ער וואלט מיט אמאל פליגעל בעקומען, און ער וויל פליהען, שוועבען, מיט די קאפיטעס די ערד נישט אנריהרען. און דאס גאנצע קונדיסעריי און ווילדקייט, וואס דער יונגער, פלינקער און שלאנקער קערפער האט דעם גאנ־צען ווינטער אין זיך פערבארגען, האט זיך ערשט מיט איינמאל ארויסגעריסען און די גרענעצען אריבער.

געענדיגט האט זיך דאס אביסעל קאמיש און טרויעריג.

לייפענדיג, האט ער מיט די ציינער אראבגעחאפט פון פעשע ביילעס פלייט א קליין קינדער־קישעלע, וועלכע זי האט אויפ־געהאנגען צום טריקענען, געווארפען מיט דעם קאפ, הין און צוריק, ארויף און אראב, ווי ער וואלט איטעצען ארויסגערופען: היי! דו יאלד! וואס האסטו זיך דארט בעהאלטען? קום ארויס וועלען מיר זעהן ווער פון אונז איז שטארקער... באלד איז אין קישעלע א לאך געווארען, און די פעדערען האבען זיך אזוי לייכט און פריי, איבער'ן גאס צוטראגען. האבען איהם איבערגעיאגט, אין דער הויך צולאפען — ווי זיי וואלטען זיך מיט איהם אין א

שטיף אַרײַנגעלאָזען — אַ נו, ווער ווער וועט וועמען איבעריאָגען ...

אין גאַס איז געוואָרען אַ טומעל. פעשע בײלע ברעכט די הענד, מאַכט גוואַלדען און שעלט שטילערהייד ... אין גאַס וויל מען איהם פערהאַלטען, פערשטעלט מען איהם די וועג, צו־שפּרייט מען די פּאָלעס — טפּר, טפּר, טפּר, מ'לאָזט איהם פאַר'ן נאָז אַדורך — און מ'האַלט זיך ביי די זייטען לאַכענדיג.

און אַז מ'האָט זיך גוט אָנגעמאָרדעוועט, און ער האָט די גאַנצע פעדער'ן געהאַט אויסגעזעהט — איז געלונגען איהם אַרײַנ־צו קריגען אין שטאַל ...

פון דעם טאָג איז ער ווי מיט אַמאָל אויסגעוואַקסען, שוין כמעט אַ פערד ... די קינדער האָבען אָנגעהויבען זײַן פאָרזיכטיג: געבען אַ שטיקעל בײגעל, קוקען איהם גלײַך אין די אויגען און חאַפּען באַלד צו די האַנד. דער טאַטע האָט איהם אָנגעטהון אַ צײַמיל, וואָס ער האָט אַלײן אויפגענייט פון אַלטע לאַבעדריקעס, און אָנגעהויבען פיהרען איהם צום ברונעם אָנטרינקען. ווי ער וואָלט זאָגען: איך האָב שוין מעהר קײן כח נישט צו שלעפּען וואַסער פאַר דיר אין שטאַל, דו ביסט ניט קלײן אַלײן אַ דורכ־שפּאַצירען זיך צום ברונעם... און לבן פלעגט, קאָקעט פערדרײַסען דעם קאָפּ, זיך אַרומקוקען אין אַלע זײַטען, בעטראַכטען וואָס אַרום טוהט זיך, זיך געבען אַ שטעל דיבאָם: אויף די פאָר הינטערשטע פיס, ווי ער וואָלט געקלערט, אַ נו ... אויף אַ שצי־קאַוואָסט, ווער איז העכער? דערנאָך גראָבט ער מיט אַ פע־דערשטע פוס די ערד, וואָס אַרום ברונעם, שפּריצט אַרויף אַ קלײן פערגרינט לוזשקע, וועלכע טריקענט קײנמאָל ניט אויס, פאַרשפּריצט דעם טאַטען פון קאָפּ ביז די פיס. טרינקענדיג גריזעט ער דעם עמער, די דושקע, מיט די ווײַסע און שטאַרקע צײן, גיעט איהם אַ הײב אויף אין דער הויך, אַ טרייסיל אין דער לופט און אַ וואָרף אַ הין אַזש אויף יענעם זײַט ברונעם, אַז עס בלײַבען פון איהם נאָר די קלעפּקעס.

דער טאַטע אַז ער קומט אין שטוב, נאָך דעם ווי ער האָט לבנ'ן אין שטאַל געבראַכט, אויף זײַן אָרט צוגעבונדען, ווישט ער אַרום מיט'ן האַנדטוך דעם פּנים, די זאַכען און קאָן זיך ניט

איינהאַלטען, דערצעלט מיט פערגעניגען: — דו ווייסט, לבן האָט אויסגעטרונקען אַ גאַנץ עמער און נאָך אַביסיל. — „זאָל איהם זיין צו געזונד“, ענדיגט די מאַמע.

פון טאָג צו טאָג, איז ער געוואָרען גרעסער, שטאַרקער און שענער. אין שטעדטיל האָט מען אָנגעהויבען פיעל ריידען וועגען איהם. מבינים האָבען געזאָגט, אַז ער וועט אַריין אין די גדולות. אַ לאַנגער שלאַנקער קערפער — אַ שיף־פאָרמיגער רוקען, הויכע און צאַרטע פיס. די ברייטע געטאָקטע לעבעדיגע האַלז מיט דעם קליינעם פירקאַנטיגען קעפעלע. געווען שטיפעריש, רירעווידיג, אומגעדולדיג און פול מיט לעבען. וועלוועלע יצחק'ס האָט פאָראויס געזאָגט ווי לאַנג און ווי הויך ער וועט אויסוואַקסען, אַפילו וואָס פאַר אַ טראָט ער וועט האָבען, און וואָס פאַר אַ נאָמען די פריצים רופען אַזאַ האַלז, אַזאַ קעפעלע. דאָס איז אַ פריצים פערד...

איינמאָל אין אַ שענעם ליכטיגען נאָך שבועות פריה־מאָרגען, איז צו אונזער שטוב דער אַלטער גראַף צוגעפאָהרען. אַ נרייז גראָהער אַלטער מיט ווייסע באַקען־בערד — אַ גרויסער ליעבהאָבער פון פערד. און זיצענדיג אויף דער בריטשקע האָט ער דעם טאַטען פון שטוב אַרויסגערופען: איך האָב געהערט, — זאָגט ער — אַז דו האָסט אַ גוט פערד, וויל איך אַקוק טהון...

ניט געאיילט, מיט קליינע לאַנגזאַמע טריט איז דער טאַטע צום שטאַל אַוועק. ווי ער וואָלט זיך איבערלייגט: וואָס ווייזען איהם? — און אפשר ניט...

אָדער גלאַט, ער איילט זיך ניט: איך האָב צייט, אַז דו ווילסט קאָנסטו צוואַרטען. נישקשה מ'מעג אויף איהם וואַרטען אַביסעל. ער האָט ברייט געעפענט דעם טויער, גענומען לבנ'ן מיט ביידע הענד און אַרויסגעפיהרט אויפ'ן הויף...

דער גראַף איז פון בריטשקע אַראָבגעשפרונגען, איהם אַנטקעגען געלאָפען, ווי ער וואָלט אַנ'אַלטען גוטען פריינד, נאָך אַ סך יאָהרען, פלוצלונג אומגעריכט ערגעץ וואו געטראָפען; האָט מיט דער האַנד פון אויבען אַראָב איבער דער פלייצע אַ דורכגעפיהרט, מיט ביידע הענד דעם עק אַ ציה געטהון, דערנאָך דאָס

קעפעלע בעטראכט, אין די אויגען אריינגעקוקט, דעם האלז ארומגענומען און ליעבליך געגלעט, געפאטשט, ווי עס וואלט א פארבלאנדזשעט קינד, וועלכען מ'איז שוין מיעד געווארען זוכענדיג, זיך צו איהם צוריקגעקעהרט. און ער נעהמט איהם ארום, גלעט איהם, און שטראפט איהם: קינד מיינס, געוואלט פערגעסען אן אלטען, און א צובראכענעם שארבען, אין גאנצען פון די געדאנקען ארויסגעלאזען. אך, דו שטיפער...

דער טאטע קוקט איהם אן, רייטילט זיך, און האט די אויגען ניט וואו א הין צו טהון, ווי ער וואלט זאגען: ליעבער גאט איך בין דיין חסד ניט ווערט, צו פיעל גענאד האסטו געטהון מיט דיין קנעכט...

דער גראף איז פון לבנ'ן אביסיל אבגעגאנגען, ווי ער וואלט זיך וועלען אין איהם איינשפיגלען, איז צוריק צוגעקומען, ענטציקט געדרעהט מיט דער קאפ. דערנאך האט ער זיך געווענדעט צום טאטען: ווילסט איהם אפשר פערקויפען? קאן איך דיר אבצייל‏ען פאר איהם צוויי יעקאטערינעס.

ער האט דעם טאטען טיעף אנגעקוקט און איז געבליבען ווארטען...

דער טאטע איז געווארען צעטומעלט, בלייך, די הענד האבען איהם אנגעהויבען ציטערן, אז ער האט קוים דאס צייטיל איינגעהאלטען — דאס ווארט צוויי יעקאטערינעס האט איהם אויבערראשט, פון די געדאנקען ארויסגעשלאגען.

דער יצר-הרע שטופט: פערקויף, פערקויף, האלט ניט אזעלכע פערד אין שטאל. א יוד טאר ניט. דו קאנסט פאר דעם געלד דריי-פיער פערד קויפען מיט געשפאנען, וועסט שמייסער'ם צו נעהמען, אננעמען דעם פאדראד צו שטעלען זאמד מיט שטיינער צום שאסיי, אין א פאר יאהר ווערסטו א נגיד, קומסט צו געלד, זעהסט, אז דיר שיקעוועט זיך דעם בעל-עגלה'שען פעלציל ארבווארפען, און ווערען א מענש, א בעל-הבית מיט לייטען גלייך, גאט ווייס וואס מארגען וועט זיין. אלע ווייסען, אז דו האסט אזא פערד אין שטאל. שונאים בייסען זי די פינגער אב, לייט האבען אזעלכע גרויסע אויגען, זאל זיי נאר ארויסקריכען, מ'זועט איהם מיט די אויגען אויפעסען...

און דער גוטער מלאך רעדט אזוי ווייך און הערצליך: פער-

קיין ניט! א רחמנות, נאך אזוי יונג, די מילך אויף די ליפען, ווער וויים וואוהין ער פאלט ארײן, און די שטאל וועט זיין ליידיג... וועסט זיך קיין ארט געפינען, די גאל זיך אויסעסען, אזא ציערונג פערטריבען פון שטאל..

ווילסט איהם דוקא פערקויפען, נו גוט, וועסט דאך ניט פערשפעטיגען, א פערד ווערט דאך ערשט טייערער ניט וועלוועלער. א גרויסע זאך. האסט ניט געזעהן, אז מ'נעהמט פאר א פערד דריי-פיער און פינף הונדערט — וואס, זאג אליין, ניט אמת? —

לבן איז צושראקען פון דעם גרויסען עולם, וואס האט זיך ארומגעקליבען, הוידעט, רייסט זיך, קאפעט מיט די פים, שטעלט אן די אויערען, ווי ער וואלט זיך צו עפעס צוגעהערט. קוקט שטרענג און בייז ארום זיך — בעמערקט דעם טאטען ווי ער שטעהט דעם קאפ אראבגעלאזען, גראבט אין איהם טיעף די בליקען איין, פונקט ווי ער זעהט איהם צום ערשטען מאל, אדער ער וויל איהם פרעגען: הא, וואס? דאס איז די גאנצע ליעבע? פאר צוויי יעקאטערינעס איז ביי דיר רעכט דער טייוועל וויים וועמען אוועק צו געבען.

דער טאטע האט זיך געמאכט מוט, אויפגעהויבען דעם קאפ, און ווי ער וואלט פון דער ערד ווערטער אנגעשעפט האט ער ארויסגעזאגט.

ניין! איך וועל איהם ניט פערקויפען. זאל ער געזונד זיין און זאל ער זיך וואלגער'ן. אנ'ארט און עסען וועט זיך נאך פאר איהם געפינען...

מיט א מאל איז ער אונז געווארען פיעל טייערער — ליעב און נאהענט ווי אנ'אויג אין קאפ. דער טאטע האט אויפגעהערט נעכטיגען אין שטוב, אויף גיך אבגעגעסען די וועטשערע און אוועק שלאפען אין שטאל. זיך פערריגעלט פון אינעווייניג מיט א ריגעל, פערלייגט א שטארקע, אייזערנע קייט.

אויף ביי טאג, ווען ער דארף פון דער היים אבפאהרען, האט ער געקויפט א גרויסען ענגלישען שלאס פאר אבט גילדען און איהם אויפגעהאנגען אויף דעם שטאל, און באלד נאך מיטאג, ווי די זון הויבט נאר אן אראב צו זעצען זיך ציהט איהם שוין

ווערט ער אומרוהיג און ער אײַלט זיך ביז פאַרנאַכט אַנצוציהען אַ היים.

אויף בײַנאַכט פאָהרט ער פון שטוב ניט אַרויס, מ'זאָל איהם אפילו אָבגילטען. טאָמער קומט ווער דינגען די פוהר אויף בײַנאַכט, דאַכט זיך איהם, אַז דאָס איז אַנ'אָנגעשטעלטע זאַך, חברה ווילען איהם פון דערהײַם אַרויסנאַרען...

עסען פלעגט ער איהם געבען אַליין. האָט קיינעם ניט צוגעלאָזען; די בעסטע גראַנדאָווע היי, אין דער פריה און אויף דערנאַכט; בײַטאָג אַ האַלב טאָפּ האָבער מיט סיצקע — גוט אַ דורכגעמישט, פאָרזיכטיג דורך די פינגער אַ דורכגעזיפּט — עס זאָל זיך דאָרט וואָס ניט געפינען, צו דער צײַט און דער מינוט, ווי אַ טײַערען חולה די רפואות...

און געפיהלט האָט מען זיך עפּעס אַזוי פּעסט און שטאָלץ: דו פערמאָגסט דאָך ניט מײַן מיסט — וואָס מײַן לבן, אָהן עין הרע, איז ווערט קויף איך דאָך אַזעלכע דרײַ-פיער שפּאַנען. ווי דײַנע מיט פערד און וואָגען לײַטער, חאָמאָנטען, אוזוועס — אַפילו מיט די זאַטיצקעס...

אויף איבער אַ יאָהר נאָך פּסח, האָט מען אָנגעהויבען לערנען לבנ'ן אין שפּאַן. עס איז בײַ אונז געווען אַזאַ שמחה, ווי ס'וואָלט אַ יונגעל אַ בר-מצוה געוואָרען, און זאָגט די אמת'ע דרשה, אָדער מ'האָט דערלעבט מיט אַ טאָכטער תנאים שרײַבען...

בעל-עגלות פון שטעדטיל זענען צונויפגעקומען, געהאָלפען איהם אָנטהון, אײַנשפּאַנען, געלערנט, געוויזען, גע'עצה'ט. נאָר ניט געשלאָגען, עס הויבט זיך ניט די האַנד. לבנ'ן שלאָגט מען ניט — געגלעט, געלאַשצעט, געשמועסט, אײַנגערעדט. נאָכגעגעבען אַלע משוגעת'ן, קאַפּריזען — ווי אַ משוגע'ן ציטעריג קינד, און אַז ער איז געווען אײַנגעשפּאַנט אין גרויסען בעל-עגלה'שען וואָגען, געשטיפּט, געדרעהט זיך אין די אָגלאָבלעס, האָט ער אַזוי מאָדנע אויסגעזעהן, ווי אַ בילד-שענע גר עפּין האָט פלוצלונג פון דער העלער הויט אַ ספּאָדניצע אָנגעטהון און אַ גרויסע פויערשע פּאַטשײַלע אויף דעם קאָפּ אַרויפגענומען...

דעם גאַנצען זומער האָט מען איהם געלערנט. אַמאָל, אין

אַ גוטער וועג, צוגעפֿאָהרען אין אַ דאָרף נאָך אַבּינדטל היי, צוגעשפּאַנט צום אָרטציק, צו דער אַלטער, גרויסער שקאַפּע, ווי להבדיל, מ'נאַרט אַריין אַ קינד אין חדר אויף אַ שעה צוויי בּיז מיטאָג. בּיסלעכוויין, געוויינט עס זיך איין, און עס געהט...

אַז עס איז געקומען צו ווינטער, אויף אַלץ איז געוואָרען אַזאַ יקרות, צוויי פֿערד האַלטען איז אונמעגליך. האָט דער טאַטע ניט געוואוסט וואָס צו טהון. פֿערקויפֿען? — רייסט דאָס האַרץ, אַזאַ שענהייט, און אַזוי פֿיעל כוחות אַריינגעלעגט אין דעם. לאָזען איהם? ווי נעהמט מען אַזעלבּעס אין גרויסען וואָגען אַריין: צו די בּלאָטעס מיט די רעגענס...

דער סוף איז געוועזען אַז מ'האָט לבנ'ן אָבּגעשטעלט. דער אַלטער שקאַפּע האָט דער טאַטע פֿערקויפֿט פֿאַר 12 רובּל. (זי האָט שוין ניט געהאַט קיין בּרעקיל פֿום) — האָט פֿאַר די געלד אַרויפֿגעלייגט אויפֿען בּוידעם צוויי גוטע פֿוהרען גראַנדאָווע היי — און אויף אַנ'אמת געגומען לבנ'ן אין וואָגען אַריין — — —

אַז דער טאַטע פֿלעגט זיך זעצען ערגעץ פֿאָהרען מיט עמיצען, פֿלעגט איהם בּאַלד בּעפֿאַלען אַ מאָדנער חשק. יענער זאָל וויסען, מיט וואָס פֿאַר אַ פֿערד ער פֿאָהרט, און בּיי דער ערשטער געלעגענהייט מאַכט ער: איהר ווייסט? אָט דער העזיל איז דאָך נאָך קיין דריי יאָהר ניט אַלט; נאָך פֿאַריאָהרען האָט מען מיר געוואָלט פֿאַר איהם צוויי הונדערטער אָבּציילען, ווי איהר זעהט מיר אַ יודען, און ער זאָל מיר אַזוי געזונד זיין. ווי ער וואָלט וועלען זאָגען: וואָס בּין איך עפּעס אַ שטייסער יונג, איך פֿערקויף ניט די נשמה פֿאַר אַבּיסעל האָבּראָק, פֿאַר אַ שוואָרען פֿון וואָגען...

שבנים אין גאַס זענען געבּליעבּען צופֿריעדען וואָס לבן איז בּיי אונז, און דער טאַטע פֿאָהרט מיט איהם. ווי ער וואָלט יעדען אַ שאָד געוועזען, שווער זיך צו שיידען מיט איהם. און גלאַט טוהט יעדען הנאָה, אַז אַ יוד פֿאָהרט מיט קיין עין הרע אַ שענעם פֿערד...

פֿון דער נאַטור איז לבן געוועזען אַ רוהיגער, אָפּט אַ פֿערקלערטער. שטעלט אָן די אויערען, פֿערגאַפֿט זיך אויף עפּעס, ווי ער וואָלט זיך וועלען אָן וואָס דערמאָנען...

אַ גלײַכער און אַ לאַנגער טראָט, אײן פוס אין דער אַנדערער, נעהמט ער פון אָרט גלײַך. פרײַער אַביסעל זיך צוריקגעזעצט, זיך אָנגענומען מיט קוראַזש, מיט אימפּעט, אַ גאָס אָן געגעבען די בײדע אויגען, אַ נעהם פאָראויס און אַוועק ווי ניט איהם מײנט מען. האָט מען געקאָנט אָנוואַליען אין די לײטערס דעם טײוועל אין דער קאַפּאָטע, ס'רא דאגה האָט ער, ווילסט וויאַלען וויאַליע — — — האָט קײנמאָל ניט גענומען אָן אַזײט, נישט אַרויס פון קאָליע, נישט געמאַכט קײן העוויות, קונצען; נישט געוואוסט פון רײסען, קאָפּען, ברעכען, סנאַסטען — — איז געגאַנגען ווי אַנ'אַלט פערד — — נאָר אַ קאַפּריזנער, אַ האָנאָראָווער, ער לאָזט זײנס ניט אַ דורך ... אַ הויך וואָרט, אַהאַ, סטאָפּ — ! ער שטעהט שוין, ריהרט זיך ניט פון אָרט חאָטש ברען איהם. ביז מען מוז אַראָב פון וואָגען, איהם אַ גלעט טהון, אײנרעדען, איבערבעטען, צולאַסצען איהם, ערשט דעמאָלט געהט ער אַוועק, חאַפּט יעדעס מאָל אַ קוק אין וואָגען, ווי אײנער זאָגט — זעהסט! מיט גוטען מאַכט מען מעהר ווי מיט בײזען ...

קײן בײטש האָט ער קײנמאָל ניט אָנגעזעהן. ער ווײס ניט דעם טעם דערפון. לבן האָט בטבע פײנד בײטשען ... און אײנשפּאַנען פלעגט איהם מוזען שטענדיג דער טאַטע, קײן פרעמדען לאָזט ער ניט צו ...

חברה האָבען איהם געוואָלט אַמאָל אַרײַנגנאַרען, האָט וועלוועלע-יצחק'ס גענומען און אָנגעטהון דעם טאַטענס לײבעל, די היטעל, אויפגעשטעלט דעם קאָלנער, אָבגעבראָכען אַ שטיק פון דער שבת'דיגער חלה און איז צו איהם צוגעגאַנגען — לבן האָט גענעסען, זיך צו געחאַפּט צו דער חלה, זיך געלאָזען אָנטהון דעם האָמאָנט, די שלײהעס, אַרײנפיהרען אין די אָגלאָבלעס און גענומען שפּאַנען ...

אַז ער האָט געהאַט אויפגעגעסען די חלה האָט ער זיך אומגעקוקט און בעמערקט, אַז דאָס איז אַ פרעמדער. האָט ער געגעבען אַ פאַרלײג די אויערען צו דער פּלײצע צו, פערזשמורעט בײז די אויגען ... אַ חאַפּ געטהון מיט די שטאַרקע צײן פאַר אײן אַרביל, איהם אָבגעפליקט — און אַ לויף אַרויס געגעבען פון שפּאַן ...

אין דעם יאהר האט זיך אנגעהויבען דער מיאטעזש — דאס גאנצע שטעדטיל איז געווען אין איין שרעק, יעדען טאג געזעהן דעם טוידט פאר די אויגען, געשטארבען און תחית־המתים אויפגעשטאנען.

ביים גראף פלעגען יעדע נאכט זיין פאליאקען, אננעמען היי, האבער, עסען, די בעסטע פערד און בריטשקעס — און אוועק...

דערנאך ווערט א טומעל: „די רוסען געהען!" און באלד ווייזט זיך פון וואלד ארויס א ראטע זעלנער, פערמאטערט, פערקארושעט. פרעגען דעם ערשטען וועמען זיי טרעפען אין מארק — קודא?... דער עולם קוועטשט מיט די פלייצעס, מ'הויבט גארניט אן צו וויסען... אדער מ'מאכט זיך ניט פערשטעהן. רייד צו איהם, ענטפערט ער ביידעם... א ניט. איז פערביי דאס שטעדטיל, באלד קומט אן דער „רויטער־האן"... און אוועק אלע מיט די טארבעס...

אנדערע זענען גליקליך געווארען. אויף חיים דעם שמיר האט מען געזאגט, אז ער פערריכט די פאליאקען זייער געוועהר שיט ער רענדלעך אין פלעשער און פערגראבט דאס אין גארטען.

מרדכי דעם געהער האט מען ערגעץ געפאקט מיט א בריעף, וואס א פריץ האט איהם מיטגעגעבען, ווייס מען עד היום ניט, וואו זיין געביין איז א הין געקומען — — — ביי סימען דעם סטארשינא. האבען די פאליאקען געוואלט די דריי־יעהריגע שוועסטער צונעמען, האט ער זיך געקרימט — געזאגט האט ער גארניט, האבען זיי איהם ארויסגענומען פון שטוב אין גארטען ארויס, צוגעפיהרט און אויפגעהאנגען אויף א יונגען עפעל־בוים, צוגענומען די שוועסטער און אוועק...

אז די זעלנער קומען, רוהען זיי זיך אביסעל אויס, חאפען פוהרען און יאגען־נאך, אין דער זייט וואס עס ווייזט זיי ווער אן. מאנכעס מאל בלייבען זיי נעכטיגען. צושטעלט זיי ליב דער סאמסקי אין יעדען שטוב צוויי־דריי — מאכען זיי סקאנדאלען. מיידלעך און יונגע ווייבלעך ווערען ניט, טריקענען מיט אמאל אוים. ווערען זיי אליין בעלי־הבתים, עסען אויף וואו עס איז דא אביסעל וואַרענעס. מאלעכאווען סאק, ווישניאק, א טרוקענע באר. און פרייטיג צונאכטס עפענט מען אויף די משאלגטען. אין דער

פריה שמייסט מען אָב אַ פּאָר יודען און מ'לאָזט זיך אין וועג־אריין ...

אַז זיי דאַרפען אַוועק פון שטאָדט, נעהמען זיי פוהרען ווי־פיעל מען טרעפט אין גאַס, ווייטער געהען זיי פון שטוב צו שטוב, צו בעלי־עגלות, מילנער, בעלי הבתים, וואָס האָבען פערד; הויי־כען איינשפּאַנען, זעצען זיך אָן וויפיעל דער וואָגען קאָן אָנ'נעה־מען, בוכען אין פּלייצע, פּאַהאַנײַ!!!

אויפען וועג טרעפט מען אַ דורכפּאָהרער, אַ בעל־עגלה, אַ פויער, קעהרט מען אַלעם פון וואָגען אַרויס, מען זעצט זיך אָן און מ'הייסט פאָהרען ...

ווער עס האָט אַ יונגען, אַ גאַנצען פערד בעהאַלט איהם; ווער אויפען בוידעם, אין אַלקער, ווער עס פאָהרט אָב מיט איהם ערגעץ וואו אויף אַ פּאָר שעה ... און אין די שטאַלען בלייבען אַל־טע קאַליקעס, וואָס האָבען שוין לאַנג אָן די פיס פערגעסען ...

לבנ'ן האָט דער טאַטע קיינמאָל ניט געפּרובט בעהאַלטען. אַז זיי דערזעהען איהם לעבט די גאַנצע ראָטע אויף, יעדער קוקט איהם אַרום, לייגט אַרויף אַ האַנד, גלעט איהם, פּאַטשט איהם, אַלע ווייזען אַרויס ענטציקונג: זעהסט וואָס עס האָט זיך פערוואַל־גערט ביי אַ יודען, דאָס וועט זיין פאַר דעם נאַטשאַלניק אין בריטשקע אַריין ...

נאָר אַז עס קומט צום שפּאַנען, הויבט זיך ניט אָן. ער לאָזט זיך ניט צורירען, רייסט, פליקט שטיקער פלייש אַרויס. פערלייגט די אויערען, ווי ער וואָלט מיינען צו זאָגען: וואָס ווילט איהר פון מיר? לאָזט מיר צורוה, מיין דאגה, איך מיש מיך ניט אין פּאָליטיק ...

דער טאַטע זאָגט: איהר זעהט ניט? דאָס איז דאָך אַ הענטשקע, אַ מאַלאָקאָסאָס; נאָך ניט געלערנט אין שפּאַן. די שקאַפּע האָט זיך אָחוואַטצעט, און ערשט נעבטען געפּלאַצט ...

זיי זעהען אַז עס איז ניטאָ וואָס צו מאַכען, לאָזען זיי איהם אָב. ער גיעט זיך אַציה אוים אין דער גאַנצער לענג איבער'ן גאַס, פערריסען דעם עק, אַ שנייד אַ דורך די לופט מיט אַ פּייף, ווי אַ פייל וואָלט אַ דורכגעפלויגען און גלייך אין שטאַל אַריין, אָב־שטעלענדיג נאָך זיך אין דעם זאַמד — ברייטע, טיעפע קאָפּיטע־צייכענם — — —

אין גאס איז מען צופרידען. מ'קוקט איהם נאך, מ'בעגלייט איהם מיט א הורא! לבן הארמי א מענש, ער לאזט זיך ניט ארייננארען...

צו חנוכה האט אנגעהויבען ווערען גליטשיג. נעהמט דער טאטע אראב א מאס פון די קאפיטעס, בעשטעלט פאדקאוועס אויף שרייפלעך, מ'זאל ניט דארפען אלע מאל רייסען און טשוועקעס קלאפען, און אוועק מיט איהם צו בערלען אין קוזניע איהם אבשמידען...

איז זיך מיישב לבן, און לאזט זיך ניט צו רירהרען. א פוס, זאגט ער, איז א פוס און שמידען לאז איך זיך ניט. ניט מיט גיטען, ניט מיט בייזען. חאפט זיך בייסען, רייסט זיך, חראפעט, זעצט מיט די פיס. און ווען עס געלינגט זיי שוין איהם אנ־חאפען ביי א פוס, און דער טאטע מיט בערלען נעמען זיך שטארק אן מיט אלע הענד ארום איהר, — הויבט ער אן לאנגזאם צו פיהרען מיט דעם פוס הין און צוריק, ווי ער וואלט וועלען עפעס פענאנדערטרייסלען; דער טאטע מיט בערלען לאזען ניט אב, האלטען שטארק און לויפען נאך מיט דער פוס, ביז ער גיעט מיט אמאל א ציה, א רייס ארויס, און ער בלייבט אומגעשמידט — — —

ווען עס קומט מ'דארף איהם איינשפאנען, ווערט עפעס אזוי שווער. דאס הארץ הייבט אן צו דריקען אנ'אונדייטליכע שרעק, אנ'אומעט. עס ציטער'ן די הענד, אז מ'קאן די אוזוועס ניט פערלייגען, און שווייגענדיג קוקט מען זיך איבער צווישען זיך, און אלע מיט לבנ'ן, ווי מ'וואלט פרעגען איינער דעם צווייטען. הא... וואס? פאהרען?...

און אלע קוקען אויף לבנ'ן, ווי מ'וואלט זיך וועלען געזעגענען מיט איהם. זאל חאטש זיין אנבליק בלייבען, ווער ווייס צי דאס איז ניט דאס לעצטע מאל — — —

און ביז דער טאטע קומט פון וועג, נעהען די כוחות אוים; מען שטעלט זיך פאר שרעקליכע בילדער, עס חאפט א ציטער: גאט ווייס, וואס דארט האט זיך געמאכט אין וועג. מ'שטעלט זיך אין פענסטער, מ'חאפט זיך ארויס פאר דער טיהר אין גאס ארוין, פון וואנען ער דארף אנקומען; מ'הערט זיך צו אין גאס, פיליכט

סור׳עט זיך ווער, דערצעהלט מען עפּעס—יעדע מינוט איז אַ יאָהר...

דערנאָך האָט מען זיך צוגעוויינט, און לבן געהט ניט גע־שמידט בעסער ווי אַנדערע פֿערד געשמידט. פֿערקהערט, עס טוט נאָך הנאה: קיין עין הרע אַ פֿערד אַ גבור, אַ שטאַרקער טראָט — מ׳דאַרף איהם גאָרניט שמידען.

אַז דער טאַטע איז אויפֿגעראָמט, בעריהמט ער זיך: איהר ווייסט? לבנ׳ס פֿוס האָט דאָך נאָך קיין פּאָדקאָווע ניט פֿערזוכט...

ער איז געוואָרען אַלעמען אַזוי נאָהענט היימיש, טייער, יעדען האָט עפּעס הנאה געטהון, אַלע האָבען געשמייכעלט אויף איהם קוקענדיג. און טאָמער איז איהם עפּעס אָבגעגאַנגען, האָבען אַלע מיטגעפֿיהלט, זיך נאָכגעפֿרעגט, געבראָכען די הענד.

ניט איין קאַפּיטעל תהלים האָב איך שטילערהייד מיט האַרץ געזאָגט, און בשעת מעשה אין זיך געטראַכט: עס זאָל זיין לרפואה שלמה לבן הארמי ער זאָל געזונד זיין, און זיך לאַנג האַלטען...

דעם ווינטער בין איך שוין אָנגעקומען צום קאַרגען מלמד, דער גרעסטער מלמד אין תלמוד־תּוֹרָה; געלערנט אַ בלאַט גמרא מיט תוספות. און אין דער היים האָב איך שוין געקאָנט גוט פֿאָהרען מיט דער פֿוהר, געוואוסט און נאָכגעגעבען לבנ׳ן אַלע זיינע מישוגע׳ת׳ן, געריטען אויף איהם אונטערשפּרייטענדיג דעם וואַטאָווען פֿוטער׳ל, צוגעפֿיהרט איהם צום וואָגען אָדער צו אַ פּליט, זיך אַרויפֿגעחאַפּט און זיך שטאַרק אָנגעהאַלטען אין דער גזיבע, אָדער אַרומגעהאַלזט איהב מיט ביידע הענד, זיך אויס־ציהענדיג איינגאַנצען אויף זיין קאַרק...

געלערענט זיך איינשפּאַנען, אַרומגעדרעהט די אַסיפּאַנע אַרום האַנד, פֿעררייסען די פֿוס צום חאָמענט, זיך איבערגעקעהרט. אויפֿגעשטאַנען און גענומען פֿון דאָס ניי———

און זיצענדיג אין חדר איז ער מיר ניט אַרויס פֿון די גע־דאַנקען. אָט שטעהט ער מיר פֿאַר די אויגען מיט דער ליסענע אויף דעם פּנים, מיט דעם גרויסען ווייסען פֿלעק אויפֿען בויך, אויף דער פֿעדערשטער רעכטער לאָפּיטקע, דער לאַנגער שיפּ־פֿערמיגער רוקען, די געטאָקטע טעלער־פֿערמיגע קאָפּיטעס, דאָס קליינע לעבעדיג־ריערווודיג קעפּעל, דאָס אַלץ טומעלט, מישט מיר

די געדאנקען ; רייסט מיר אוועק פון לערנען. איך פערגעס וואו מ'האלט, איך בין דא ניטא, איך בין וויט פון דאנען פון דער גמרא, פון רבי'ן. ערגעץ דארט!... אין שטאל נעבען לבנ'ן ביי'ן וואגען מיט דעם געשפאן...

צוויי וואכען פאר פסח האב איך אויפגעהערט צו געהן אין חדר, נאך שבועות האב איך געדארפט ווערען בר־מצוה, און אויף נאך פסח האט זיך דער טאטע געקליבען מיר אבגעבען צו א סטאליאר...

איך האב זיך געזעגענט מיט דעם קארגען מלמד, מיט'ן חדר, מיט דער גמרא כתובות אויף אייביג, אייביג...

צוזאמען מיט דעם טאטען בין איך געפאהרען אויף די יאז־דעס, אנגעטריבען, געהאלטען די לייצעס. וויא, לבן הארמי! און לבן געהט, פאלגט ווי א גרויסען מענשען. אז דו ווילסט איך זאל געהן, נו זאל זיין אזוי, מיר איז אלעס איינס — — — און אז ער פלעגט א הוסט טהון, זאג איך איהם: א געזונד אין דיר, א קראפט אין דיינע ביינער, פונקט ווי דער אלטער לייבוש, נאר הערצליכער, געטרייער; מיט אזא הייליגער, קינדערשער ליעבע, ווי להבדיל, המפיל, קריאת־שמע פאר'ן שלאף.

פאר יום טוב האט דער טאטע געהאט א סך ארבייט און גוט פערדינט, האט ער פאר זיך א פאר שטיוועל בעשטעלט, די קינ־דער קארטענע גארניטערלעך און היטעלעך; די מאמע איז געווען שטארק פערטהון אין שטוב, געוואשען, געראוימט אויף יום טוב; דער טיש מיט די ביינק זענען אויף דער גאס געלעגען. די שטוב פריש אויסגעקאלכט, שטארק אנ'געבלאה'ט; אויף דעם פאל, פון וועל־כען מ'האט ערשט פאר א גאנץ יאהר די בלאטע אבגעקראצט, איז געלעגען א בארג צומיאטעטע שטרוי פון וואגען, אויף וועלכע די קינדער האבען זיך געוואלגערט, קאזילקעס געמאכט. געגעסען האט מען נעבען טיהר אויף דער דיישע. וויטער האט מען מיט דעם חמץ ניט געשמעקט...

— דו ווייסט וואס? זאגט צו מיר דער טאטע (ער פלעגט זיך שוין מיט מיר עצה'נען, געהאלטען פאר א גאנצען בר דעת) מ'־דארף לבנ'ען אויף יום טוב א ביסעל אויספוצען, זאל ער אויך וויסען

פֿון אַ יום טוב. מ'דאַרף איהם, זאָגט ער, די קאַפּיטעס אַרומדרייגען, זיי האָבען דאָך קיין פּנים ניט — זעהען אויס ווי צונאָסענע פּאַטפּישקעס... אַ וואונדער: אַ פֿערד ווייס ניט וואָס אַ פּאַדקאָווע איז — — —

מיר האָט אין האַרצען באַלד אַ מצאַחקע געטהון, ווי עס וואָלט זיך דאָרטען עפּעס אָבגעריסען. גאָט ווייס, וואָס מ'קאָן זיך אָנמאַכען, איהם אויספּוצען, ער זעהט אויס דעם פֿאַר יום טוב אַזוי שען, מ'האָט זיך שוין די ציינגער פֿון אַקען אויסגערעדט... לייט האָבען אַזעלכע גרויסע אויגען זאָל זיי נאָר אַרויסקריכען, און די ערשטע כּפּרה איז דער פֿערד...

צוריק האָט זיך מיר פֿאָרגעשטעלט: לבן! מיט דער ליסטנע אויף דעם פּנים, מיט דעם סערען גנב'ישען קוק, ווערט זיין אויף יום טוב ריין אויסגעבאַרשט, צוגעגלייכט דעם וויידעל, די גוזבע פֿערפֿלאָכטען אין צעפּעלעך מיט רויטע בלאָהע סטענגעס, די קאַפּיטעס אַרומגעשניצט, אַרומגעפֿיילט, רונד, ווי געטאָקט...

און יום טוב נאָכען עסען. אין דרויסען ווערט וואַרעמען די פּסחדיגע זון. די לופֿט איז פֿריש, זאַפֿטיג און אָטהעמט מיט פֿריהלינג. די גאַסען זענען טרוקען, ריין אויסגעקעהרט, אויסגעשאָטען מיט געלען זאַמד. קינדער שפּילען זיך, לויפֿען אַרום אין די נייע יום טוב גאַרניטערלעך, גרויסע יודען, ווייבער אין נייע בלוזעס שפּאַצירען פֿאַר די הייזער, בעטראַכטען דעם פּלויט וואָס אַרום גערטיל, וועלכען מ'דאַרף באַלד נאָך יום טוב פֿערזייען.

ביי לייזער דעם שוסטער זענען שוין ציבעלעך אויפֿגעגאַנגען, (ער איז שטענדיג פֿון די פֿריהיגע). קוקען זיי פֿון גערטיל אַרויס צו די קינדערלעך, ווי זיי וואָלטען שמיילערהייד זיי געוואָהרענט: „קינדער!... אַז מ'עסט אונז אָהן ברייט דאַרף מען מאַכען „בורא פּרי האדמה"...

מעסצאַנעס פֿון אַרויף עק גאַס האָבען אָקסען אין סאַכעס, פֿערד מיט באָראָנעס איינגעשפּאַנט און זענען אויף די פֿעלדער אַרויס — — —

מיכאָן האָט דער יונגער גניאַדער שקאַפּע איינגעשפּאַנט, וועלכע האָט ערשט מיט אַכט-טאָג צוריק אַ ליסען-לאָשאַקעל געבאָרען. האָט איהר אַ פֿוהר מיסט אָנגעלייגט — און פֿאָהרט דורך דער גאַס — און דער קליין לאָשעק מיט דעם גלעקעלע אויף דעם

האָלז, האָט אין גאַס מיט די יודישע קינדער קענטשאַפט געשלאָסען, האָפּט מיט זיי אַ שטיק — מישען זיך אוים און פליהען אַלע אין איינעם...

און איך וועל געהן אין נייעם גאַרניטור, אין קעשענע אַ ביסעל זאַלץ... וועל זיך מאַכען ניט וויסענדיג, ווי איך מיין גאַרניט, אַריינגענב'ט זיך אין שטאַל, פּאַוואָליִנקע אָבגעבונדען לבנ'ן, גענומען איהם פאַר'ן ציימעל מיט איין האַנד פאַר ד״ר מאָרדע און אַ פיהר אַרויס אין דרויסען, דורך דער גאַנצער גאַס, אומישנע צו אברהמ'קע דעם מילנערס ברוגעס איהם אָנצוטרינקען, נאַט! קוקט...

לבן וועט זיך צוחאַפּען צום טרינקען, איין עמער, אַ צווייטען, דער שאַראַוועל סקריפּעט, ווי ער וואָלט דער גאַנצער וועלט אָנגעזאָגט: יודען! שאַט — לבן הארמי טרינקט...

ער הערט אויף, רוהט זיך אָב, קוקט זיך אַרום, בעטראַכט די גאַס, די קינדער וואָס זענען אָנגעלאָפען, די יום־טוב'דיגע ריינע הימלען; זעהט אַדורך דאָס וואַסער, מיט די ווייסע שטאַרקע און יונגע ציין — שאָקעלט צו מיט איין אויער, פערקלערט זיך און נעהמט ווידער טרינקען.

איך וועל איהם גלעטען, פיהרען איבער איהם מיט דער האַנד, זאָלען אַלע זעהן, אַז איך האָב קיין מורא ניט, צופּייפּען. רעדען צו איהם — און פיהרען איהם צוריק פאַרזיכטיג, ער זאָל מיר דעם נייעם גאַרניטור ניט פערסלינען, און אַז ער וועט אַ הוסט געבען, וועל איך זאָגען: אַ געזונד אין דיר, אַ קרעפּט אין דיינע ביינער...

אַ טאָג פאַר ערב פסח פאַרנאַכט. דער טאַטע איז פון וועג געקומען האָט אויסגעשפּאַנט, אַוועקגעשטעלט דעם וואָגען אויף זיין אָרט, אויפגעהאַנגען דעם חאָמאָנט, די שלעהעס אין שטאַל אויפ'ן פלעקיל, וואָס איז אַריינגעקלאַפּט אין וואַנד, געגעבען אַ וואונק אויף מיר, און מיר זענען אַ וועק מיט לבנ'ן צו בערלען אין קוזניע...

פריהער האָט ער געפּרובט מיט גוטען, געגלעט, געלאַסצעט,

גערעכענט: אפשר האָט ער פערגעסען אָן משוגעת און וועט געבען אַ פוס. — דערנאָך האָט ער גענומען אַ פּאָסטראָנעק, איהם דורכגענומען דורך דער מויל איבער'ן קאָפּ, שטייף צו געבונדען, און איבערגעדרעהט עטליכע מאָל מיט אַ פלעקעל, דאָס גאַנצע מויל איז געוואָרען צוזאַמענגעדריקט, און די ווינקלען האָט זיך בלוט בעוויזען, און ער שטעהט, ריהרט זיך ניט. ווי ניט איהם מיינט מען, ווי ער וואָלט דאָ גאָרניט געוועזען, אָדער ער וואָלט זאָגען: אַז איך זאָג ניין — וועט שוין זיין „ניין". קאָנט איהר מיר אַפילו געבען מיט עפּעס איבער'ן קאָפּ, איך וועל קיין פוס ניט געבען...

דערנאָך האָט מען איהם אַריינגענומען אין אַ סטאַנאָק, פון פיער שטאַרקע סלופּעס, פערצאָהמט איהם מיט פלעקלעך, וועלכע זענען צוגעמאַכט צום סטאַנאָק, הויך, שטייף פעררייסען דעם קאָפּ און פעסט איינגעבונדען. ער האָט צושראָקען פערוואונדערט געקוקט, זיך איינגעהערט, שטייף אָנגעשטעלט די אויערען, ווי ער וואָלט פרעגען: וואָס וועט דאָ זיין? פאַר וואָס מוטשעט מען מיר אַזוי?...

מ'האָט פערוואָרפען אַ פּעטלע אויף אַ הינטערשטער פוס, אַריבערגענומען איהר איבער אַ פלעקעל און גענומען רייניגען...

לבן האָט זיך צוגעהערט צום קראַצען פון דעם שאָב-מעסער, פון דער פייל; אָנגעשטרענגט אומגערעהט דעם קאָפּ, פערקרימט די אויגען, ביז די רויטקייט וואָס אין די ווינקלען, און בייז אָנגעקוקט...

פלוצלונג האָט ער זיך אַ שטאַרקען ריס געגעבען, אַ שפרונג געטהון, אַ זעץ מיט די פיס אין סטאַנאָק, אַ מגושם'דיגער קלאַפּ, אויסגעמישט מיט אַ ווילדען רעווערייי — אַלע זיינע פון שרעק אָבגעשפרונגען און אַנידערגעפאַלען — — —

אַז מ'איז צו זיך געקומען, האָט מען געזעהן — לבן איז געזעסען ווי אַ הונד אויף די הינטערשטע פיס. זיך געשטיקט אויף דער שטריק. געכאָרכעלט, און אַרויסגעשטעקט דעם צונג. באַלד האָט איהם ווער מיט אַ האַק די שטריק איבערגעשניטען — ער האָט אָבגעטעהמט, דעם קאָפּ אַראָבגעלאָזען, און זי אין דער רעכטער זייט צום בויך פערדרעהט; איז געבליבען זיצען ווי פריהער, האָט זיך ניט גערירט פון אָרט — — —

די רעכטע הינטערשטע פוס איז געווען אויבען איבער דער קניע איבערגעבראכען.

אז דער טאטע איז עטוואס צו זיך געקומען איז ער צוגעלאפען, גענומען די פוס אין האנד, בעטראכט, שטייף געקריצט מיט די ציין, געקוקט אויף לבנ'ן, לבן אויף איהם, ווי איינער וואלט דעם צווייטען געפרעגט: נו, וואס? האסט עפעס נאך צו זאגען?...

דער טאטע האט א ווארף געגעבען דער צוואנג, וואס ער האט איהר ביז אהער פערגעסען פון האנד ארויסלאזען, זיך געהאפט מיט ביידע הענד פאר דער קאפ, ווי עס וואלט איהם ווער אומגעריכט פון הינטען מיט עפעס דעם קאפ געפלעט, און אויף אלע פיס אוועק א היים...

בעריל דער שמיד האט זיך קוים אויפגעשטעלט. איז געבליבען שטעהן פון דער ווייטענס, האט ניט געקאנט זיך פון ארט ריהרען, געטרייסעלט זיך ווי א בלאט, ווי עס וואלט אויף איהם א קדחות אנגעפאלען...

און איך האב איהם געגלעט, געהאלזט, געקושט, געוויינט—
לבן... לבן הארמי...

• • • • • • • • • • • • • • • • •

אין דער מינוט איז די ידיעה דער גאנצער גאס אדורך:
לבן הארמי האט א פוס אויסגעבראכען...

אלע האבען אויף אונזער שטוב געקוקט, ווי דארט וואלט א טייערער, דער טייערסטער טויטער געלעגען... דער קאפ פון שטוב, און מ'האט איהם נאך ניט צו גענומען — אדער זיי וואלטען וועלען זעהן וואס וועט די שטוב טהון... וואס קאן די שטוב זאגען אויף דעם...

ארום קוונע האט זיך דאס גאנצע שטעדטיל צענויפגעקליבען. א גוט אויג. בייזע מיילער. האבען איהם אויפגעגעסען...
א יוד א בעל-עגלה פאהרט ניט מיט אזעלכע פערד...

אין דרויסען האָט מיט פריהלינג געשמעקט. אַ וואונדער־שענע ערב פסח'דיגע אויסגעשטערענטע קיהלע נאַכט; אַ גרויסע פרישע נייגעבאָרענע ערב יום־טוב'דיגע לבנה, איז איבער בלאָהע, רײנע אויסגעצוואָגענע הימלען געשוואומען, זיך בעהאַלטען יעדעס מאָל אונטער אַ וואָלקענד'ל, און ווידער אַרויס, ווי זי וואָלט מיט זיך אַליין געשפּילט...

וואַרפט אַנ'אויג אויף דער מיעדער אײַנגעשלאָפען שטעדטיל, אויף די ביסעל יודישע אָרעמקייט, וואָס וואַלגערט זיך פאַר די הײַזער אויף מאָרגען צום כשר'ן, ווי זי וואָלט זיך דאָ אויף דער וואַרטע געשטעלט און היט עס יעל זײַ חלילה קיינער קיין שלעכטס ניט טהון...

אַ ליעב דרום־ווינטעל האָט די ביימלעך געוויעגט, געגלעט, און האָט פון ערגעץ די בשורה געבראַכט: „הנצנים נראו בארץ".

דער פריהלינג איז שוין דאָ. דער וויהאַן גרינט שוין, די לאָנקעס וועלען זיך באַלד מיט פאַשע אָנקלײַדען, און אין כשוף'דיגע ומערדיגע שטילע נעכט וועט מען מיט די פערד אויף „נאָצלעג" אַרויספאָהרען...

דער שנעע האָט זיך פאַר דעם גרוס דערשראָקען און אין זיך אַליין אָנגעהויבען שמעלצען, איבער די גאַסען און די קאָלעס פון די רעדער האָבען זיך שמאָלע רינשטאָקלעך געגאָסען, געפּלוסקעט מיט אַ ווײַסען שוים פון אויבען; אויפען וועג מיט זיך אַ הויפען הײַ פערהאַפּט, בולבעס געמאַכט, זיך ערגעץ וואו אָן אַ שטיין פערטשעפּעט, איהם אויסגעמיטען, געפונען אַנ'אַנדער וועג, און אַוועק ווײַטער אַראָב, צום „וויהאַן" צו, מיט אַ לײַכטען גערויש, און מיט אַ שטיל שטיל נג'נדיל ווי עס וואָלט ווער פון שלאָף געזונגען...

די ערב פּסח'דיגע מידקייט האָט די גאַס און איהרע אָרעמס אַרײַנגענומען און זי אײַנגעשלעפערט. די פײַערלעך האָבען אָנגעהויבען באַלד נאָך בעור־חמץ אויסלעשען, און די קלאָרע גרויסע לבנה האָט זיך אין שטומע, שוואַרצע שויבען געשפּיגעלט...

בײַ אונז האָט נאָך אַ קליין לעמפּעלע געברענט. דער טאַטע מיט דער מאַמען זענען אויף דער ערד געזעסען, און געשוויגען. די קינדער זענען אָהן וועטשערע אויף דעם שטרוי אײַנגעשלאָפען...

איך בין פאַר'ן טהיר געשטאַנען, געציטערט פון דעם פרי־

שען קיהלען פריהלינגס-אווענד, זיך צו דער וואנד געטולעט, און געווארט ביז מ'וועט „איהם" א דורכפיהרען...

באלד האט זיך אנ'אייננעגעסענע סקריפעריי פון א לאנג ניט געשמירטען וואגען דערהערט. דערנאך האט זיך פון יענער זייט קרעטשמע, ליטמאנס ווייסער פערד געוויזען, נאך איהם א קליין וועגעלע אהן לייטערס, און אויף דעם וועגעלע איז לבן געלעגען אויף א זייט, שטארק מיט שטריק אנגעבונדען...

אט זענען זיי פאר דער שטוב. דער טאטע מיט דער מאמען האבען דאס פאהרען דערהערט, און האבען זיך אין פענסטער געשטעלט...

לבן האט זיך פון וואגען געריסען. צום שטוב זיך געצויגען, געווארפען מיט דעם קאפ, געהירזעט, גערופען. און ווען ער האט געזעהן, אז מ'פאהרט ווייטער, האט ער דעם קאפ צו אונז אויסגעדרעהט. פערוואונדערט אויף דער שטוב געקוקט, און מיט אנ'אונמעגליכען שטומען בליק האט ער זיך ווי געבעטען: פאר וואס לאזט איהר מיר אליין? קומט ארויס! וואס זיצט איהר אין שטוב?

לאנג, לאנג האב איך איהם נאכגעקוקט. דאס וועגעלע האט ווי פרייער געסקריפעט, געצויגען זיין ווילד מגושם'דיג מעלאדיע, ווי עס וואלט מיט מעסערס געקראצט.

אט האבען זיי זיך אונטער'ן גלח'ס שטוב צום לאנקע פערקעהרט, און מיר האט זיך געדאכט, אז איך האב דעם לעצטען בליק זיינעם געזעהען: בלייבט געזונד, לעבט גליקליך... און באלד איז ער פערשוואונדען פון אויג...

נאך א ביסעל האט זיך דאס סקריפען פון ליטמאנס וועגעלע אין דער נאכט געטראגען — אזוי טרויעריג, יתום'דיג, עלענד און הארצרייסענד. און ערגעץ וואו אין דער צווייטער זייט, פון דער גוי'אישער גאס האט זיך א הונד צעוואיעט, און א יעמערליכען הינטיש חליפען זיך צוגאסען; האט זיך צוזאמען מיט דעם סקריפען פון וואגען אויסגעמישט, און אין דערנאכט פערשוואונדען...

די געלע הון.

(ערצעלונג.)

אַ שטאַרקע שנאה האָט זיך געטראָגען בײַ זלמן דעם סטאָליאַר אין שטוב צו דער געלער הון מיט די ראָבע פליגעל, װעלכע לאה גיטיל האָט נאָך מיט אַ יאָהר צוריק געקויפט בײַ אַ האָדלינער גויה פאַר פינף און פופציג גראָשען...

לאה גיטיל פלעגט נאָר שעלטען די גויה, די מכשפה. עס דאַכט איהר, אַז זי איז געװעזען אַן אַלטע קלעמפע: אָהן צײן, מיט אײַנגעפאַלענע באַקען, מיט אַ שפּיציג מאָרדעלע... — איז דאָס בײַ איהר אַ הענטעלע — זי האָט איהר געמעגט קירצער װערען!...

און זלמן דער סטאָליאַר איז אַ מענש ניט קײן צוּװאָרפענער. און אַ גילדען, פופציג גראָשען געהען בײַ איהם ניט צוּפוּס, — פלעגט ער שװערען אויף יודישקײט. אַז װען ער זאָל זיך קאָנען מאַכען אַ האַרץ, װאָלט ער געכאַפּט אַ לײַסט, אַ זעג, אַ האַק, אַ העבעל, געװאָרפען, געפּלעט איהר דעם קאָפּ, — און פּטור געװאָרען... אַזאַ שנאה האָט מען געפיהלט צו יזיהר.

פײַנד האָט מען זי געהאַט נאָר דערפאַר, װאָס זי איז אַ מזיק, אַ שװאַרץ יאָהר. אַ טײַװעל, זאָל מען אָפּגעהיט װערען. די שטוב האָט זי קײנמאָל ניט אָנגעזעהן. װער שטוב, װאָס שטוב.

אז לאה גיטיל האָט זי געבראַכט פֿון מאַרק, באַלד ווי זי האָט זי געקויפֿט, דאָס איז געווען אין אָנהייב זומער, — האָט זי זי אָבגעבונדען, און ווי איהר שטייגער איז, אַרומגענעהט אַרום דעם רעכטען פֿיסעל אַ שטיקעל רויטע סיץ, אָבגעפֿאַרבט אַ פֿליגעל מיט אַביסעל בלאָהעכטס פֿון גרעט אויף אַ סימן, און אַרומגעדרעט זיבען מאָל אַרום פֿיסיל פֿון טיש און דערביי געזאָגט: „אַזוי ווי דער טיש שטעהט און רירט זיך ניט פֿון אָרט — אַזוי זאָלסט דו זיין צוגעבונדען צו דער שטוב“... צוברעקעלט פֿאַר איהר אַ שטיקעל ברויט און זי אָבגעלאָזען איבער דער שטוב. אַ פּאָר טעג איז זי געווען, דערנאָך האָט וועך געעפֿענט אַ פֿענסטער, האָט זי זיך אַ חאַפּ אַרויס געגעבען, און פֿון יענעם טאָג — אַ פֿרייער פֿויגעל. איז מיט איהר פֿול די גאַנצע וועלט. וואו ערגעץ אַ גאָרטען — צושאַרט זי די בעבלעך, ציבעלעס, פּיקט־אויס די אוגערקעס, האָט מען שוין אין גאַס זיך אָבגעריסען אין האַרצען שרייענדיג: „אַ קייש.. קייש... קייש“... אָנגעוואוירען די כּחות, זיך אַרומיאָגענדיג מיט איהר, נאָכוואַרפֿענדיג איהר אַלע שטיינער וואָס מ'געפֿינט פֿאַר'ן אויג — ווינשט מען אַ נכפה „אַזאַ הון!“ — און די בעלי־הבּתים, וואָס האַלטען אַזעלכע הינער...

ווען זי קומט אַמאָל פֿאַר דער שטוב, זוכט זי אויף אַ ברעקעל, חאַפּט זי, וואָס מ'וואַרפֿט פֿאַר איהר, אַ ניט — טרעפֿט זי אויף דער פּריזבע אַ קינד זיצען מיט אַ שיסעלע קרופּניק אָדער אַ שטיקעל בעשמירט ברויט אין האַנד — חאַפּט זי אַרויס פֿון שיסעלע אַ קאַרטאָפֿעל, אַ פּיק פֿון דעם ברויט, וואָס אין הענטעל. דאָס קינד פֿערגעהט זיך — מאַכט געוואַלדען אין הימעל אַריין, און זי איז שוין ניטאָ...

וואו זי נעכטיגט, האָט קיינמאָל קיינער ניט געוואוסט. אַלע מאָל אַ ניי אָרט. אַ בוים, אַ פּלויט, אַ דאַך, אַ בוידעם...

קיינמאָל האָט מען ניט געקאָנט דערגעהן, וואו זי לעגט זיך, און וואו זי טוט אַהין די אייער. אָפֿט געפֿינט מען אין גאָרטען שאָלעכטס פֿון אַן איי — שניידט ביי'ם האַרצען: געווּיס האָט זי דאָס אַליין אויסגעטרונקען...

און ווינטער, ווען רוהיגע הינער זענען אין שטוב אין דער וואַרעם, האָבען עסען און טרינקען, לעגען זיך יעדע אויף איהר אָרט, — נעכטיגט זי אין דרויסען ערגעץ, דער טייוועל ווייס, אַ

װאו. און אין די גרױסע פֿרעסט, זאַװיערוכֿעס, אַז עס איז אַנ׳עבֿרה אַ משוגענעם הונד אין גאַס אַרױסטרײַבען, שפּאַצירט זי אַרום דרײַסט אױף דעם גלײַטש — טאַפּעט זיך אין שנע, װי ניט זי מײנט מען... קומט אין דערפֿריה פֿאַר דער שטוב, אַ דורכגעט־לײַעטע, מיט אַנ׳אָבגעפֿרױרען שװאַרץ קעמעל, ציטערט פֿאַר קעלט, שטעלט זיך פֿאַר דער טיר, — װאַרפֿט מען איהר עפּעס אַרױס, חאַפּט זי דאָס אױף שנעל אױף, װאַרגט זיך שלינגענדיג, קוקט זיך בעז און פֿאַרזיכטיג אַרום, צי קײנער פֿערגנבֿ׳עט זיך ניט זי צו חאַפּען...

גאַרט מען זי אַמאָל אַרײַן אין שטוב, הױבט זי אָן פֿליהען איבער קעפּ, פֿליקט־אַראָב אַ היטעל, אַ טשיפּעק; דראַפּעט־אױס די אױגען; חאַפּט זיך אַרױף אױף די פּאָליצע, װאַרפֿט־אַראָב אַ טאָפּ, אַ טעלער; שלאָגט־אױס אים װינטער אַ פּאָר שױבען — און זי איז שױן אין דרױסען...

אָפּטמאָל, זומער פֿאַרנאַכט נאָך דער אַרבײַט, פֿערגלוסט זיך זלמנ׳ען אױף אַ טשיקאַװעסט איהר נאָכשפּירען, װאו נעכֿטיגט זי?... זוכֿט ער זי אױף און הײבט איהר אָן נאָכגעהן פּוס־טריט, פֿערגנבֿ׳עט זיך ערגעץ הינטער אַ שטאַל, חאַפּט אַ קוק מיט אַנ׳אױג... איז זי אָבער אַ קלוגע זאַך — דערפֿיהלט זי באַלד, אַז מ׳געהט איהר נאָך. הױבט זי זיך אױף און שפּרינגט אַריבער משה דעם רופֿא׳ס פּלױט און איז שױן אין גאָרטען. קריכֿט ער איהר נאָך, בעהאַלט זי זיך צװישען די בײַטען. ער לאָזט זי ניט אָב פֿון אױג, בעמערקט, װאו עס רױשט דאָס גרינס, און געהט זי נאָך. עס װערט שױן טונקעל. עס איז שױן מנחה־צײַט. ער רײַבט־איבער די הענד מיט אַביסעל זאַמד, זאָגט קטרת, אשרי, — און זי פֿיהרט איהם גאַס־אײַן, גאַס־אױס, דורך גערטנער איבער פּלױטען, הינטער־געסלעך, שטאַלען, מיסט־קאַסטענס. דערװײַל בעמערקט ער שטערען אױף דעם הימעל, לאָזט ער זי אָב, גיט אַ שפּײַ... לױפֿט אַװעק אין בית־המדרש דאַװנען מעריב מיט דעם עולם און שטעהט אָב צװײ שמונה־עשרה׳ס...

מאנכעס מאל, נאך א גאנצען אבענד זוכען, נעפינט מען זי ערגעץ אויף א בוידעם אדער אבוים זיצען. קריכט ארויף א קונדס און נעמט זי אראב. זי מאכט אזעלכע געוואלדען איבער דער גאס און דער נאכט אריין, ווי מ'וואלט זי געהרג'עט. אויף איהר ווילד געשריי חאפט מען זיך ארוים פון די הייזער נאקעטע, טויט־איבערגעשראקענע, און אז מ'דערוייסט זיך, וואס דא איז, בטל'ט מען אוים צו איהר קאפ, הענד און פים, און מ'געהט צוריק שלאפען.

אויפ'ן וועג טראגען איהר אלע, יעדער לעגט־צו א האנד: „וויז מיר. ביי דיר וועט זי זיך דאך ארויסרייסען. דו ווייסט דאך ניט, ווי מ'האלט א הון"...

פערשפארט מען זי אין שטייג, וואס אונטער דער הרובע, ביז זי דארף זיך לעגען...

זעצט מען זי ארויף אויף דעם בעט, מ'לעגט אונטער א פאקלאד, און מ'דעקט־צו מיט א זיפ — אויף דער זיפ לעגט מען אן א שווערע זאך, א האק־מעסער, א טייטש־חומש, א העבעל פון ווערקשטאט. אלע שטעהען און ווארטען: חאטש איין איי וויל מען פון איהר דערלעבען... דערווייל האלט זיך ווער ניט איין: עס וויל זיך א קוק טון, צי שוין...

גיט זי זיך א חאפ־ארוים, גלייך צום שויב, און אלע נאך איהר.

ווערט א געלויף: זלמן, לאהגיטיל, די קינדער, דאס האנד־יונגעל, פרעמדע קינדער פון גאס. קומט ווער ענטקעגען, וויל ער זי פערהאלטען, צושפרייט ער די הענד, צומאכט די פא־לעס.—שפרינגט זי איהם איבער'ן קאפ אריבער און לויפט וויטער...

מ'לויפט, מ'איז שוין מיד, עס פערפעלט אטעם. אלע סאפען הא, הא, הא, ... זי איז ווי שכור... די אוי־גען איבערגעקערט, צושפרייט די פליגעל. האלט אפען דאס מויל, ארויסגעשטעלט דאס צינגעל — ניטא קיין לופט...

אט־אט זעצט זי זיך, אט פאלט זי אנידער, אט האלט זי שוין זלמן מיט דער האנד, אט שפארט ער זי צו צו דער וואנד— אלע קוקען אויף איין פינטעל, עס וויל זיך פון מויל ארויסרייסען, „געחאפט!" — זי גיט זיך א גליטש ארוים, און ער ציהט זיך אוים אין דער גאנצער לענג אויף דער ערד...

אַט איז זי שוין בײַ'ם גלח'ס גאָרטען, אַט האַפּט זי זיך אַרורך דעם פּלויט, דאָרט בלײַבט זי שוין:

דער גלח וואָלט פֿאַר דעם גאָרטען, געממית'ט, הינד האָט ער מזיקים, און דאָס איי איז פֿערפֿאַלען...

. . . .

פֿיל מאָל קומט מען צו אַ בעשלוס — אַז דאָס איז ניט קיין הון פֿאַר אַ שטוב, מ'וועט זי פֿערקויפֿען, פּטור ווערען און אַ סוף! איז זי אָבער שטענדיג גרינג, מאָגער. הויט און ביינער — אַ „שוליאַק"... עס איז נאָך ניט געווען דער פֿאַל, מ'זאָל פֿאַר איהר קאָנען קריגען דעם קרן, — אַ גילדען, פֿערציג גראָשען וואָלט מען אפשר פֿאַר איהר יאָ געקריגען, איז ביז עס קומט צו'ם פֿער־קויפֿען, געהט דערווײַל דער כעס אָב, — ווערט דער חשבון אַנ־דערש: „אַ צוגעוואוינטע הון... פֿון דער צעהנטער גאַס קומט זי צו דער שטוב, לאָזט זיך ניט אויפֿהאַפּען פֿון קיינעם... לעגט זיך אַלע טאָג (אַזוי האָט מען געמיינט)... אָבגעקאָרמעט אַ יאָהר צײַט, און נעם פֿערקויף זי מיט היזק"...

אַ טאָג אַכט נאָך פּורים נעמט זי פּלוצלונג, פֿון דער העלער הויט און ווערט פֿערפֿאַלען. באַלד האָט מען זיך ניט אַרומגעזעהן. נאָר אַז עס איז אַוועק עטליכע טעג, און זי איז ניטאָ, האָט מען זיך געשטויסען, אַז דאָ מוז עפּעס זײַן...

ז ל מ ן האָט זיך געמאַכט האַרץ, מצדיק געווען דעם דין און געזאָגט: „אַ שענע, ריינע כפּרה... פֿערשפּאָרען קאָרמענען אַנ־אומזיסטע עסערקע"... ל א ה ג י ט ל'ען טוט וועה דאָס האַרץ אויף דעם שאָדען... פּונקט פֿאַר פּסח. ווען מ'דאַרף אַנ'איי האָבען, נעמט אַ הון פֿון דער העלער הויט און ווערט פֿערפֿאַלען! און זי וואָלט שווערען, אַז די הון האָט זיך ערשט אָנגעהויבען לעגען. זי פּלעגט די לעצטע צײַט נאָר אַרומגעהן און זינגען...

האָט זי אַוועקגעוואָרפֿען אַלע אַרבייט, און געהט אַרום איבער די גאַסען, קוקט זיך צו צו הינער, רופֿט „פּוט, פּוט, פּוט"... פֿרעגט זיך נאָך בײַ שכנים, בײַ בעקאַנטע פֿון פֿרעמדע גאַסען, צי האָט ניט עמיץ געזעהן אַ הון אַ געלע מיט ראָבע פֿליגעלעך, מיט אַנ'אָבגעהאַקטען עק. און טאָמער בעמערקט זיך ערגעץ וואו אַנ־

עגליבע, לאָזט זי איהר ניט אָב פֿון אויג, ביז זי מוז ריכטיג זיך דערווייסען וועמענס זי איז און ווי לאַנג מ'האָט איהר...

און זלמן איז דאָך צופֿרידען און עס אַרט איהם גאָרניט, איז ווען ער געהט אין בית המדרש און צוריק, קוקט ער זיך צו אויפ'ן וועג. פֿערגעהט אויף אַ הויף פֿערקוקט אין אַ שטאַל: אפשר טרעפֿט ער איהר ערגעץ...

אויפ'ן פֿינפֿטען טאָג, גאָר אומגעריכט, מ'האָט זיך שוין באַלד מיאש געווען, די פֿיס אָנגעוואָרען זובענדיג, — איז זי פֿלוצלונג געקומען. אָנגעבלאָזען, אָנגעשטעלט די פֿעדערן, צו־לאָזט די פֿליגעל, קוואָקעט, שטעלט זיך פֿאַר דער טיר און בעט, מ'זאָל איהר געבען עסען...

און גאָס גיט מען איבער איינער דעם אַנדער'ן: „די הון האָט זיך געפֿונען”, און מ'לאַכט...

לאה ניטיל וואַרפֿט איהר באַלד עסען (זי וויל ניט די אייער זאָלען זיך פֿערקילען), און שעלט: האָט נאָך געפֿעלט האָדוליע אויף מיין קאָפּ...

זי האָט שנעל אָבגעגעסען — און ניטאָ...

דערנאָך האָט זי אָנגעהויבען קומען יעדען צווייטען, דריטען טאָג. אין דרויסען האָט שוין געשמעקט מיט ערב פּסח, היי־נער האָט מען שוין אין גאַס געלאָזען, קלויבען זיי עפּעס פֿון אונ־טער דעם צוגעגאַנגענעם שניי, שאַרען זיך אין דעם מיסט פֿאַר דער שטוב, און קאָקעטירען צו אַ שכנ'ס אַ האָן...

זי קוקט ניט אין זייער גבול. ווי זי וואָלט זיי גאָרניט גע־קענט. שטעלט זיך פֿאַר דער טיר, רופֿט אַרויס פֿון שטוב, גיט מען איהר עפּעס, כאַפּט זי אויף שנעל, און בלייבט נישט...

ערב פּסח נאָך האַלבען טאָג האָט זיך פֿלוצלונג פֿון גלח'ס גאָרטען די געלע הון באַוויזען און מיט איהר אַ גאַנצע מחנה רונ־דע, ווייסע, געלינקע, פּוכיגע הינדעלעך מיט באַוואַקסענע פֿיסע־לעך, — און נאָך זיי פֿון דער גאַנצער גאַס די קינדער מיט אַ קוויטשעריי, אַ געלעכטער, ביז אין שטוב אַריין...

באַלד זענען זיי אַ דורך דער אָפענער טיר מיט אַ שטורם גלײַך אין צימער אַרײַן, און די געלע האָט די גאַנצע שטוב מיט קוואָקערײַ אָנגעפילט, ווי זי וואָלט וועלען זאָגען: „זעהט, ניט אומזיסט בין איך דרײַ וואָכען אויסגעדאַרט געוואָרען"...

לאָה גיטל'ען האָט אָנגעהויבען פון די הענד פאַלען. זי ווייס, אַז זיי זענען טויט-הונגעריג, וואַרפט זי זיי וואָס עס קומט איהר אין האַנד — אַ ביסעל מצה-מעל, אַ מאַנדעל, אַ צימרינג פון שטײַסעל. געחאַפט און אָבגעבראָטען אַנ'איי מיט אַ בלוטס-טראָפּען, צובראָקעלט און אויסגעשאָטען פאַר זיי אויף דער פּאָדלאָגע — פערלעגט די הענד, קוקט און שמעלצט. די הון צוברעקעלט דאָס אויף קלײַנע מאָנעלעך. צושאַרט מיט די פיס און רופט צוזאַמען אַלע קינדער: „פּול—פּול—פּול"...

די קלײַנע דערהערען דעם רוף, קומען באַלד צולויפען, קוקען אויף איהר און טון איהר פּונקט נאָך — צושאַרען מיט די פיסעלעך, יעדעס בעזונדער פאַר זיך...

דערנאָך לערנט זי זיי עסען, ווײַזט זי זיי אַ טאָן און הויבט-אָן פּיקען אין דער פּאָדלאָגע, זיי חאַפּען באַלד אויף דעם טאָן, לערנען איהם אײַן, צוגיסען זיך איבער דער שטוב אין אַ פּיק-פּיק-מעלאָדיע, אַלע אינאײַנעם פרײַנדליך, הילכיג-פלײַסיג, שטאַרקער ביז זיי ווערען אָנגעגעסען...

די גרויסע, אַז זי האָט זיי נאָר אַ וועג געוויזען, שטעהט זי באַלד אָב, פערגינט זיך ניט מעהר צו עסען, און קוקט זיך אײַן מיט אַזאַ צאַרטער, ווײַכער מוטער-ליבע.

זלמנ'ען טוט די זאַך הנאה — ער ווייסט ניט, וואָס ער זאָל יעצט פון שמחה פריהער טהון, צעלט ער זיי — און האָט אַלע מאָל אַ טעות, דאַכט זיך פונפצעהן צי פיערצעהן... שײַנט אינגאַנצען און בעט זיך בײַ איהר: „זעה, לאָה גיטיל, גיב זיי עפעס... אָבער איך האָב געוואוסט, אַז זי וועט קומען. דער טײַוועל וועט ניט פערלוירען געהן"...

אויף דער נאכט, ווען מ'איז ביי זלמן דעם סטאליאר אין שטוב געזעסען ארום טיש און אבגעריכט דעם סדר, איז פונקט געגענאיבער, אונטער'ן בעט, אויף א פריש ביסעל היי די געלע הון געזעסען. ברייט צולאזען די פליגעל, אונטער וועלכע עס האבען זיך אלע הינדעלעך געטוליעט, געווארעמט, גענורעט זיך איינע צו די אנדערע און שטיל, שטיל געפיפצעט. אפט שטעלט וועלכעס דאס קעפעלע ארוים, בעטראכט גאט'ס נייע וועלט, און בעהאלט זיך צוריק.

און ווען ביי'ם טיש איז שטיל געווארען — אלע זענען מיד איינגעשלאפען — האט זיך פון אונטער'ן בעט געטראגען א שטילע, ווייכע, זיסע יום־טוב־מעלאדיע פון פינף־פירטעל טון ריינע, אומשולדיגע, קליינע פיסקלעך, אזוי ווי ווארעמע, קלארע בוים־אייל־טראפענס, זיך צוגאסען און אנגעפילט זלמן דעם סטאליאר'ס שטוב...

אַ פּאָר־פֿאָלק.

(ערצעהלונג.)

מרדכי דער בעל־עגלה איז שוין אויף דער עלטער, צוויי מענשען — ער און ביילה...

די קינדער — דריי טעכטער — זענען שוין לאַנג אויסגעגעבען און וואָהנען אין דער פֿרעמד. פֿריהער האָט מען גע„דינט", אנגעזאַמעלט געלט, אַנ'אויסשטייער, געפֿונען זיך זייער גלייכען — טאַטע מאַמע לרצון, און חתונה געהאַט, אַלע פֿאַר בעלי־עגלות. אַ פּרנסה ניט זעהר קיין גרינגע און אפֿשר אויך ניט קיין שענע, נאָר מרדכי שעמט זיך נישט מיט איהר. מ'קאָן אומעדום זיין אַנ'ערליכער מאַן. און די פּרנסה האָט ער געירש'נט פֿון טאַטען, זיידען און עלטער־זיידען — זאָל זי אויך בלייבען ביי זיינע קינדער. זיי זענען ערליכע לייט און פֿערדינען אַ כשר'ן רובל...

פֿון דער יונגסטער, זיסיל, האָט ער באמת פֿערגניגען, זי איז אַ ווילע פֿון שטענדיג. דאָס בעסטע קינד. איהר מאַן איז אויך פֿיינער פֿון די עלטערע. איז ניט קיין גראָבער יונג, קוקט אַריין אין אַ ספר, פֿערשטעהט אַ פּרק משניות. זיי וואָהנען נישט ווייט, אין דער אויעזדנע־שטאָדט. ווען ער פֿאָהרט אַ דורך טרעט ער אָב ביי זיי. קיין עין הרע, שטיקלעך בעלי־בתים: אַ פּאָר פֿערד, אַ פֿאַיעטאָן, אַ בהמה, עטליכע קינדער...

אָפֿטמאָל, אין אַ חול־המועד שפּאַנט דער איידעם איין די פּאָר פֿערד אין פֿאַיעטאָן מיט די רעסאָרען, טהוט זיך אָן יום־טובדיג, זעצט אַרויף זיסלען מיט די קינדער און גיט אַ פֿאָהר אַריין אין שטעדטיל זיי צו בעזוכען, מיט אַ טומעל, אַז מ'חאַפּט זיך אַרויס פֿון אַלע הייזער.

בײַ זײ זענען די טעג טײַערער פאַר דעם יום-טוב. מרדכי קוקט און קוועלט. ער קאָן זיך ניט אָנזעטיגען. אַ שטאַרקע פאַר פערד, אַ ודאי פון צװײ מאות. דער גרױסער אין די אָגלאָבליעס, איז אַ שטיק, אַ גידול. אַ לענג, אַ גאַנצע מאַבינע. די קינדער זענען רײן יום-טוב'דיג אָנגעטהון, זעהען גוט אויס...

בײַ ביילה'ן שטעלען זיך טרערען אין די אױגען. רבונו של עולם! נאָך מײַן קאָפּ זאָלען זײ בלײַבען.

ער בעריהמט זיך, שטאָלצירט שטענדיג מיט זײַנע קינדער. זײ װאָהנען אין גרױסע שטעדט צװישען מענשען. אָפּטמאָל, אין אַ שמועס, בעציהט ער זיך אויף זײ. די קינדער שרײַבען אַזױ און אַזױ, די טאָכטער איז געװען אויף יום-טוב, האָט זי דערצעהלט דאָס און דאָס. געגען אַזעלכע ראיות שװײַגען אַלע — בלײַבט נישט מעהר װאָס צו זאָגען.

אין נאַטור זענען זײ מענשען רוהיגע, שטילע — ליעבען אַ רוהיג לעבען. מרדכי איז נישט קײן יאָגער-לױפער, איז נישט פערקאָכט, פערברענט נאָך דעם רובל. רײַסט נישט אײַן קײן װעלטען. װיעפיל איהם איז אָנגעחתמ'ט װעט פון זײַן האַנד נישט אַװעק, און װאָס גאָט שיקט צו — איז אַ דאַנק זײַן נאָמען...

װיעפיעל דאַרפען צװײ מענשען?...

שטענדיג זוכט ער ערגעץ אַ נאָהענטע יאַזדע. דאָס רוב חאַפּט ער זיך צו מיט אַ פּאַסאַזשיר צום באַהן. ער װיל פון דערהײם נישט װײַט פערשלאָגען. אַ פּאָר שעה אַרױסגעפאָהרען און באַלד צוריק. אין װעג האָט ער נישט דעם עסען, דעם אױסרוה װאָס אין דערהײם.

ביילה קען שױן איהם, װײס זײַן געשמאַק, װאָס ער ליעבט און װאָס נישט, װאָס ער מעג עסען און װאָס ער טאָר נישט. אין דערפריה אַ גלעזעל ציקאָריע מיט אַ שטיקעל קיכעל, צו מיטאָג אַ שטיקעלע פלײש. זײ עסען צוזאַמען, ער זיצט אין בעט, זי אויף אַ טאַבורעטקע. זי צושנײַדט דאָס פלײש אויף ברעקלאַך, קלױבט פאַר איהם אױס דאָס בעסערע, און װינשט: עס זאָל איהם װאָהל בעקומען...

זײער דירה איז בײ יחזקאל דעם שמיד אין אַנ'אַלקיר. דאָרט װאָהנען זײ שױן פון יאָהרען לאַנג. זײ האָבען זיך אַזױ צו גע- װאָהנט מיט דער שטוב, מיט דעם אַלקיר, װי דאָס װאָלט גע-

ווען זייער אייגענס. איין חסרון נאר וואס זיי האבען קיין שטאל נישט און מוזען האלטען דאס פערד אין דער פרעמד. אלע מאל ערגעץ אנדערש, און פרעמדע בהמות זאלען ביי איהם די היי אויפעסען.

ווען ער דארף ערגעץ ארויספאהרען, לאזט זי איהם נישט פון שטוב, ביז ער האט עפעס „איבערגעריבען". זי קוקט ווי ער עסט, קוועלט אן, שמעלצט זיך און ווערט זאט ווי זי וואלט אליין געגעסען, דערנאך העלפט זי איהם אנטהון דעם פעלץ, שפילעט צו, גארטעלט איהם ארום, שטעקט איהם אריין אין קעשענע א שטיקעל קיכיל, וואס איז געבליבען פון שבת — זי האלט זיך נאך — און ער איז שוין אזוי שיואך, אויסגעמוטשעט: ווייניג איז ער אויסגעפאהרען אין זיין לעבען...

ווען מ'דארף דאס פערד איינשפאנען, געהען זיי ביידע, פיהרען ארויס דעם וואגען פון שטאל, טהוען אן דער שקאפע, רופען איהר ביים נאמען, רעדען מיט איהר אויף גוייש. זי איז שוין מיט זיי איינגעוואהנט, פערשטעהט די שפראך — איז שוין ביי זיי א היבש ביסעל יאהרען, זיסיל איז נאך א קינד געוועןן — געהט אריין אין די אגלאבליעס, ציהט אויס דעם קאפ צום שפאנען, ווי זי וואלט גלייך מיט זיי פערשטאנען: עס וועט נישט העלפען, מ'מוז פאהרען...

ביילה זעהט, אויב עס איז קאלט, ער זאל באלד אנטהון דעם פלאשץ—די שלעכטע וועטערן שאדען איהם באלד— זי נעהמט אראב די פאטשיילע פון קאפ און בינדט איהם ארום אויפ'ן האלז, ער זאגט: „ביילה, זיי געזונד" און זי ענטפערט. „פאהר געזונד, קום געזונד — זוים זיך נישט, איך ווארט אויף דיר מיט דעם מיטאג", שטילערהייד: „ליעבער גאט עס זאל חלילה אין וועג מיט איהם נישט וואס טרעפען. טאטע זיסער! ביידע אין איין טאג" — — — זי בעגלייט איהם א שטיקעל, שטעהט און קוקט ביז ער פערדרעהט זיך מיט דעם וואגען פאר'ן ראג — אין דער צווייטער גאס, און איז ניטא...

פארנאכט ווען ער דארף קומען פון באהן ווייס זי שוין די צייט — הייבט זי אן איהם אויסקוקען, ווערט זי אומרוהיג — שטעלט זיך אין פענסטער, האפט זיך ארויס פאר דער טהיר, טהוט אן די גרויסע פאטשיילע און לויפט אוועק אין מארק א קוק

טהון צו דער קאברינער גאס, צי עס פאהרען שוין בעלי-עגלות פון באהן.

אט קומט ער אן. פון דער וויטענס דערקענט זי די שקאפע, דעם גאנג איהרען, זיין זיצען אין וואגען איינגעוויקעלט אין פלאשץ — זיווארט ביז ער לאזט אראב די פאסאזשירען און פאהרט אהיים. זי געהט ביי'ם זייט צוהאלטענדיג זיך ביי'ם לייטער. ווען עס איז א בלאטע אין גאס, זעצט זי זיך אין וואגען, פרעגט זיך אויס, וואס ער מאכט, ווי ער פיהלט זיך, צי האט ער נישט פערגעסען דאס שטיקעל קיכעל איבערקייען, וויעפיל האט ער פערדינט — ביז צום שטאל.

שפאנען זיי אויס דעם פערד, פיהרען אריין דעם וואגען: היי און האבער איז צוגעגרייט פון בייטאג — דאס איז שוין איהר ארבייט — און געהען אין שטוב — — —

דער אלקעריל איז ריין צוגעקליבען. קליין, און שמעקט מיט ווארעם, זי נעהמט ארויס פון אויבען א קליין טעפעלע מיט דעם מיטאג — אלטע מענשען, וויפיעל דארפען זיי — צינדען אן דאס לעמפעל און זעצען זיך צום טיש.

נאכ'ן עסען געהט ער אין בית-המדרש דאווענען מנחה און הערען א אידיש ווארט ביז איבער מעריב, זי זוכט אויף עפעס צו טהון, פערריכטען צי צירעווען. הערט זיך איין אלע מאל צום גאס, צי ער געהט שוין און דערלעבט קוים איהם דערזעהן— איין אומעט פאלט אויף איהר אן ווען זי בלייבט אליין אין שטוב...

אויף בייננאכט פאהרט ער ערגעץ נישט. מ'זאל איהם אפילו די שטוב מיט גאלד אנשיטען.

נישטא! שוין אוועק די יאהרען...

ער דערזעהט שוין אויך נישט אין וועג, און ווען ער שלאפט א נאכט נישט אין דער היים, פיהלט ער זיך דערנאך א גאנצע וואך צובראכען, און קאן צו זיך נישט קומען — דעם מנחה און מעריב וועט ער פאר קיין פרייז אין דער וועלט נישט פערקויפען. מ'דארף שוין אין זינען האבען, זיך עפעס צו גרייטען אין "וועג-אריין". נישט אייביג לעבט דער מענש...

דעם לעצטען יאָהר איז מרדכי אינגאַנצען אראָב.

עס איז געוואָרען איהם ניט צו דערקענען. ער פיהלט, אז ער ווערט פון טאָג צו טאָג שוואַכער, ווען ניט די האָבער, וואָס מ'דאַרף אַלע טאָג פאַר'ן פערד, וואָלט ער זיך פאַרגונען אויסצורוהען אַ פּאָר וואָכען — פאַר זיך וואָלט זיך נאָך געפונען: די קינדער וואַרפען אויך אַ מאָל עפּעס אַריין.

עס איז געוועזען אַ פּײלער סוף-כסלו טאָג, אויף דער נאַכט האָט געזאָלט זיין די ערשטע ליכטיל. מרדכי'ן איז אפילו אין געדאַנק נישט געוועזען איינצושפּאַנען. דערווייל האָט זיך אין דערפריה געמאַכט אַ גוטע יאַזדע מיט אַ פּריץ. נישט ווייט אין אַ הויף, אין גאַנצען אַ פּאָר וויאָרסט, איז איהם געוועזען אַ שאָד אַרויסצולאָזען, די צייטען זענען שלעכט — בעסער אַ קאָפּיקע פון גאָטס האַנד, איידער אַ רובל פון אַ מענשען.

ער וועט געוויס צוריק זיין אַרום האַלבען טאָג, שפּעטסטענס — אַ פּאָר שעה פאַר מיטאָג.

ווען זיי זענען אַרויסגעגאַנגען איינשפּאַנען האָט געזומט אַ דראָבנער און קאַלטער רעגעלע. אין דער לופט איז אַ געדיכטער טומאַן געהאַנגען — אַלעס איז געווען, ווי אין אַ וואָלקען איינגעטוליעט.

די שקאַפּע איז קוים פון שטאַל, עפּעס איז זי פויל — און וואַקעלט זיך, די זייטען איינגעפאַלען...

עס נעהמט אָן ביים האַרצען. אין אַזאַ פּוילע קעלט, אין אַזאַ גולנ'דיגע וועג, צו טרייבען אַ פערד — אַנ'אַלט אויסגעמוטשעט פערד — פאַר אַפּאָר גילדען. ער פיהלט זיך אַליין אויך עפּעס נישט אין גאַנצען, ווען ביילה וואָלט דאָס וויסען, זי וואָלט איהם נישט געלאָזען פאָהרען. נאָר ער מאַכט זיך האַרץ, שפּאַנט דאָס פערד, אין ווייס, אַ געשעפט, צו וואָס זאָל ער איהר אָנטהון עגמת-נפש...

איהר געפעהלט ניט דער גאַנצער עסק. אַ גוס רעגען און אַ שלעכטע וועג — מ'קאָן פון שטאָדט ניט אַרויספאָהרען, עס דאַכט זיך איהר, אַז ער איז אויך עפּעס ניט, ווי עס דאַרף צו זיין. נאָר זי וויל איהם דעם מוט ניט צושלאָגען. לאָזט זי איהם...

זי האָט איהם אָנגעטהון, גוט פאַרוויקעלט, איינגעבונדען, האָט איהם עפּעס אין קעשענע אַריינגעשטעקט. און אַז ער איז אָב-

געפֿאָהרען, האָט זי לאַנג איהם נאָכגעקוקט מיט אַזאַ ליעבע און מיטלייד: אויף די עלטערע יאָהרען, מיט אַ שוואַך געזונד, האָט זיך שוין געמענט אַביסעל אויסרוהען.

און זייענדיג בעגלייט מיט אַ שטילער ברכה, איז ער פֿער־שוואונדען אין נעבעל...

אין שטאָדט איז נאָך צו דערליידען. וואו ניט וואו זענען אַנגעוואָרפֿען שטיקלעך ציגעל, לעהם — נאָך פֿון דער גרויסער שרפֿה — נאָר אונטערן שטאָדט האָט זיך אָנגעהויבען די אמת'ע וועג. פֿראָסט דערטרונקען צו ווערען. דאָס פֿערד קוים וואָס ער שלעפּט אַרויס אַ פֿוס, אַלע מאָל שטעלט ער זיך אָב, סאָפּעט, די זייטען הויבען זיך, פּאָכען, ווי אַ שמידישער־זאַק און שלעפּט זיך ווייטער...

אַרום איז טוידט, אַלעס איז אָבגעשטאָרבען, פּוסטע שוואַר־צע פֿעלדער, טרויעריגע, האָבען זיך אין אַ געדיכטען טומאַן איינ־געוויקעלט, גלייך ווי די ביימער האָבען אויסגעטהון, אַראָבגעוואָר־פֿען פֿון זיך זייער צירונג, ריכטען אָב אבלות, זעהען אויס ווי פֿערוואָגעלטע יתומים־קינדער, ציטערן פֿאַר קעלט, וויינען נאָך דער מאַמע און לאָזען זיך ניט איין־נעהמען...

און אויבען ביי די האַרטע בלייענע הימלען האָט זיך אויך אַ רחמנות דערוועקט. גיסען זיי מיט טרעהרען, אַלץ שטאַרבט אָב, ווערט פּאָוויאַלעט.

דער פּריץ האָט זיך אין זיין גרויסען פּוטער איינגעוויקעלט, זיך אויף דעם שטרוי אויסגעצויגען, דאָס געזיכט איבערגעדעקט, ליגט, ריהרט זיך נישט, ווי גאָר ניט קיין לעבעדיגער.

מרדכי'ן דריקט דאָס האַרץ אויף דאָס פֿערד, דער טייוועל האָט איהם אָנגעטראָגען, ער זאָל אין אַזאַ וועטער פֿון דערהיים אַרויספֿאָהרען, ער וויל פֿון וואָגען אַראָב, עס זאָל עטוואָס גרינ־גער ווערען, ער פֿיהלט: עס טהוט איהם אַלץ וועה, ער קאָן מיט קיין גליד ניט ריהרען...

ווען זיי זענען אין הויף געקומען — האָט זיך שוין דער פֿאַרנאַכט אָנגעהויבען אָנרוקען, דער פּריץ איז פֿון וואָגען אַראָב, האָט זיך אויסגעגלייכט, די ביינער אויסגעצויגען. פֿוי, דאָס איז געוועזען אַוועג... ער קוקט מיטליידיג אויף מרדכי'ן, אויף דער אויסגעמוטשעטער שקאַפּע, צוריק אויף מרדכי'ן.

ער בּעצאָהלט איהם ווי מ'איז מושוה געוואָרען — לעגט נאָך צו אויף בּיער און אריין אין שטוב...

אין הויף הייבּט מען אָן מרדכי'ן איינרייידען ער זאָל אַבּי סעל אָבּרוהען, צו פאַשען דאָס פערד. ער קוקט אויף איהר. עס פערחאַפּט איהם בּיים הארצען, זי זעהט אויס ווי אַ שכורה, טרייסעלט זיך, די זייטען איינגעפאַלען, דער קאָפּ אַראָבּ געלאָזען הענגט בּיז צו דער ערד.

ער דערמאָנט זיך אָן דער היים, בּיילה!.. זי וועט זיך קיין אָרט געפינען, זי וועט פון זינגען אַראָבּ... און היינט איז חנוכה, די ערשטע ליכט'ל. ער לאָזט זיך גאַרניט רעדען, פאַרקירעוועט דאָס פערד און וואָגען, זאָגט אַ גוטע נאַכט און פאָהרט צוריק...

אין דרויסען האָט די נאַכט אָנגעהויבּען צו פאַלען, און די לופט ווערט אַלץ פינסטערער און געדיכטער, ווי עס וואָלטען זיך איינע נאָך די אַנדערע פעסער געדיכטע פינסטערקייט אַריינגעגאָסען און איהר אָנגעפילט.

דאָס פערד ציהט, שלעפּט זיך, קוים וואָס עס שטעלט אַ פוס, דערנאָך הייבּען אָן קומען וויבּויען איינע נאָך די אַנדערע, יעדעס מאָל מיט איין אַנדער ראָד אין אַ גרוב. דאָס פערד שטעלט זיך, חאַפּט דעם אָטהעם, רוהט זיך אָב, ציהט אַרויס, און שלעפּט ווייטער.

און דער טאָג איז אַוועק, ערד מיט הימעל ווערען אין איין שווערע בּלייענע שטיק צוזאַמענגעגאָסען, עס איז נאַכט און פינסטער.

דעם וועג זעהט ער שוין ניט, ער לאָזט אָב די לייצעס. זאָל דאָס פערד אַליין געהן:

די גריבּער הייבּען אָן ווערען אַלץ אָפטער און אָפטער. אָט וואַרפט איהם פון וואָגען אַרויס. דאָס פינסטערניש געדיכט, חאָטש טאַפּ אָן מיט דער האַנד. אַ וויבּוי נאָך אַ וויבּוי — און דער וואָגען האָט זיך געשטעלט...

ער קריכט אַראָבּ, מיט דעם אַלטען דאַרען רוקען הויבּט ער זאָנטער דעם זייט וואָגען, מיט דעם לעצטען כח גיעט ער דער שקאַפּע איין אַ כּמפּעט. אַ פּאָר גוטע בּייטשען, הו-וויא! וויא! און איז מיט מזל אַרויס — — —

ער דראַפּעט זיך צוריק אויף דעם וואָגען און מ'פאָהרט ווייטער ...

וואוהין? ... ווייס ער אַליין נישט. — ער האָט שוין אינגאַנצען פערלאָרען דעם חשבון, וואו זיי קאָנען ערשט זיין, — ער פערלאָזט זיך אויף גאָט, און אויף דער שקאַפּיז להבדיל, דעם וועג אַהיים וועט זי מן הסתם טרעפען.

און ביי'ן האַרצען איז עפּעס ליידיג, פּוסט, עס ציהט צום חלש'ן, פון דעם קיבעל וואָס אין טאַש האָט ער פערגעסען, נישט געוועןן דער קאָפּ דאַצו, ערשט איז נישט קיין צייט פון עסען, ערשט איז שוין צייט צו דאַוונען מעריב, בענשען חנוכה־ליכטלעך. מנחה האָט ער געדאַווענט אין וואָגען — אַ בעל־עגלה'שער דאַוונען ...

און דאָרט האָבען זיך אַלע יודען צוזאַמענגעקליבען, אַ גאַנצער עולם — מ'דאַווענט מנחה און מעריב — מ'הערט בענשען חנוכה־ליכטלעך, אידען זענען נאָהנט צוזאַמען, עס איז אַזוי וואַרעם, ליכטיג און היימיש — נאָר ער אַליין איז פערשאָלטען, פערוואָרפען ערגעץ אין דער נאַכט, צווישען הימעל און בלאָטע, פערגעסען פון גאָט און פון יודען ...

און וואָס פאַר אַ שרעקליכע נאַכט דאָס איז. שדים פיהרען איהם היינט. דער שטן האָט איהם אָנגערעדט צו פאָהרען. ווער ווייס, וואָס דאָס איז געוועזן פאַר אַ פּריץ ...

און עס פאַלט איהם איין, אַז ער מוז זיין פון יענע חברה, ער האָט מיט איהם די גאַנצע צייט אַ וואָרט ניט גערעדט, ער האָט אַפילו זיין פּנים נישט געזעהן ...

ער הייבט אָן אין וואָגען צו טאַפּען, פיליי... נעפינט זיך אַ ברעקעל אייזען, וואָלט ער דאָס אין קעשענע גענומען, דערפאַר ציטער'ן „זיי". נאָר ווי אויף צו להכעיס נישטאָ, גאָרנישט. תמיד וואַלגערט זיך אין וואָגען אַ שטיקעל פּאָדקאָווע, אַ צוויאַק, אַ רינג...

ער בעטראַכט, טאַפּט די ציצית — צעהלט אַדורך די פּעדים — אין איינער איז נאָר זיבען ... ער ווערט בייז אויף זיך אַליין: אַן'אַלטער בעל־עגלה און פאָהרט אַרוים אין וועג ווי אַ אינגעל...

אָט שטעלט זיך איהם פאַר די היים, זי שטעהט פאַר די אויגען: ביילה... לויפט אַרום ווי אַ משוגע'נע, ער האָט געזאָלט קומען נאָך בייטאָג און ערשט איז שוין שפּעט אין אָוועַנד. זי קוקט אין פענסטער, חאַפּט זיך אַרוים אין גאַס, קומט אַריין און לויפט

ווידער, אין אַלע פֿענסטער איז ליכֿטיג. די הייליגע ליכֿטלעך דרינגען אַריין, שניידען אַדורך די דיקע נאַכֿט-פֿינסטערקייט — נאָר ביי איהר איז פֿינסטער, ווי ביי גוים.

עס פֿאַרשלאָגט איהם דער אָטהעם. אַ היץ זעצט איהם אין פּנים. אין קאָפּ טומעלט, דרעהט זיך אַלעס ווי אַ ווינדמיהל. דער וועג איז לאַנג, שלעפּט זיך, נעהמט גאָר קיין ענדע — און אַ פֿינסטערקייט אַ דיקע און אַ שווערע. אַלעס אַרום איז אויסגעשטאָרבען, נישט צו זעהן קיין לעבעדיגען נפֿש. נישט עס געהט ווער, נישט מ'הערט וועמען פֿאָהרען. נישטאָ קיין ישוב, נישט עס לייכֿט זיך וואו, נישט מ'הערט פֿון ערגעץ אַ הונד בילען...

עס הערט זיך נאָר דאָס סאָפּען פֿון פֿערד, וואָס אַרבייט שוין מיט די לעצטע כּחות, אַ זימזען פֿון דעם רעגעלע, אַ פֿייפֿערייַ פֿון ווינד, אַ קנעטען אין דער בלאָטע פֿון דעם פֿערד'ס פֿיס און דאָס קלאַפּען פֿון זיין אייגען האַרץ — — — —

און די צייט ציהט זיך, זעהט אויס אַזוי לאַנג. — גאַנצע יאָהרען, דוכֿט איהם, זענען שוין אַדורך, ער שטרענגט זיך אָן. ער וואָלט וועלען וויסען, וואו זיי געפֿינען זיך ערגעץ, ער קוקט טיעף אין דער פֿינסטער פֿון וואָגען אַראָב, אפשר איז דאָ אַ בעקאָנטער שטיין, אַ בוים ביי'ן זייט וועג. אפשר לייכֿט זיך פֿאָרט פֿון ערגעץ. ס'איז גאָרנישט צו זעהן, אַ פֿינסטערער אָבגרונד...

עס מוז שוין אַודאַי זיין האַלבע נאַכֿט — ביילה וועט דאָרט משוגע ווערען.

און עס קומען איהם אויפֿ'ן געדאַנק מעשיות — אומעטיגע בעל-עגלה'שע מעשיות: ווער ווייס אויב דאָס איז נישט זיין לעצטע יאַזדע... ער גיעט אין גאַנצען אַ ציטער פֿון געדאַנק. עס ווערט איהם מאָדנע באַנג און אַ מיטלייד צו ביילה'ן, ער וואָלט זי וועלען זעהן, האָטש איין מינוט, צום לעצטען מאָל אַ קוק טהון אויף איהר, צו ריידען מיט די קינדער, האָטש איין וואָרט פֿאַר'ן טויט, ער וואָלט זיי בעטען — זיי זאָלען עהרליך האַלטען דער מאַמען. ביילה זאָל בלייבען ביי זיסלען, איהר האָט ער ליבער, דער איידעם איז נישט קיין גראָבער יונג, פֿערשטעהט אַ ספֿר, זיי וועלען איהר עהרליך האַלטען —

אויפֿ'ן בוידעם אין אַ סטריכֿע צווישען היי האָט ער אין

איין שמאטע עטליכע רובל פערשטעקט, גראשעוויז האט ער דאס צוזאמענגעקליבען, נישט געוואלט שטארבען אין פרעמדע תכריכים— זאל מען פאר איהם קויפען א שענעם ארט — — —

דעם פערד און וואגען און שטוב-זאכען זאל מען פערקויפען און אבגעהמענדיג איהר כתובה, זאל זי דאס אוועקגעבען אויף פראצענט. נישט אוועקגעבען קיין קינד פאר'ן לעבען... פאר די איבעריגע זאל מען דינגען א קדיש און מ׳זאל לערנען משניות...

פלוצלונג — סטאפ! האט זיך געשטעלט דער פערד, איינגעגראזונעט, אריין אין א טיעפען וויבוי — און ריהרט נישט פון ארט. ער פרובט זיך אראב פון וואגען — עס געהט נישט, ער קאן מיט קיין גליעד נישט ריהרען, ווי עס וואלט איהם אלעס אבגענומען, דער קאפ הייבט איהם אן שטארק צו דרעהען, און א שווינדעל פאר די אויגען — ער ווייסט שוין באלד גארנישט, ער פיהלט גארנישט, אלעס איז אויסגעמישט מיט א געדיכטע פינסטערע פוסטקייט...

ער רעכענט, אז דאס איז שוין זיין סוף, ער זאגט וידוי... ער דערמאהנט זיך א קאפיטעל תהלים, זאגט מיט הארץ. עס ווילט זיך איהם שטארבען ווי א איד, עס קרייענקט איהם פאר וואס קיינער איז נישטא ביי זיין טויט. הלואי וואלט דא געווען ביילה, דאס גאנצע לעבען... און ערשט... שטארבט ער עלענד, פערווארפען אונטער דער וועלט, אליין, נעבען פערד — — —

* * *

אין דערפריה. בעלי-עגלות האבען זיך אנגעהויבען אין דער וועלט ארויסלאזען, האבען זיי געפונען מרדכי'ן א פערחלש'טען, איינגעגראזונעט אין דער בלאטע מיט'ן פערד און וואגען, האבען זיי ארויסגעשלעפט, איינגעשפאנט אנ'אנדער פערד, און געבראכט אין שטאדט.

אין שטאדט איז געווארען א גערודער, מרדכי דעם בעל-עגלה האט מען געבראכט קוים א לעבעדיגען. אלע לויפען נאך דער פוהר, ווייבער קלויבען זיך ארום שטוב. ברעכען די הענד און שפארען זיך איהם אין פנים אריינקוקען...

האט מען דעם פערד אין שטאל געבראכט, איהם–פון וואגע אראבגענומען, אין שטוב אריינגעטראגען, אויסגעטהון, געלייגט אין בעט, איינגעדעקט, דערווארעמט, געגעבען צו דערקוויקען.

ביילה זיצט נעבען איהם אויפ'ן בעט, טוליעט איהם צו, דעקט איהר בעסער איין. אין די אויגען שטעהען פערקיהלטע טרעהרען און זענען רויט און אנגעשוואלען.

מרדכי פערקוקט זיך אויף איהר. עס טרעפען זיך זייערע בליקען.

„— הא, וואס ביילה? מרדכי האט זיך אויסגעפאהרען"...

ביידע האבען זיך צווויינט...

פרייטאג צו נאכטס.

אלע זעקס טעג פון דער וואך ווערען געשפייזט צוליעב דעם ליבען שבת קודש.

נאר דער פרייטאג איז אין גאנצען משועבד צו׳ם שבת, צו־געבונדען צו איהם. דאס גאנצע בעשאפען ווערען זיינס איז — כדי עס זאל באלד נאך איהם קומען דער ליבער שבת.

אנגרייטען, שבת מאכען, אבוואשען זיך, אויספוצען. אנטהון זיך און זיין גרייט צו ערווארטען דעם שענעם גאסט.

דאס איז א מין פאדער הויז, טהו־אוים די קאלאשען, דעם פאלטא, מאך זיך אין ארדנונג, א קוק אין שפיגעל און ערשט דאן קומט מען אריין.

דער פרייטאג אליין פאר זיך איז א טפל, א גארניט. א בים, א חאפ לויפענדיג אומגעוואשען. פארנאכט עסט מען שוין ניט, עס איז ניט כדאי: אויף דער נאכט ווארט די ערשטע שבת׳דיגע סעודה.

דאס גאנצע גרויסקייט זיינס, איז נאר — וואס מען מאכט אין איהם שבת, וואס ער איז ער ב־שבת. עפעס אויסגעמישט, האלב שבת, האלב וואך, די וואך רוקט זיך אב ביסלעכווייז, מאכט א וועג פאר דעם שבת.

ווער ווייס, וואס פאר א פנים ער וואלט האבען ווען עס זאל באלד נאך איהם ניט קומען דער שבת — — — — —

— — — — — — — — — — — —

פֿאַרנאַכט פֿיהלט מען זיך כּמעט ווי שבת׳דיג, אַ דורכגעגאַנ־
גען דעם פּרוזדור (פֿאָדערהויז) און מען איז שוין באַלד אין
טרקלין (זאַל).

בּת מלכּהס, בּני מלכים, שיינענדיגע שבּת׳דיגע פּנימער,
אָבגעוואַשען, שען פֿאַרקעמט, זויבער קלאָרע בלוזעס, אַ ריין קראַ־
גען, אָבגעפּוצט די שיך. עס שטעלט זיך ווער אין פֿענסטער,
מען געהט אַרויס פֿאַר דער טהיר, מען וואַרפֿט זיך איבּער מיט
אַ וואָרט.

עס בּענקט זיך צו דער שטילער נאַכט, צו די מיליאָנען
רייצענדע שטערנדלעך, צו דעם בּלויען נאַכט־הימעל, נאָך דעם
שיין פֿון די בּענש־ליכט וואָס צוגיסט זיך איבער דאָס גאַנצע
שטעדטעל און אין דער ווייבער. קיהלער נאַכט אַריין.

די פֿריטאָג׳דיגע זון הייבּט זיך אָן אַראָבּלאָזען אַראָבּ אין
מערב־זייט, און פֿון מזרח שווימט אַרויס אַ גרויסע שענע ניי־גע־
בּוירענע לבנה מיט אַ רויטליך פּנים ווי אַ פֿריש געבּוירען קינד,
עס בּעגעגענט זיך אויף די האַלבּ־שבת׳דיגע, האַלבּ־וואָכעדיגע הימ־
לען די שבת׳דיגע לבנה מיט דער וואָכעדיגער זון.

די זון פֿערשעמט זיך, פֿאַלט איהר איין דאָס בּלוט אין
פּנים, ווערט זי רויט. פֿאַרוואָס זי איז נאָך אין וואָכענדיגען, זוכט
אַ וועג, ווי זיך אַרויסצוהאַפּען, געהט הינטער־פּיסלעך. מאַכט אַ
רעוועראַנס, גיבּט זיך אַ נייג אַ מין ווילקאָמען, און אַדיע... וויל
נאָך עפּעס זאָגען, שטאַמעלט מיט׳ן צונג, און רוקט זיך אַרויס,
בּעהאַלט זיך הינטער די הויכע טאָפּאָליעס פֿון דער גרעבּלע,
האַפּט אַ קוק דורך די צווייגען, ווי זי וואָלט זיך שטעלען אויף די
שפּיץ פֿינגער, וויל אַריינקוקען דורך דעם פֿענסטער... און איז
שוין ניטאָ... צוגיסט זיך אין אַ טיעפֿער פֿערדריסליכער בּענקשאַפֿט
„אַלעס. אַלעס האָבּ איך צוגעריים. די גאַנצע שמחה געמאַכט,
געקאָכט, געבּאַקען — און, אַז עס קומט צו דער סעודה, הייסט
מען מיר אַוועקגעהן״...

— — — — — — — — — — —

אַ קיהלע ווייכע געטרייע נאַכט האָט זיך אין דער לופֿט
אַריינגעגאָסען, איבּער דאָס גאַנצע שטעדטעל צושפּרייט די

ליבע שבת מלכּתא איהרע ברייטע ווייסע שענע פֿליגעל.

— — — — — — — — — — — —

אַ קליין אַלט פֿאַרהויקערט בית־המדרש׳ל, בעלויכטען מיט יאָהר־צייט־ליכט, די פֿענסטער זענען אָפֿען צום שוהל־הויף, עס הערט זיך אַנ׳אומעדיג׳ער דריי־וואָכעדיג׳ער לכה־דודי־ניגונ׳דעל, האַלב־שעמעוודיג האַלב־דרייסט, ווי מען וואָלט זיך געשעמט פֿאַר דער שענער שבת־מלכּתא. אין דעם נאָך־האַלב־וואָכעדיגען פּנים פֿון דער וואָכעדיגער מנחה...

דאָס ניגונ׳דיל חאַפּט זיך אַדורך דורכ׳ן פֿענסטער, צוטראָגט זיך איבער דעם שטעדטיל, ווייבער דערהערען, געהען צו פֿאַר דעם פֿענסטער, רייבען־איבער די הענד מיט אַ ביסעל זאַמד און זאָגען נאָך.

די ביימלעך חאַפּען־אויף דעם לכה־דודי ניגון. געבען איבער איינער דעם צווייטען שטילערהייד, ווי אַ סוד דעם דריטען, דעם פֿירטען, ביז דער גרעבעלע־צו. הורען איהם איין, ווייסען איהם שוין באַלד אויף אויסעגוועניג און זינגען שטיל מיט. עס גיבט אַ בלאָז אַ שטיל ווינטעל. זיי צושאָקלען זיך, ווי זיי וואָלטען דאַווענען מיט כּונה. עס שעלעשצען די בלעטלעך, סוד׳ען זיך, קושען זיך שטיל, רוהיג, שבת׳דיג.

דאָס שטעדטעל איז מקבּל שבת...

און אויף אַלץ שוועבט אַרום אַ טיעפֿער און אַ ווייכער שבת־סוד.

— — — — — — — — — — — —

עס הערט זיך די קדושת־שבת פֿון די הייזער. זיי מאַכען שבת פֿאַר זיך. יעדע שטוב איז אַליין בעל־הבית׳טע, שוין אַראָב פֿון קעסט. מאַכט אַליין שבת, מישט זיך ניט מיט קיינעם. האָט אַלץ אייגענס, צוגיסט איהר שיין דורך דעם פֿענסטער איבער דער גאַנצער גאַס, ווי זי וואָלט וועלען אַלעמען ווייזען ווי שען ביי איהר איז שבת געמאַכט...

גאָטס גייסט שוועבט אַרום אומעדום, מלאָכים געהען נאָך, בעגלייטען יעדען ביז אין שטוב אַריין:

דאָס שטיבעל איז שבת׳דיג. אויף אַלעם איז אויסגעגאָסען אַ ווייכע הייליגקייט, די שכינה רוהט דאָ אין שטוב!...

עס זינגט ווער אויס אַ ניגונ׳דעל. אַזוי לייבט, ווייך, ווי

מען וואלט זיך בעטען: נעהם מיין קאפּ אין שוים. קוש, גלעט זיידען־ווייך און פּארזיכטיג, ער צוטראגט זיך איבער דער גאס, אונטער'ן שטאדט, אויף דער לאנקע, דער גרעבלע, צווייגט די הויכע טאפּאליעס. חאפּט זי ארויף אויפ'ן וואקלענדיגען קאר'ן, צוהוידעט זיך אויף די ווייכע לייכט פּליסענדע זאנגען־חוואלעס. און וויגט זיך אזוי לאנג אהין און צוריק, ביז ער שלאפט איין...

— — — — — — — — — — — —

עס צוגיעסט זיך איבער'ן שטעדטעל א מידע זיסקייט, א געשמאקער ווייכער דרעמעל, עס הויבען־אן אויסצוגעהן די גראשענע ליכטעלעך, עס געהט ווער ארויס פאר דער טהיר אהן א קאפּאטע, אין ווייסע ארבעל פונ'ם פרישען העמד, וואס ער האט אנגעטהון לכבוד שבת. עס לויפט אדורך א ציטער פון דער פריי־שער זאפּטיגער אווענד־לופט, ער גיט א געניץ, געהט אריין אין שטוב און לעגט זיך שלאפען. א מוטער האלט דאס ליעבע קינד אויפ'ן שוים. גלעט עס מיט דער מאגערער שארסקער האנד אי־בער'ן קעפּעל די זיידענע לאקען, דאס פנימ'ל אזוי ווייך און בשופ'דיג, דאס קינד פערגאפט זיך, עפענט אויף דאס מיילכעל, פערמאכט מיעד די אויגעלעך, הערט זיך צו צו'ם גלעטען. זופט, שלינגט די קיהלקייט פון דער אלטער טרוקענער האנד...

אלע זענען געבליבען מיעד פערשכורט פון דער צויבער־ווייכער שבת־לופט. — — — —

שטיל איז אין גאס. עס שווימט נאר ארום די שבת־דיגע לבנה מיט אליכטיגען מלכות'דיג פנים; ווייך, לייכט, בנעימות'דיג ווי אויפ'ן רוקען פון א שטיל־שטיל־וואסערעל, חאפּט זי זיך דורך א וואלקענדעל, בעהאלט זיך און איז ווידער דא, מעשה־קונדס, אין גאנצען נאר איין שטיף; פרייטאג־צו־נאכטס נאך דער סעודה גיעט זי ארוף די שטערענדלעך: „קומט, חברה. זעהען, ווי דאס שטעדטעל האט איהר שבת געמאכט“. — — — —

די הייזלעך זענען פארשלאסען, נאר זי איינע איז די נאכט אויף, גיעט אכטונג אויף דעם שבת'דיגען שטעדטעל.

— — — — — — — — — — — —

עס גנב'ט זיך ארויס פון ערגעץ וואו א יונגעל פּארזיכטיג, שטיל אויף די שפּיץ־פינגער, קומט צו צו א פענסטער, גיבט א קלאפּ אין שויב, איינס, צוויי, לויט א ציילען, עס קומט באלד

אַרוים אַ בלאַס מעדעל מיט אַ טוך אײַנגעוויקעלט, נעהמען זיך בײַ די הענד ווי קלײנע קינדער, זעצען זיך שטיל ערגעץ אונטער אַ געדיכטען בוים, ווערען דערטרונקען אין דעם שאָטען. —

עס הערט זיך אַ שטילער לײַכטער שושקען.

אין דער לופט פֿונ'ם שטעדטעל קלינגט-אָב אַ ווידער קול פֿון אַ שבת'דיגען קוש...

• • • • • • • • • • • • • •

די באָבע און דער זיידע.

(געווידמעט דעם אנדענקען פֿון מיין זיידען אברהם יעקב.)

ווען די אַלטע, משה שמואל און רבקה, וועלכע זענען אויף יום טוב צו חיים'ען אין פֿערמע געפֿאָהרען, זענען צום הויף צו־געקומען, האָט אָנגעהויבען שוין די נאַכט צופֿאַלען.

דריי גרויסע קודלאַטע הינד האָבען זיך פֿון הינטער דער „אָבאָרע" געוויזען, איבער די אָבגעשניטענע פֿעלדער אַדורך, און מיט אַ פֿרעהליכען בילען זיי אַנטקעגען געקומען; זיך אויסגעגלייכט און פֿאָראויס פֿאַר די פֿערד צוריק אין הויף זיך געקעהרט.

די פֿערד האָבען זיך פֿון דעם בעקאַנטען בילען ווי פֿון עפּעס אויפֿגעחאַפּט, זיך אַ טרייסעל געטהון, האָבען די קעפּ אויפֿגעהויבען, די אויערען אָנגעשטעלט, צווישען זיך זיך איבערגעקוקט, האָבען איינער דעם אַנדערן איבערגעגעבען, אַז די היים איז שוין באַלד, און האָבען ביידע פֿריינדליך די געשמידטע ברישקע אַ ציה געטהון, און מיט אַ לאַנגען טריט פֿון דעם בריטען וועג צו דער הויף־גרעבלע זיך פֿערנומען.

דער קוטשער האָט זיך אין דער סוויטע אַ טשורבע געטהון, האָט בּרייט דאָס מויל געעפֿענט, און אַ לאַנגען הויבען גענעץ אַרויסגעלאָזען, פֿון וועלכען די פֿערד האָבען זיך דערשראָקען, דערנאָך די לייצעס אין דער האַנד צוזאַמענגעקליבען, מיט דער

בײַטש אַפּאָר מאָל די לופֿט צושניטען, ווי ער וואָלט מיט דעם סווישטש וועלען דעם הויף בעגריסען און מאַרינאַ דער„דאיקע" אָנזאָגען: הע, מאַרישאַ, דײַן האַרצענס־בעשערטער פֿאָהרט און האָט דיר פֿון שטאָדט אַ „גאָסטינעץ" געבראַכט...

די אַלטע, וואָס זענען די גאַנצע צײַט געזעסען, יעדער פֿאַר זיך געקלערט עפּעס, און געשוויגען, האָבען די אויגען אויפֿגעהויבען, מיט די בליקען זיך געטראָפֿען, פּונקט ווי זיי וואָלטען אײַנער פֿון דעם צווייטען זיך נאָר־וואָס דערוואוסט; און דער קוק איז געוועזען: זעהסט, דו ביסט אויך דאָ, איך האָב גאָר ווי פֿערגעסען...

די אַלטע האָט די פֿאַטשיילע צורעכט געמאַכט, מיט'ן פֿינגער איבער'ן שטערן אַ דורכגעפֿיהרט, עטליכע גרויע האָר אונטערן ציפּיק פֿערשטעקט און זיך פֿאַראויס פֿערקוקט.

דער אַלטער האָט דעם ספר, דעם אַלטען ספר, וואָס איז נאָך פֿון טאַטען אַ ירושה געבליבען, און וועלכען ער האָט יעצט מיט זיך אין הויף אַרײַן מיטגענומען, פֿון אײַן האַנד אויף דער צווייטער איבערגעלעגט, איהם אין דעם פּרוכת מיט די גרויסע זילבערנער ווערטער, פֿון זײַן בר־מצוה געשאַנק, בעסער אײַנגעוויקעלט, פֿעסט צום האַרץ צוגעטוליעט און די בליקען אין דער וועלט געשיקט.

באַלד האָט זיך פֿון איבער'ן וואַלד די לבנה אַרויסגעוויזען, ווי זי וואָלט האָבען צוזאַמען ערשט מיט אַלע פֿון די הינד'ס ביילען זיך אויפֿגעוועקט. און האָט איבער'ן זײַטיגען גראָבען אַ פֿאַר פֿערד, אַ בריטשקע, דריי מענשען — אײַנער אַ פֿריהער מיט אַ בײַטש אין דער האַנד. און הינטען אַ פּאָר אײַנגענורעטע קעפּ, — צוויי עץ־חיים'לעך אויף דער ערד אָבגעשפּיגעלט און פֿון הינטער זיי די גרעבלע, דעם גראָבען מיט די קוסטען בײַ די זײַטען געלאָזט צוריקלויפֿען...

פֿון הויף האָבען זיך פֿײַערלעך אין פֿענסטער געוויזען. אָט איז די אָבאָרע, די גרויסע אַלטע אָבאָרע מיט די געמויערטע סלופּעס, פֿון וועלכע עס קוקען אַרויס נאַקיטע גרויסע אַמאָליגע ציגעל.

הינטער דער אָבאָרע די אַלטע גרינע סאָזילקע מיט די לאָזינקעס אַרום איהר. ער געדענקט נאָך. ווי ער פֿלעגט קינד־

וויַז זיך באָדען אין איהר; קליינע הינטלעך טאָפּיען, שטיינער אויף די העלזלעך אָנבינדען און אין וואסער ווארפען. דאָס וואסער האָט זיך ערשט מיט אַ געלע בלעטער-דעק בעצויגען, אַ ווינטעל האָט זיך אויף דעם רוקען פון דער סאָזילקע ארויפגעחאַפּט און האָט דעם געלען פעלץ צושאָקעלט, וואו-ניט-וואו זענען שפּאַלטען געוואָרען און האָבען געלאָזען די גרויסע פרישע האלב-חדש דיגע לבנה זיך אדורכבאָדען.

אָט זענען זיי דורך דעם טויער אין הויף אריינגעפאָהרען. דער בעקאַנטער הויף, אין מיטען דער אַלטער מיעפער ברונען מיט די לאַנגע קאָריטעס צום פּאָיען. צוויי גוי'עס זענען פון אָבאָרע מיט אַ פול שוימיג טונדיל מילך זיי דעם וועג אריבער. אַ גוי איז פון ערגעץ מיט אַ בינטעל היי צו די קעלבער געגאַנגען און האָט זיי „אַ גוטען אָבענד" געזאָגט. עס האָבען זיך אין די פענסטער קינדער-קעפּעלעך געוויזען. עס איז ווער פאַר דער טהיר ארויס. עס האָט ערגעץ אין „סטאַינע" אַ פערבענקטער פערד דעם אריינפאָהרען דערשפּירט און האָט זיך אין אַ לאַנגען הירזשען צוגאָסען — האָבען די איינגעשפּאַנטע צוריק געענטפערט: „מיר זענען שוין דאָ. אָט באַלד. באַלד מיר האָבען טייערע געסט געבראַכט..."

באַלד איז שטיל געוואָרען. די אַלטע זענען אין שטוב אריין. די פערד האָט מען אויסגעשפּאַנט, אין סטאַינע געבראַכט, און האָבראָק אָנגעשאָטען. ביי די פּאַראָבקעס איז פינסטער געוואָרען. מאַרינע'ס הארצענס-געליעבטער איז נעבען איהר געזעסען, דעם גאָסטינעץ איבערגעגעבען און שטילערהייד מעשיות פון שטאָדט דערצעהלט. פון הינטער דער אָבאָרע האָבען זיך נאָך איינינגע אָבגעריסענע בילען געהערט.

און די נאַכט, אַ שטילע, לופטיגע, קיהלע נאַכט האָט זיך איבער'ן הויף צוגאָסען און די גאַנצע פערמע אין זיך איינגעטוליעט...

ביי חיים דעם פערמער אין שטוב — איז ליכטיג. עס ברענט אַ גרויסער העגנגלאָמפּ. אויפ'ן טיש דער סאַמאָוואר. ארום טיש זיצען אַלטע טאַטע-מאַמע — זוהן, שנור און איייניקלעך. מען פרעגט זיך אויס, וואָס מען מאַכט, וואָס הערט זיך אין שטאָדט. מען ענטפערט: „גאָרניט, אָט ווי דו זעהסט, גאָט צו דאַנקען,

אָפּי מען לעבט". חיים איז צופֿריעדען, וואָס זיי האָבען איהם דעם כבוד אָנגעטהון און אויף יום־טוב געקומען. „מאַמע, איז דעם יאָהר אויבּם אין סאַד געוועזען, אַ שאָד, וואָס איהר זענט ניט פֿריהער געקומען. האָט מען בּאַרען אָנגעטריקענט — אַז עס וועט אפשר אויף צוויי יאָהר זיין קאָמפּאָטען צו קאָכען..." דער אַלטער דערמאָנט זיך עפּעס פֿרעגען: „האָט מען שוין קאָרן געזעהט? וויפֿיעל מאָרגען האָסטו אין אַפּאַר? האָט זיך היי־יאָהר גוט דאָס היי אָראָבּגענומען, האָבען די רעגענס ניט געשאַדט? וויפֿיעל מעלקיגע בהמות האָסטו? לעבּט נאָך דער אַלטער פּאַסטוך פֿיליפּ... אַי־אַי וויפֿיעל יאָהר ער מוז שוין האָבען!" — — —

ס'איז שטיל געוואָרען, ווי עס וואָלט וועד מיט אַ מעסער איבּערגעשניטען, אָדער עס איז עפּעס אַרויבּגעלאָפֿען. אַלע האָבען זיך דאַרויף פֿערקוקט און שטיל געבּליבּען. די קינדער קוקען דערשראָקען אויף די אַלטע אונבּעקאַנטע, שעמען זיך, און ווען עס דרעהט ווער אום דעם קאָפּ צו זיי, בּעהאַלטען זיי די פּנים'לעך און די הענטלעך, און האַלטען זיך בּיי צוויינען.

די אַלטע קוקען אַרום די שטוב. די זעלבּע אַלטע שטוב. זייער שטוב. זי איז געוואָרען שענער, איבּערגעבּויט, מיט טאַפּעטען, גאַרדינען אויף די פֿענסטער, שען צום יום־טוב צוגעקליבּען...

אָט דאָ איז ער געבּוירען, אויסגעוואַקסען. מיט זיין אַלטען פֿיליפּ נאָך די קעלבּער געלאָפֿען, אַ בּעהעלפֿער פֿון שטאָדט צו איהם גענומען. פֿאַר טאָג מיט'ן טאַטען אַ בּלאַט גמרא אַדורכגעלערנט. אַהער נאָך דער חתונה צום טאַטען אויף קעסט געקומען. דאָ האָט איהם רבקה מיט חיים'ן געבּענשט. ער וויל זיך דערמאַנען, איהם דאַכט זיך, אַז ער האָט זיך געשעמט אין שטאָדט ווייזען. נאָך אַזוי יונג...

אָט אַהער איז זי כמעט אַ קינד מיט אַ ווייס ציפּעקיל געקומען. צו דער שוויגער אין די הענד אַריינגעפֿאַלען. דאָ צום ערשטען מאָל דערפֿיהלט, אַז זי דאַרף אַ מוטער ווערען. אָט דאָרט אין אַלקער איז זי מיט חיים'ן צו קינד געגאַנגען — שווערדריי מעת לעת, און שטאָדט נאָך אַ דאָקטאָר געשיקט. ער האָט גאַנצע נעכט תהלים געזאָגט, מיט אַ שענעם נגון געזאָגט און געוויינט...

ער האָט אָנגעהויבּען און דער ווערט אַרויספֿאָהרען. מיט'ן

טאטען ניט ווייט א ברויז אין שותפות גענומען. מיט מענשען זיך טרעפען, צו פריצים אריינקומען; ביי'ן גראף א גאנצער בן-בית געווארען. דערנאך אליין אקסען אויף ברייהע געשטעלט, נאך ווארשא מיט זיי געגאנגען. רבקה'ן פון דארט א שטערען-טיכעל געבראכט. עד היום טראגט זי עס נאך...

אט דא האט זי ביילקע'ן געבארען. קוים דריי חדשים אדורכ-געלעבט. א ליעב קינד געווען, נאר א שוואכע ווי א הינדעלע; פון ברוסט האט מען זי ביי איהר אויעקגעריסען. פון בעט איז זי אראבגעלאפען, האט די פרעמדע יודען די אויגען געוואלט אויס-קראטשען, פון זיך די האר געריסען... וואלט שוין ערשט פון איהר א נחת געהאט, א טאכטער, אנ'עלטערע טאכטער מיט אויסגעגעבענע קינדער...

אט דא איז געווען די עס-שטוב. דארט אין ווינקעל איז געשטאנען א שאפע מיט ספרים; א פראסטע ווייסע שאפע, וואס דער אלטער, אנדרע דער באנדאר, האט פאר א האלבע בויט פלאקס זי געמאכט. יעצט שטעהט זי דארט אין זאל א געפוצטע מיט שויבען. אט דא אין ווינקעל איז אנ'אייוועלע געווען.

און ווינטער פארטאג. עס איז שטיל. אלע שלאפען. אין שטוב איז ווארעם, נאך פון נעכטען איינגעהייצט. פענסטער אנ-געפרוירענע, ווייסע פענסטער מיט שטרויענע לאדענדלעך פון דרויסען; און איף יענער זייט איז ווייס. א ווייסע וועלט, ווייסע פעלדער, ווייסע אבארעם בעדעקט מיט שניי, ווייסע סטויגען היי ארום דעם הויף, ווי זיי וואלטען לכתחילה געמיינט דעם הויף פערשטעלען און דעם ווינטער ניט אריינלאזען דערנאך האבען זיי אליין פאר גרויס שרעק פאר דעם ווינטער, אין ווינטער זיך איינ-געטוליעט. דער גרויסער ברונען איז סכנות ארומגעפרוירען, און גאר הויך, אויף דער שפיץ פון דער קליטשקע, האט זיך א ווייסע-שנייענע היטעלע ארויפגעזעצט. עס הערט זיך א „מהו מהו" פון דער אבארע. עס ענטפערט א בילען פון א הונד. די נאכט איז אזוי לאנג און קאלט. ערגעץ וואו זענען מענשען אין די וועגען, אין די וועלדער און פעלדער פערוואלגערט... און ער איז אין דער היים ביי זיך אין שטוב, געבען זיין ווייב און קינדער. זיי שלאפען אלע. ער הערט זייער עטהעמען. אט האט א קינד א פיסעל פון אונטער דער דעק ארויסגעשטעקט. ער האט עס צוריק ארונטער-

געבראַכט. איהם איינגעדעקט. ער האָט פֿון דער שאַפֿע אַ גמרא ארויסגענומען, זיך ביי׳ם אויבען געזעצט, אַ שענע סוגיא אויפֿגעמישט. עס איז אויף דער נשמה אַזוי גרינג און שטיל...

אָט האָט מען חיים׳ן התונה געמאַכט, פֿון ניט ווייט, אַ שענעם שדוך געטהון. דער מחותן, אַ למדן, אַ ירא־שמים. דאָ זענען די שבע־ברכות געווען, גאַנצע אַכט טעג האָט מען געהוליעט, בראָנפֿען מיט גלעזער געטרונקען. די פּאַראָבקעס האָבען פֿון שכרות זיך אונטער די וועגען געוואַלגערט. טאַטע־מאַמע האָבען נאָך געלעבט, נחת דערוואַרט זיך. ער טהוט מיט נאָך אַ קינד אַ שדוך, פֿון דער היים אַוועקגעגעבען. עס שטאַרבען אָב טאַטע־מאַמע. אַלטע, רוהיג, שען געשטאָרבען... די קלענערע קינדער האָבען די באַהן דערשמעקט. פֿון דער היים צולאָפֿען אין דער גאַנצער וועלט זיך צוזעט, ער ווייסט אַפֿילו ניט די נעמען פֿון די שטעדט אָנצורופֿען...

די שטוב, די זעלבע אַלטע שטוב, אָט ווי נעבטען...

— — — — — — — — — — — —

זי געדענקט, אַ מחותן איז געקומען זלאַטקע׳ן זעהען, אַ מויד ווי אַ בוים. ער האָט איהר געטראָפֿען ביי די בהמות מעלקען, עס זאָל בעסער געווען ביי איהם אַ ראָד אראָבפֿאַלען, וואָלט זי געווען מיט איהר ערגיץ פֿון דער נאָהנט אַ שדוך טהון, ניט פֿערטרייבען אַ קינד אַזוי ווייט פֿון דער היים. ווער ווייסט, צי זי וועט חאָטש אַמאָל אויף קבר־אָבות קומען...

איהם קומט אַרויף אויף דעם געדאַנק דאָס שטעדטיל, די גאַס, וואו זיי וואָהנען ערשט. אָט איז אַנטקעגען יוסל דעם שוםטער׳ס שטוב. שוין אַ יאָהר, פּונקט אַ יאָהר, אַז ער איז געשטאָרבען. מחרת יום־כפּור איז די לויה געווען. ער איז ביי דער טהרה געשטאַנען. ער שטעהט איהם פֿאַר די אויגען. אַ געזונטער, אַ הויבער יוד, מיט אַ גראָהליך־שוואַרצער באָרד. אַנ׳אייגענע שטוב מיט אַ סאָד. ער געדענקט נאָך, ווען ער האָט די בוימלעך געזעצט. אַנ׳ערהליבער יוד געווען. פֿלעגט גאַנצע נעכט אַרורבויצען, — די יונגלעך זאָלען פֿון ערלה ניט רייסען, ניט מחלל שבת זיין. עס בלייבען שוין ניט אַזעלכע יודען; ער האָט אין אַ ספֿר אַריינגעקוקט, אַ פּרק משניות פֿערשטאַנען, שבת אָהן אַנ׳אורח צום טיש ניט געגאַנגען, פֿלעגט ביי דעם ווייב אַ לעביל

ברויט צוגנב'נען און אונטער'ן פֿאַרטוך צו אַנ'אָרימאַן אין שטוב אַוועקטראָגען. אָט איז ער געשטאָרבען. די שטוב, די שענע שטוב, מיט דעם גאַניקעל, מיט'ן גרויסען סאָד, איז ביי די קינ־דער געבליבען. ערליכע קינדער, אָבער ניט דאָס.

עס דאַכט זיך איהם, אַז אַלץ ווערט בלאַסער, ערליכע יודען ווערען וועניגער. דאָס ליכט ווערט קלענער, טונקעלער — די שענקייט געהט אויס... ער איז צופֿרידען, וואָס די שטוב איז ניט פֿערפֿרעמדט געוואָרען, געבליבען אויף זיין נאָמען. איהם דאַכט, אַז יוסף דער שוסטער לעבט; די שטוב זיינע הייסט יוסל דעם שוסטערס שטוב; אברהם'ל דעם גלעזער רופֿט מען יוסל דעם שוסטערס זוהן. און ווען מ'האָט יוסל'ען די מאָזאָלעס פֿון די הענד געוואַשען, געוואָרפֿען, געדרעהט איהם אויף דעם טהרה־ברעט, האָט דער טויטער ווי געשמייכעלט, געשאָקעלט מיט דעם קאָפּ און מיט דער צוקלאָטשעטער באָרד... „מאַכט וואָס איהר ווילט, איך האָב אַ שטוב מיט אַ סאָד אָבגעשטעלט. אַ זוהן וועט נאָך מיר אַ פרק משניות לערנען..."

קוקען זיי זיך איבער. משה שמואל נעהמט צו זיך דעם קליינעם ברוך'קע, אַ נאָמען נאָך זיין טאַטען — אַ יונג מיט רויטע באַקען, אַ חומש מיט רש"י־יונגעל — פֿרעגט ער איהם, וואָס ער לערנט, צי ער קאָן מעבר זיין די סדרה, קוקט איהם אין די שוואַרצע לעבעדיגע אויגען — „זעהסט, פונקט דער טאַטע"...

פֿערווילט זיך איהר דאָס קליינע מיידעלע, דער דריי־יעה־ריגער שרה'קען, צו זיך צוטוליען, איבער'ן קעפּיל אַ גלעט טהון — קוקט זי איהר אָן פֿרעמד, דערשראָקען, און אַנטלויפֿט — פֿאַלט איהר איין: „אַ מרשעת, דער מאַמעס אַ טאָכטער, איהר נאָמען... וועט אין יענער באָבען אריין געראָטען"...

אין דער פֿריה איז משה שמואל זיך איבער'ן הויף אַדורך, דעם הויף בעטראַכטען. אָט איז ער צו דער אַלטער אָבאָרע צו־געקומען. מען האָט געהאַלטען ביי'ם מעלקען די בהמות. אַלע זענען זיי אויף די פֿיס געשטאַנען; גרויסע לאַנגע בהמות, איינ־גע האָדוליעס, מיט „אַרקאַנען" אויף די העלזער. עס איז שטיל, ווי זיי וואָלטען ניט געוואַגט זיך פֿון אָרט צו ריהרען. עס הערט

זיך נאָר אַ שטילער ס־ס־ס פון דעם מעלקען אין די שעפעלעך אַריין, דאָס מעלה־גרה׳ן פון די בהמות. די גאַנצע אָבאָרע האָט דערפיהלט, אַז אַנ׳ אויג פון אַ בעל הבית — פון דעם אַלטען בעל הבית, איז דאָ אַדורך...

עס זענען פון די דערפער פויערען צו דער אַרבייט אין „מאַלאָטילקע" געקומען. אַלטע גוים דערקאָנען איהם און בענקי־סען. עס פאַלט ווער צו דער האַנד אַ קוש טהון. אָט האָט זיך דער אַלטער פיליפ פון שטיבעלע אַרויסגעוויזען. קוים וואָס ער געהט שוין. צוזאַמענגעקאָרטשעט, מיט אַ גרויסען שטעקען אין האַנד; ער איז נאָך דער טשערעדע אַוועק. דער זעלבער איינגע־בויגענער פיליפ, ווי פאַר צעהן־צוואַנציג יאָהר. עס דאַכט אַך איהם, אַז ווען ער האָט נאָך קינדרווייז מיט איהם די קעלבער געפאַשעט, האָט ער אויך אַזוי אויסגעזעהען; נאָר מיט דער צייט איז ער טויב געוואָרען, נאָך איינגעבויגענער, די פלייצע שטאַר־צעט איבער׳ן קאָפּ אַריבער; ער גערעדנקט גאָרנים, ער דער־קענט קיינעם ניט... אָט איז ער פאַרביי און מיט דער טשערעדע פון הויף אַרויס.

שוין יאָהרען, צעהנדליגער יאָהרען, טאָג אויף טאָג, ווי עס גיעט זיך נאָר דער טאָג אַ ווייז, שטעהט ער אויף צוזאַמען מיט די פאַסטובער. געהט מיט זיי נאָך דער טשערעדע אין פעלד אַרויס, ליגט ערגיץ אָב דעם טאָג — און פאַרנאַכט קומט ער צוריק... ער איז אַ לעבעדיגער און שטומער עדות פון דעם גע־וועזענעם, פונקט ווי די אָבאָרע. די אַלטע געמויערטע סלופעס מיט די אַמאָליגע גרויסע ציגעל, די גרינע סאַזילקע, דער ברייטער און שרעקליך טיעפער ברונען — זיי אַלע האָבען יד אחת געמאַכט צו שווייגען... „אַלץ ווייסען מיר, אַלץ איז פאַר אונזערע אויגען אַדורך — נאָר איהר וועט פון אונז אַ וואָרט ניט הערען. אויסער מיר אַליין איז אַלץ אין אַ ים, אין אַ טיעפען ים פון פערגעסענ־הייט פערשוואונדען"...

דער אַלטער וויל אַלץ זעהן. אַלץ אינטערעסירט איהם. חיים געהט מיט און ווייזט איהם. אָט איז אַ נייע סטאַינע — די האָט שוין חיים אַליין געסטראָעט. ער האָט ניט ווייט אַ שטיקעל וואַלד געהאַקט. אַ הויכע ברייטע סטאַינע, אין די זייטען אָבגע־צוימט, יעדעס פערד בעזונדער, אין מיטען אַ דורכגאַנג, אין

סטאַינע איז ערגעט לעדיג. די פֿערד זענען אויף דער אַרבייט. ער
דערשפּירט אַ בעקאַנטען אַנגענעהמען מיסט גערוך. ער דערשמעקט,
אַז אויבען אויף דעם בוידעם מוז גראַנדאָוועהיי ליגען. אַרויף
אין אַ קליין אָבגעצוימט שטעלכעל שטעהט אַ קליין נגידאַרער לאָ-
שאַקיל; חיים האָט עס פֿון שטאָל אַרויסגעפֿיהרט. „טאַטע, דו
יע ענסקט די בולאַנע שקאַפּע... דאָס איז איהרס אַנ'אייניקעל—
זי האָט אויך אַ שענע טאָכטער געלאָזען, אין פֿעלד איז זי יעצט".
עס דערמאָנט זיך איהם אין דער בולאַנער שקאַפּע זיין האָדוליע.
ער האָט זי אַ ברעקילס, באַלד פֿון דער ברוסט, פֿון אַלטען גראַף
אַ מתּנה געקריגען. דאָס איז געווען אַ בליץ, אַ ליינגע, ווי אַ
שיף. מיט אַ ווייטען טראָט; זי פֿלעגט די וועגען צוטרייסלען,
אויף דעם וועג רעדער פֿערלירען; אין בעל-הבית'שע הענד געווען,
האָבער אַ האַלבער רובל אַ שאַנאָק... ער בעטראַכט איהם. אַ שע-
נער, אַ לעבעדיגער, אַ לאַנגער לאָשאַק; וועט אין איהר אַריינגע-
ראָטען. עס טהוט איהם הנאָה, פֿאַרוואָס עס איז פֿון איהר אַ דור
געבליבען, אַ שענער דור. אַ גוטער פֿערד דאַרף ניט פֿערלאָרען
געהן...

אָט זענען זיי ביי'ם שייער וואו מ'דרעשט. אַ בעקאַנטער
טומעל פֿון די מאַשינעס טור-ר-ר... פֿיער גוטע פֿערד זענען מיט
שלעהעס אין די דישלעס איינגעשפּאַנט. ברוך'קע האָט זיך מיט אַ
בייטש אין האַנד אויף אַ דישעל אַרויפֿגעזעצט און טרייבט-אָן. אין
שייער געהט די אַרבייט. גוים, גוי'עס מיט ווילקעס אין די
הענד, חיים'ס עלטערער בחור האָט זיך אויף דעם שפּיץ
פֿון סטויג תּבואה אַרויפֿגעחאַפּט, און וואַרפֿט אַ סנאָפּ
נאָך אַ סנאָפּ; אונטען חאַפּט מען דאָס אויף, מ'דערלאַנגט
איינער דעם אַנדערען ביז'ן מאַשין; דאָס אויסגעדראָשענע
ווערט אין אַ באַרג צוזאַמענגעשאַרט. און אויפ'ן גאַס פֿאַר דעם
שייער וואַקסט אַ הויכער סטויג שטרוי. ביי אַלעמען זענען רויטע
פֿערשוויצטע פּנים'ער, אַ שטראָם פֿון לעבען שלאָגט דאָ אין שייער.
עס זעהט אויס, ווי אַ סך מענשען, פֿערד, עטהעמען מיט איין
אָטעם — אַ ברייטען, פֿרייען, געזונטען און פֿרישען אָטעם...

חיים האָט זיך אויך צו דער אַרבייט געשטעלט און האָט
אָנגעהויבען צו דער מאַשין דערלאַנגען. דער אַלטער קוקט זיך צו,
אין גאַנצען ער, אַ שפּיגעל פֿון איהם; אָט די געלבע ברייטע און

שטאַרקע פלייצעס , די גרויסע שוואַרצע באָרד ווערט שוין גראָהליך ; איז אַ גוטער בעל-הבית , איז אַריינגעטהון אין געשעפט , האָט איהם ליעב ; איז ניט פויל , קאָן האַלטען אַ קאָסע אין דער האַנד , שפאַנט-איין אַ פּאָר אָקסען און אַקערט-דורך אַ מאָרג פעלד אונטער קאָרן , קאָן אַדורכקומען מיט די גוים — זיי זענען פון איהם צופריעדען , פאָלגען איהם , קריכען אין פייער—ער , אין גאַנצען ער ...

חיים איז שוין אויך ניט קיין יונגערמאַן , האָט שוין אַפאָר קינדער אין דער פרעמד אויסגעגעבען ; איז שוין שהאַבער געוואָרען . ער האָט איהם געהערט ביינאַכט הוסטענדיג .

און אָט שטעלט זיך איהם פאָר , אַז שפּעטער , אין אַ צעהן-פופצען יאָהר אַרום , ער וועט שוין ניט זיין ... וועט ער , חיים , שוין האָבען אַזאַ ווייסע באָרד און ברעמען ; וועט זיין איינגעבויגען , מיט אַ שטעקען אין האַנד , וועט האָבען אַלע קינדער חתונה געמאַכט , די געשעפטען זיי איבערגעבען , ברוך'קען אין פערמע אָבשטעלען ; ער וועט טויגען , אַ גוטער בעל הבית זיין — און אַליין וועט ער זיך אין שטאָדט אַריינקלויבען , מיט יודען צוזאַמען זיין , תכריכים אין קאַסטען צוגרייטען , נאָהנט אַ בית-מדרש צו האָבען ; נאָכ'ן דאַווענען אויף אַ שעה לענגער בלייבען , און בייטאָג נעהמען דעם שטעקען אין האַנד , זיך דורכגעהען , אַ פּאָר גילדען אויף תלמוד-תורה מאַכען ; זיך זיצען אויף דער פּריזבע אין מאַרק , מיט די „מיעשטשאַניעס" שמועסען , זיי מעשות פון אַמאָל דערצעהלען ... אין גאַנצען ער .

און ער שטעלט זיך וויעדער פאָר , אַז גאָר שפּעטער , אין אַ סך יאָהרען אַרום — ער וועט שוין ניט זיין — וועט עמיץ פון דער פרעמד אין שטעדטיל קומען און וועט איהם אין מאַרק טרעפען . „ר' משה שמואל , וואָס מאַכט איהר ? אַ וועלט מיט יאָהרען , און אַלץ דער זעלבער" ...

וועט ער שמייכלען , דאָס הייסט , ער וועט שוין ניט זיין ... דאָס וועט אָט דער קליינער ברוך'קע שמייכלען , וואָס זיצט אויף דעם דישעל און טרייבט די פערד , וואָס חאַפּט זיך שוין אַליין אַרויף אויף אַ פערד און פאָהרט גוט רייטענדיג — ער וועט שמייכלען ! אַ שענער משל „משה שמואל" , איהר האָט אַ טעות , פעטער ! דאָס איז מיין זיידע געוועזען ; דער נאָמען נאָך איהם האָט שוין לאַנג חתונה געהאַט , קינדער אויסגעגעבען . צרות אויפ'ן פוד ... אַ שע-

נער משל, איהר האט געוואלט, אז דער זיידע זאל נאך לעבען״ — — —

שמייכעלט ער. עס ווערט איהם עפעס אזוי גוט, ווארים, היימליך, בעקומט ער אזוי ליעב אט דעם שייגעץ, וואס זיצט אויף דעם דישעל מיט דער בייטש אין האנד; אזוי ליעב... ער וואלט איהם ערשט שטייף צום הארץ געטוליעט, און קעפיל געקושט; דאס איז ער, א שטיק פון זיך, אט דאס קינד איז א גרויסער, אנ'אלטער, א גראהער, אנ'איינגעבויגענער—דאס איז ער...

רבקה איז אין שטוב געבליבען. זי קוקט זיך צו, ווי מ'מאכט דעם יום טוב. עס זעהט איהר אוים עפעס יוסט, ברייט, עס גיסט, עס לויפט, אלץ פון דער פולער האנד. פרעמדע גוטס, זי האט איהר'ס איבערגענומען און מאכט, וואס זי וויל — פון איהר היים פון דער קבצנ'טע האט זי אזא ברייטקייט געבראכט... עס פער־דריסט איהר, פאר וואס איהר שטוב איז פערפרעמדט געווארען, פאר וואס א טאכטער איז אויף איהר ארט ניט געבליבען.

די שנור, דאכט איהר, האט זי פון שטענדיג פיינד; דאס איז ניט איהר גוסט. זי איז איהר עפעס פרעמד, פון א פרעמדען לייב ארוים. איהרע קינדער זענען איהר עפעס קאלט, פרעמד; פרעמדע נעמען, ניט איהרע...

חיים, דאכט איהר, איז ערשט אויך ניט מעהר איהרער. ער האט זיך צום ווייב פערקויפט, דאס איז ניט דער קליינער, דער וויינער, דער ווארימער, דער ליעבער חיים'ל — ער איז א גרויסער, אנ'אלטער, מיט א גרויסער באָרד און ברעמען; ער איז א מאן, א טאטע—האט אליין גרויסע קינדער, איז פערטהון, האט געשעפטען, איז א יוד, א מאנסביל, ער דארף קיין מאמע, און ווען ער רופט איהר „מאמע״ קלינגט עפעס אזוי מאדנע — אנ'אלטען יוד'ס אמאמע...

עס בענקט זיך איהר. זי וואלט וועלען די קלענערע קינ־דער זעהען, אלע האבען ארום זיך; וואלט א טאכטער געבען איהר געווען. וואלט זי נעבען איהר אין שול געזעסען, איהר אין מחזור אויפגעמישט; וואלט מען זי צו א קינד־האבען גערופען, וואלט זי נעבען איהר די וואך־נעכט אדורכגעזעסען, די קינדער כעניאנטשעט. אלץ ער... עס האט זיך איהם געגלוסט מיט איהר פון דער פרעמד א שידוך טהון, פערטריבען א קינד, און דער

פרעמד ביי אַ שווינגער, עלענד, האָט ניט קיין מאַמע, פאַר וועמען אַ סוד אויסדערציילען, אַנ'עצה זיך האַלטען און זיך פון האַרצען אָבוויינען.

פאַלט אויף איהר אַ בענקשאַפט אָן. אַ מאַמע האָט אַזוי פיעל קינדער געהאַט, אַזוי פיעל בלוט פערגאָסען, און עס וועט קיין טאָכטער ניט זיין, וואָס זאָל ביי'ם בעט זיצען, די תכריכים צו-קאָפּענס לעגען און הערצליך אַ מאַמע בעוויינען...

עס איז יום-טוב. ביי חיים'ן אין שטוב איז ליכטיג, יום-טוב'דיג. דער טיש איז מיט געשטעלט. פאַר דעם ספר אַ שופלאָד פון דער קאָמאָדע אויסגערוימט. עס איז אַ שטיקעל מקום קדוש געוואָרען. עס זענען די שכנים פון די דערפער צוזאַמענגעקומען — האָבען משה שמואל'ן אַ ברייטען שלום עליכם געגעבען. האָבען דעם געבראַכטען אתרוג, דעם לולב בעטראַכט. עס האָט ווער אַ שאלה וועגען סוכה געפרעגט. וועלוויל דער שמיד האָט מיט זיך דעם לולב מיטגעבראַכט, מ'זאָל איהם אויסלערנען איינבינדען. עס האָט ווער אַ מסכת סוכה אויפגעזוכט, אין איהר אַריינגעקוקט, טיעף זיך פערקלערט און אַ נגונ'דיל אויסגעזונגען. חיים זאָגט אַ גוט וואָרט, אַ פשט'יל, אַ וויץ, וואָס ער האָט ערגעץ אַמאָל געזעהען.

רבקה איז פון דער ווייטענס אין צווייטען צימער מיט די קינדער. עס איז טונקעל. עס ברענט אַ פּאָר בענש-ליכט. זי זיצט אַנטקעגען טהיר און קוקט זיך צו. זי איז וויים פון זיי, זי פערשטעהט אַ וואָרט ניט. זי קען אַהין ניט קומען. דאָרט איז הייליג, ליכטיג, אַ ספר... אַלץ האָבען זיי זיך גענומען; אַלע מצות זיי; ביי זיי איז אינאַיינעם, לעבעדיג. וואַרעם, הייליג, אַלץ האָבען זיי...

אָט זענען זיי אין דער סוכה. די אַלטע סוכה, די זעלבע ווי געוועזען. דער אַלקער מיט די צוויי פליגעל געעפענט, נאָר שענער ליכטיגער, מיט טאַפּעטען איף די ווענד; בילדער פון גרויסע מענשען. און ליכטיג, שטאַרק ליכטיג. אַ גרויסער הענג

לאָמפּ, אַ שענ־געדעקטער טיש. אויבען גרינגעפאַרבטע לעקעכער, מיט פרישע גרינע לאָזשינע פּאָלופּעשקעס, און די לע־קעכער זענען מיט פּעדעמלעך, רויטע עפּעלעך איינגעבונדען, בלומעלעך אַלע קאָליאָרען.

חיים האָט די קינדער צום אַלטען צוגעשיקט. ער זאָל זיי בענשען. די פייגעלעך טולען זיך צום אַלטען. יעדער וויל, אויף זיין קעפּעל זאָל דער זיידע מיט דער האַנד אַ גלעט טהון.

חיים האָט איהם דעם אויבען־אָן אָבגעטרעטען, מיט דעם יום־טוב־קדוש מכבּד געווען. אין דער סוכּה איז שטיל געוואָרען. דער אַלטער הערט זיך צו זיין אייגען שטימע צו. איהם דאַכט זיך, אַז ער איז שוין לאַנג ניטאָ; נאָר אָט איז זיין שאָטען גע־קומען, די ערשטע נאַכט יום־טוב די סוכּה בעזוכען, די אושפּיזין זאָגען און זיך צום שלאָפען אויסבעטען, און שטענדיג וועט זיין שאָטען דאָ אַרומשוועבען, און זיין שטים וועט זיך דאָ הערען. נאָך איהם וועט חיים דאָ אין סוכּה נעכטיגען און מיט אַ שענע־רען נגון דעם קדוש מאַכען. נאָך איהם — ברוך'קע, נאָך שענער, קלאַנגיגער.

אַלעס בלייבט דאָס זעלבע: די סוכּה, די שטוב, ער אַליין; זיי געהען איבער, זיי קענען ניט שטאַרבען...

רבקה הערט זיך צו צום קדוש. שפּאַרט־אונטער דעם קאָפּ. עס איז איהר קאַלט. זי האָט קיין טראָפּען בלוט שוין אין זיך. זי האָט זיך אין אַ דיקע פאַטשיילע איינגעוויקעלט. עס שמעקט מיט חשון; עס דוכט איהר, אַז אויף ביינאַכט וועט זיין אַ רעגען; מ'דאַרף הייסען ניט פערגעסען די פליגעל צוּמאַכען. דעם ווינטער וועט זי שטאַרבען, זי וועט געוויס שטאַרבען. וואָלט חאָטש זלאַטע נעבען איהר געווען, וואָלט זי איהר די אויגען צוגעמאַכט, די חבריכים צו־קאָפּענס געלעגט און צום לעצטען מאָל פאַר אַ מאַמע זיך אויסגעוויינט.

קוקט זי פערוואונדערט אָן די מאַנסבילען. וואָס איז מיט זיי? וואָס פרעהען זיי זיך? זעהען זיי איהר אוים עפּעס פרעמד; פרעמדע יודען, האָבען זייערע געשעפטען, זייערע מצות — קאָ־נען אפילו קיין טרעהר ניט לאָזען...

און אָט דער... איז אַמאָל אַ בּרעקעל געווען, בײַ איהר אונטער'ן האַרצען געלעגען; דרײַ מעת־לעת מיט איהם צו־קינד געגאַנגען; איהם מיט דער בּרוסט געשפּײַזט... מיט די קלײנע וואַרעמע הענטלעך איהר בּײַ'ם האַרץ געגראַבּעלט..

און ערשט איז ער גרויס, פֿרעמד... אַז ער וויל ניט פֿאַר איהר פֿאַר אַנ'אײגענע מאַמע עפּעס דערצעהלען..

— — — — — — — — — — —

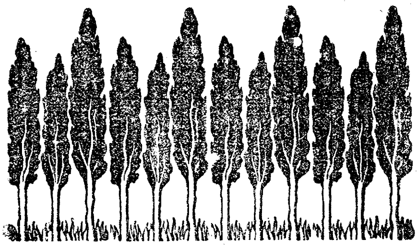

מילך.

געקומען איז ר׳ זיסעלע נאך אלס יונגיל, פון פרוזשענע נישט ווייט א שטעדטעל, און האט זיך געזעצט לערנען אין געמיערטען

א מאדנע מאניע, א מין יצר־הרע האט ער געהאט צו מילך. די רייכסטע „טעג״ פלעגט ער אבזאגען אדער אויסבייטען מיט אנ׳אנדערן נאר דערפאר וואס מען עסט דארט מערסטען פלייש און פלעגט זוכען א פראסטען „טאג״ וואו מ׳גיעט א מילכיג בארשטש, א שטיקעל קעז, א קרופניק מיט סמעטענע. די זאכען פערדייען זיך לייכטער. די גבירישע מאכלים פלעגט ער נישט קאנען איבער־קאכען ...

מילך האט ער געדארפט טרינקען ווי לעבען. ער האט געהאט א שוואך הארץ (א ירושה פון טאטען) פלעגט זייער אפט הוסטען. די ארעמע־לייט וואס פלעגען בלייבען נעכטיגען אין בית המדרש און האבען איהם געהערט הוסטען, האבען פה אחד גע־זאגט, אז ער מוז טרינקען מילך. פון ארימע לייט האלט ער שטארק: זיי וויסען אלץ, זיי זעהן אוים א וועלט. ער האט שטענדיג ליעב צו שמועסען מיט זיי. וויסען וואס עס טוהט זיך ביי לייטען, אבנעהמען א גרוס פון דער היים ...

דער ענין וועגען טרינקען מילך איז איהם אריין טיעף אין די געדאנקען. ער האט געזעהן בחוש, אז אויף דעם הענגט־אב דאס לעבען, נאר ווי נעהמט מען דאס? ער וועט בעטען אויף׳ן „טאג״ מ׳זאל איהם געבען טרינקען מילך. וואס איז ער א בן־יחיד? אנ׳איידעם אויף קעסט?

אין אין הארצען פלעגט ער האפען: אז ער וועט אמאל אויסגעלייזט ווערען פון דעם ברויט, אז ער וועט חתונה האבען, ווערען א מענש פאר זיך, איז די ערשטע זאך וועט זיין א בהמה. פאר דעם פריזיוו האט ער נישט געזארגט. „אויף אלע יודישע קינדער געזאגט געווארען" פלעגט ער זיך באריכטען, ווען מ'פלעגט רעדען דערפון, א קראנקער, א בן־יחיד, און א יתום פון טאטען...

נישט לאנג האט געדויערט, האט מען איהם אנגעהויבען ריידען שדוכים. און גאר גיך האט ער טאקע חתונה געהאט מיט שרה פייגע'ס א טאכטער א יתומה פון אלטען בין. א בלייך מיידיל מיט אנ'איינגעצויגען הארץ. — זי האט אויך געמעגט טרינקען מילך... נאר אז עס איז געקומען וועגען א בהמה, האבען זיי נישט געקאנט איינשטימען. זי איז געווען דאגעגען.

— מיר האבען קיין מאל נישט געהאט קיין בהמה. איך ווייס נישט ווי גערהט מען נעבען א בהמה, מ'מוז שוין האבען אנ'אנדער דירה מיט א שטאל, מיט כלים אלערליי. דאס איז א גאנצע ארבייט. ווילסטו טרינקען מילך וועל איך דיר נעהמען יעדען טאג ביי זאוויל דעם שוסטער א האלב קווארט מילך וועסטו טרינקען.

ער האט זיך געלאזען איינרעדען, נישט געוואלט מאכען קיין מחלוקת באלד נאך דער חתונה. אריינפאלען צו דער שוויגער אין מויל, דאס געלט איז אויך נישט ביי איהם אין האנד, איינגעלעגט אויף שלישית'ן — שווייגט ער...

ער האט זיך איינגעארדענט א חדר — קינדער פון די שענסטע בעלי הבתים. די שוויגער רייסט איין, מ'האט פאר איהר מורא. ער האט שוין ב"ה אייגענע עטליכע קינדער. נאר קיין בהמה נאך אלץ נישט. פון מילך טרינקען האט ער זיך אביסעל אבגעוואוינט— די קינדער זענען פריהער, פון געקויפטע קאן מען גארנישט האבען. אין געוואוינגענע און געמאסטענע איז קיין מזל ברכה נישטא.

ער האט אנגעהויבען לערנען עין־יעקב אין געמויערטען בית המדרש, מ'רופט איהם שוין לאנג רבי. די געדאנקען וועגען מילך האבען איהם נישט פערלאזען, האבען זיך ביי איהם טיעף אין דער נשמה איינגעגעסען.

שבת נאכמיטאג פערגינט ער זיך א דורכגעהן מיט דער גרעבלע אין אוועק אונטער'ן שטאט. די גרעבלע איז בעזעצט

פון ביידע זייטען מיט אלטע קרומע צונויפגעפלאכטענע לאזינקעס, מאנכע זענען אבגעבראכט און אדורכגעלעכערט פון די דונער'ן און וועלכע אונשולדיגע פייגעלעך פלעכטען פאר זיך נעסטען אוים.

די גרעבלע פיהרט ארוים אויף א ברייטען לאנגען פעלד, דערטרונקען אין א ים פון גרינקייט, הוואלען זיך אזוי וויים ווייט, ביז ערד מיט הימעל גיסען זיך צוזאמען. ביי'ן זייט איז א יונגער האינער וואלד — גלייכע שורות ביימלעך ציהען זיך לאנג ארויף — ווערען אלע מאל געדיכטער, דאס אויג שווינדעלט ביז עס ווערט אן די ליניע.

פון הינטען איז דאס שטעדטיל געבליבען — קליינע הייזלעך מיט אלטע שטרויענע דעכלעך זענען אין די גערטנער צווישען די הויכע טיטצקאווע באב ווי דערטרונקען, דרעמלען שטיל שבת'דיג: עס ווייזען זיך א פאר דינסט-מיידלעך, אין הולע ציצענע בלוזעס — מיט דער גרעבלע ארוים — בעטראכטען איינע דער אנדערער — שפאצירען פארביי ר' זיסלען, הייבען זיי אן רייטלען. די הענד ווערען איבעריג, אונשיקליך, האבען זיך נישט וואו אהין צו טהון. נאך זיי גיעט זיך א וויז א פאר געזעלען-יונגען מיט פאפירענע קעלנער. פון שטאדט מאכען זיי שפרייז ווי עפעס אבגערעדט... בעמערקענדיג ר' זיסלען. הייבען זיי אן פערקלענערען, מאכען שבת'דיגע טריט. פונקט ווי זיי מיינען גארנישט. פארביי געהענדיג ווארפען זיי איהם א „גוט-שבת" ארוים און ווערען דערטרונקען אין וועלדיל.

ער זעצט זיך אנידער און קוקט. איבער אלץ איז פערשפרייט פוליג ווייכע הימלען, און אין זיי שווימט ארום א געטרייע מילדע און הערצליך ווארעמע זון. דאס אויג ווערט נישט זאט. אומעטום איז גאטס גייסט אויסגעגאסען. דעם אייבערשטענס מעשים איז נישט אבצושאצען. אלץ איז פון זיין ווארט געווארען בעשאפען און דורך זיין גענאד ווערען מיר נעשמיים — אלץ איז אזוי פריש, געזונד און זאפטיג. עס אטעמט זיך אזוי ברייט און פריי...

עס קומט איהם איף דעם געדאיק א משנה: „כל המפסיק ממשנתו...

ער וויל' אבער דרינגען: פקיח נפש...

ער דארף דאס פרישע ליפט ווי לעבען. ער וואלט וועלען

אלץ אין זיך יעצט אריינאטעמען. וואלט איהם דער הוסט א גאנצע וואך אזוי נישט געשטיקט.

די זון הויבט אן זיך אראבלאזען, אין דער לופט האט זיך דער פארנאכט צוגאסען, עס בלאזט א ווייך פארנאכט ווינטעל, צושאקעלט די פאלעס פון זיין קאפטען, ווי זיי וואלטען זיך מיט איהם אין א שפיל אריינגעלאזען. נישט ווייט פליסט א שטיל קלאר וואסער'ל, ער געהט-צו, וואשט די הענד און שטעלט זיך דאווענען מנחה מיט'ן פנים צו דער אויפגעהענרער לבנה. ער דערמאנט זיך עפעס פון אשרי תמימי דרך, און זאגט אויסענווייניג.

אהיים געהט ער צוזאמען מיט דער טשערעדע. ער געהט ביין זייט, בעטראכט יעדע קוה בעזונדער, שטעלט זיך פאר ווען אט די פריסטע וואלט געווען זיינע — ער וואלט זיך נישט שעמען יעדען טאג איהר געהן אבווארטען, און געהן מיט איהר צוזאמען אהיים. פונקט ווי א טאטע געהט אבנעהמען די קינדער ווען זיי זיצען ווינטער אויף דער נאכט...

די בהמות זענען זאט אויסגעגעסען, רונד-קיילעכדיג. ווי שענע עפעלעך, געהען זיך רוהיג, זענען מעלה גרה. ער בעמערקט פולע אנגעגאסענע אייטער'ס, אט סטארצעט פון זיי דאס מילך ארויס. ער דרעהט אב דעם קאפ, ער האט מורא ער זאל נישט עובר זיין אויף א לאו. און אין הארץ גנב'ט זיך אריין א מין תרעומות פאר וואס כביכול פיהרט אזוי זיין וועלט: איינעם אסך, דעם צווייטען גארנישט. איינעם קריכט פון מויל, ער באדט זיך אין מילך, און דער וואס דארף דאס ביסעל מילך האט זי נישט...

און פארטיפט אזוי אין זיינע מחשבות, געהט ער מיט דער סטאדע ביז אין גאס אריין. אין שטעדטיל קומט ער אריין גלייך מיט דער נאכט און פערנעהמט זיך גלייך צום בית המדרש דאווענען מעריב.

אין בית המדרש איז שוין שטארק דונקעל, דער עולם האלט אין זאגען תהלים, עלטערע זאגען פון אויסענווייניג, די יונגע האבען זיך ארום דעם יאהר-צייט לאמפ, וועלכער האלט אט אט ביים אויסגעהן, — מיט די לקוטים אין די הענד ארומגעשטעלט.

מעריב הייבט מען אן מיט א וואכעדיגען נגון, אויף אלעמען צוגיסט זיך אנ'אומעט, ווי קינדער וואס זענען פערטריבען פון טאטענס טיש — ר' זיסיל דאווענט אב מעריב און געהט אהיים...

זיינע באנאכטיגע תלמידים פאר וועלכע ער פלעגט זאגען עין-יעקב, זענען כמעט אלע געווען מבינים אויף בהמות: אלע האבין געהאט בהמות... אויסער משה נפתלי — אנ'עלטערער מענש אהן א ווייב. די קינדער שיקען איהם פון אמעריקא צום לעבען.

נאכ'ן לערנען פלעגט ער ליעב האבען אריינגעהן אין א שמועס וועגען בהמות: ווי דערקענט מען וועלכע איז בעסער, וועלכע גיעט בעסערע מילך.

די מיינונגען זענען פערשיעדען. למשל אברהם דער קצב פלעגט זאגען, אז א בהמה זאלסטו קויפען נאר א גרויסע, זי מעג אפילו זיין אלט. ערשטענס איז זי ספאקאינער, און צווייטענס טאמער הערט זי אויף זיך מעלקען נעהמט מען מ'„פאפראוועט“ איהר. מ'גיעט איהר אוועק א צוואנציג דרייסיג פוד קארטאפעל אדער בוראקעס, מ'פארקויפט זיי אויף שחיטה, און מ'קריגט אנ' אנדערע.

די געוויינליכע בעלי הבתים מיינען אנדערש: למשל לייזער דער שוסטער זאגט: „ביימען א בהמה איז ערגער ווי דער טויט. דאס איז א גליק זאך, וועמען גאט העלפט און ער טרעפט צו א בהמה קאן ער איהר אבהאלטען דעם גאנצען לעבען. צום ביישפיל: קויפסט אמאל א בהמה א שענע, א ברייטע, א געזעצטע, אלע סימנים זענען גוט, האט זי אבער א נאטור אז זי קלאפט מיט'ן פוס. נו וואס טויג דאס? האסט אנגעמאלקען א דויניצע מילך נעהמט זי אין איינמאל און גיעסט אוים. אדער איינע וויל זיך נישט מעלקען אהן „אונטער'ן נאז“. און דרעה דיר א קאפ יעדען טאג וואס איהר צו געבען, קיין פראסטע זאכען עסט זי נישט — איינע האט ליעב זיך פארלאזען א האלב יאהר פאר'ן קעלבען, און גער הארווע אנ'אקם... איינע האט א קאלב א גרויסע, א שענע וועלכע באצאהלט פאר דעם גאנצען ווינטערניש — און די צווייטע האט א קאלב איז זי קוים ווערט צוויי גילדען, אז עס איז א חרפה צו רופען דעם קצב. עס גיעבען פארשיעדען, א בהמה איז א מזל זאך.

אט אזוי פלעגט מען זיך דורך שמועסען.

נאך אזעלכע שמועסען פלעגט איהם ווערען עפעס שווער אויפ'ן הארצען, אבהענדיג, פערלארען דעם גאנצען לוסט, ער נעהמט אבער די זאך צוריק. פונדעסטוועגען האבען דאך יודען בהמות,

עֶלטער'ן זיך מיט זיי, פֶערקויפֶען און קויפֶען אַנדערע, עס איז נישט אַזוי שרעקליך...

ער האָט אָנגעהויבען אין דער היים אַ דורך שמועסען, איינ־טענה'ן מיט איהר, זי האָט אויך אָנגעהויבען מסכים זיין, זי איז שוין קיין עין־הרע אַ בעלהבית־טע מיט קינדערלעך, מ'דאַרף האָבען און וואָס איז דער תּכלית פֿון קויפֶען אויף דעם גראָשען, עטליכע רובעל ליגען אויך גרייט, און עס איז געבליבען אַז אויף דעם יריד דאַרף מען שוין זעהן עפּעס קויפֶען.

דער יריד פֿאַלט אוים אין חודש אָב, — די פּרייזען זענען שוין נישט אַזוי פֿייערדיג, פֿאַר'ן ווינטער איז אויך נישטאָ וואָס קיין מורא צו האָבען. ביז'ן ווינטער וועט זיין דערווייל מילך אין שטוב. דער ווינטער אַליין איז אויך נישט אַזוי געפֶעהרליך, מען גרייט אָן פּריהר היי, מעקענע קאָסט דאָס וועלוועלער, דערווייל שטעהט זי אָן אַביסעל מיסט — אין שטוב מאַכט זיך אַ שאָלעכ'ץ פֿון קאַרטאָפֶעל, אַ דאָס, אַ יענץ. דערווייל איז דאָ אַביסעל מילך.

לייזער דער שוסטער מיינט, אַז גלייכער איז אַ יאַלעווע, קיין סך גיעט זי נישט, אָבער דער גאַנצער ווינטער איז די שטוב נישט פּוסט.

אברהם דער קצב זאָגט, אַז גלייכער איז אַ קעלבינע. אמת טאַקי זי וועט זיך פֶערלאָזען פֿאַר'ן קעלבען, איז ערשטענס זענען פֿאַרהאַן בהמות, וועלכע מעלקען זיך קורץ ביז דעם קעלבען, און אויב זי פֶערלאָזט זיך, איז דאָך דאָס ווינטער, מ'קוילעט דאַן אַ סך שעפּסען און פֿלייש איז וואָלוויל, דערפֿאַר אַז זי קעלבט זיך אָב איז דאָ אַ קאַלב, וואָס בעצאָהלט פֿאַר אַ האַלב ווינטערניש. און ווען גאָט העלפֿט אַ רעכטע בהמה איז דאָך אַ ברכה אין שטוב, אַז דרעהען זיך אַ קאָפּ זאָל חאָטש זיין כדאי. אַזוי מיינט אברהם דער קצב.

צום יריד זענען אַלע אין מאַרק אַרוים העלפֿען איינקויפֿען, דעם גאַנצען טאָג האָט מען זיך אַרומגעדרעהט, יעדען געפֶעלט עפּעס אַנדערש. געגען פֿאַרנאַכט האָט מען ערשט געקויפֿט אַ בהמה: נישט קיין אַלטע און טאַקי אַ קעלבינע, מיט'ן פֿיערטען קאַלב, זי וועט זיין אַרום פֿאַר פּסח...

דאָס גאַנצע שטעדטיל האָט געוואוסט און איז צופֿריעדען גע־ווען, וואָס ר' זיסיל האָט שוין אַ בהמה.

צו זיין שמחה איז נאָר קיין גרענעץ נישט געוועןָ: ער געהט זי אַנטקעגען ווען זי קומט פון פעלד. געהט ביי'ן זייט מיט איהר אַהיים. שטעהט מיט אַ גלאָז אין האַנד, קוקט ווי דאָס ווייב מעלקט איהר. און טרינקט וואַרעמע פרישע און שוימיגע מילך. ער האָט נאָר מורא עס זאָל איהם נישט אָבגערעכענט ווערען פון זיין חלק דאָרטען... אין דער פריה טרייבט ער איהר אַרויס צום פאַסטוך, בעגלייט איהר ביז דעם וועלדיל וואָס הינטער'ן שטאָדט, קאָן זיך מיט איהר נישט צושיידען, שטעהט און קוקט נאָך ביז זי ווערט פערשוואונדען פון אויג.

נאָכ'ן לערנען קומט מען ווידער אַרויף אויף אַ שמועס וועגען דער בהמה. אברהם דער קצב איז צופריעדען פון זיינע מבינות. ר' זיסעלע פרעגט אַרום ווי מ'געהט אַרום איהר. וואָס מ'דאַרף און וואָס מ'טאָהר איהר נישט געבען, איבערהויפט. ווען זי בלייבט שטעהן אויפ'ן שטאַל. און וואָס טהוט מען, טאָמער ווערט זי חלילה נישט געזונד, אין איבערהויפט וואָס פאַר קראַנקהייטען עס געבען ביי בהמות, און אַזוי פלעגט מען זיך צוגעהן.

* * *

דער סוכות איז געווען אַ קאַלטער. מען האָט קוים דערלעבט די סוכה בעגלייטען. נאָך יום-טוב האָט זיך אָנגעהויבען שלעכטע פאַגאָדעס, רעגענס, און רעגענס. די בהמה פלעגט קומען אַהיים נאַס ווי אַ האָן. דערפרוירען, הונגעריג אַז מ'מוז איהר געבען עסען אויף באַנאַכט.

די מילך האָט אָנגעהויבען ווערען וויינינער, אָבפאַלען, ווי מיט די הענד צוגענומען.

צו חצי חשון איז זי שוין געשטאַנען אין שטאַל, נישטאָ אין פעלד אַ גרעזיל אויף אַ רפואה, ביסלעכווייס האָט אָנגעהויבען דער־עסען דאָס שלעפען די שעפלען צוויי מאָל אַ טאָג, קריכען אויף דעם בוידעם נאָך היי, פיהרען איהר אין דער בלאָטע צום ברונעם אָנפּאָיען, די מילך ווערט נאָך וויינינער פון טאָג צו טאָג, קוים צו פערווייסען דעם קרופניק.

אַ טאָג אַכט אין כסלו, פרייטאָג אין דער פריה. נאָר וואָס די קינדער האָבען זיך געזעצט מעביר זיין די סדרה, איז אַריינגעקומען דאָס ווייב און האָט געזאָגט: „די בהמה האָט זיך פערלאָזען".

מע האט זי נישט געקאנט אויסרײדען.

ר' זיסעלע איז געבליבען א פאר מינוט ווי פערשטײנערט. האט זיך נישט גערירט פון ארט. און ווען ער איז צו זיך געקומען, האט ער פערמאכט די חומשים און געהײסען געהן אהײם...

די ידיעה האט זיך באלד איבער'ן שטאדט צוטראגען. אז ר' זיסעלע איז געקומען פארנאכט מקבל שבת זײן איז ער ארײן אין שול אומעטיג, אראבגעלאזען דעם קאפ, ווי אנ'אבל. אלע האבען אויף איהם מיט מיטלײד געקוקט. אהן מזל, נאר וואס געקויפט, דארף האבען דאס ביסעל מילך. עס האט זיך ערשט דער ווינטער געשטעלט און שוין— פערלאזען די בהמה...

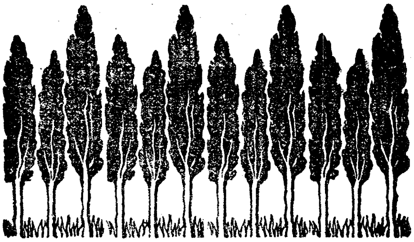

אַ בְּהֵמָה.

(פון לעבען אין ליטא).

דאָס גאַנצע האַלטען זיך אויף די פּיס פון וועלוועל אַסתּר־בּײלה׳ס (געוועזען אַ מאָל אַ יוסטער בּעל־הבּית) איז די בּהמה, וואָרום ער זאָל זיך פערלאָזען אויף זיינע פערדיענסטען וואָלט ער שוין אויסגעגאַנגען. די קינדער וואָלטען פערגעסען אַפילו דעם טעם פון געקעכטס, נאָר אַז עס איז דאָ אַ בּהמה אין שטוב, איז קיין סכנה ניט: מען קומט אַדורך! פון הונגער קאָן מען נישט שטאַרבּען. עס איז דאָ אַ טראָפּען מילך אויף פערוויסען דעם קרופּניק, אַ לעק סמעטענע צו בּעלעקען אַ שטיקעל בּרויט. אַ מאָן פּוטער, אַ לעפּעל זויערמילך. מ׳פערשטאָפּט אַ קינד דאָס מויל. עס איז דאָ אַליין מיט וואָס דעם הונגער צו פערטרייבּען, עס לעזט זיך אַ פּאָר גראָשען, די שטוב איז ניט פּוסט. עס איז אַ שטיקעל מזל בּרכה אין שטוב.

מען איז בּיי זיך עפּעס פעסטער, מוטיגער, ניט אַזוי דערשלאָגען. מען פיהלט אַז עס שטעהט אַ בּהמה אין שטאַל. עס הערט זיך דאָס סאַפּען פון שטאַל, דאָס מעלה־גרה זיין — עס געהט אַדורך אַ וואַרימקייט איבּער׳ן לייבּ. עס ווערט עפּעס אַזוי ווייך אויפ׳ן האַרצען. די שטאַל איז ניט לעדיג. עס איז דאָ אַלעבּעדיגע יאַך. פאַר וועלכע מ׳מוז זאָרגען, אין זין האָבּען צו געבּען צו דער צייט דעם צעבּער. אַ הויפען היי, אַ טרונק־וואַסער, — און וועלכע איז דאַנקבּאַר, לאָזט זיך אין דער פריה און אויף דער נאַכט מעלקען, גיט גוטע געדיכטע מילך,

און וועט אויך אנשטעהן איבער ווינטער א צעהן — פונפצעהן רובל מיסט, וועלכע וועלען זיין פאר פסח ווי געוואונשען...

כמעט שטענדיג האט ער די שענסטע בהמה אין גאס, די גרעסטע מילך-געבערען אין שטאדט. שכנות פערגינען ניט: ס'ר'א מזל! קויפט א פגירה — ביי איהם ווערט דאס א לייט! — אין שטאדט זאגט מען, אז ער האט עפעס א מין שפריכווארט אדער א פסוק צו די בהמות. ווען ער קויפט, זאגט ער דאס אב, הויבען זיי אן גיעסען מיט מילך. פערקויפט ער זיי, נעהמט ער דאס צו, און עס ווערט א פראסטע בהמה, ווי געוועזן...

אויף זיין גאנצען בענעהמונג ליגט אויסגעגאסען א מין גאוה, א שטאלצע צופרידענהייט: „איהר ווייסט? איך בין א בעל-הבית... אנ'איינגענע בהמה... די שענסטע אין שטאדט"... עס פערדריסט איהם שטענדיג, פאר וואס די וועלט האט אנגענומען פאר יחסנים, די וואס האבען הייזער. „וואס האט מען פון א שטוב? — טענה'ט ער שטענדיג: טאמער לאזט מען ארויין א שכן אין אנ'אלקער, דארף מען זיין ביי איהם א דיענסט, היינט נאלאגען? פלאצאווע? און נאך זאכען... עס קאסט באלד זיך אליין דירה-געלד". פון א גאר-טען האלט ער יא: דא האנדעלט זיך מיט גאט: אט נעכטען אויסגעקליבען אלע אורגעקעס, און אין דער פריה — ס'איז וויי-טער דא! מ'גרייט-אן אויף ווינטער, א ביסעל באבעלעך, קארטא-פעל, א בוראק. דאס אלץ איז אבער ניט וואס א בהמה, א בהמה איז א לעבעדיגע געטרייע זאך, וואס גיט יעדען טאג פרישעס, און אז זי וויל, שענקט זי פאר פורים א קאלב, פאר וועלכע שמחה דער קצב וועט געבען עטליכע רובל. דער לונג-און-לעבער און די פיסלעך — אויף שבת.

און אין שטוב אליין ווי איז מען אן א בהמה, וואס טהוט מען מיט שאלעכטס פון א קארטאפעל, געהן פערקויפען? ער וואלט די חרפה ניט אויסהאלטען! און וואס טהוט מען אליין א גאנצען טאג? אז עס איז קיין בהמה נישטא; מ'קאן דאך משוגע ווערען!

אין די שטילע לאנגע ווינטער-נעכט, מ'שטעהט אויף נאך פאר טאג, מ'צינדט-אן דאס קליין פערדרייבערט לעמפעל, עס נעהמט זיך ארויס פון תפילין-זאק א ספר, — די האנד אליין נעהמט ארויס,

קיינער הייסט איהר ניט, זי אליין ווייסט. עס עפענט זיך אויף וואו עס איז, אבי וואו. מ'הויבט אן עפעס צו זאגען. טרעהרען שטעהען שוין גרייט, ווי זיי וואלטען וויסען, אז יעצט איז זייער צייט. עס ווערט אזוי אומעטיג אויפ'ן הארצען. דער בית־המקדש איז חרוב געווארען. מיר זענען אין גלות פערטריבען, צו שאנד און שפאט, גאטס תורה ווערט פערגעסען... עס פאלט־אן א שרעק, א שוידער געהט א דורך איבער'ן לייב. עס זעהט־אויס, אז מ'בלאנדזשעט אליין אין דער ברייטער וועלט. אין א פינסטערע — שטאק פינסטערע נאכט... קיינער איז ניטא, אלע זענען אויסגעשטארבען... עס הערשט א טויבשטומע שטילקייט. און דאס לעמפעל איז א יאהר־צייט אויף דער גרויסער אבגעשטארבענער וועלט... עס פערדריסט פאר וואס מ'איז אליין, פאר וואס אלע שלאפען. עס הויבט זיך אן שרעקען פאר דאס פייערעל, וואס צאנקט, — פאר די לאנגע גרויסע שאטענס וואס טאנצען אויף די ווענד...

און אז ס'דערהערט זיך פלוצלונג א „מהו־מהו!" פון דער בהמה, ווערט מיט אמאל אלעס צושלאגען ווי זי וואלט טרייסטען: „זארג ניט! עס הויבט באלד אן צו טאגען! איך בין א יודישע בהמה! איך געה מיט אייך אין גלות, איך בין צו אלעמען געוואוינט... נארישקייטען! עס ווערט נאכט, און עס ווערט טאג... נאך פינסטער קומט ליכטיג... דער עולם וועט אויפשטעהן און וועסט נישט בלייבען אליין"...

און בעת־מעשה ווערט אזוי גרינג אויפ'ן הארצען. מען איז צופרידען, וואס עס איז דא נאך א נפש, וועלכע שלאפט ניט, וועלכע הערט זיך איין אין דער טויבער שטילער נאכט. מען איז ניט אליין. זי העלפט אויך לײדען, איבערשטופען, — אבי ווייטער, ווייטער... וואס איז דאס לעבען?

— — — — — — — — — — — —

ער רינגעלט זי ארום מיט אזא ליעבע און טרײשאפט, ווי דאס וואלט ביי איהם געווען די טייערסטע בעשעפעניש אויף דער וועלט. אויפ'ן געזיכט ליגט שטענדיג אויסגעגאסען אן'אומרוהיגקייט, א פערזארגטקייט, ווי ער וואלט זיך בעטען: „האלט מיך נישט! לאזט מיך געהן! איך האב א בהמה אין דער היים!"

און ביז ער קומט אהיים בעאונרוהיגט ער זיך, ווי א מאמע,

וואָס האָט אָבגעלאָזען אַ קליין קינד אַליין: ווער ווייס, צי דאָס וויינט נישט? אפשר איז דאָס אַרויסגעפאַלען, געהרג'עט געוואָרען, חלילה, זי גיט אַ ציטער, שרעקט זיך פאַר'ן געדאַנק, וויל דאָס פאַר'ן מויל נישט ברענגען, ביז זי קומט אין שטוב. מיט אַ קלאַפּעדיגען האַרץ חאַפּט זי זיך דעם שוועל אַריבער... אַלעס איז אין אָרדנונג! עס צוגיסט זיך אַ שמייכעל אויף די ליפּען: „דאַנקען גאָט! געלויבט איז זיין נאָמען! איך האָב צו איהם קיין טענות נישט!...

עסען גיט ער איהר אַליין, אין אַ בעשטימטע צייט — ווי אַ חוב, וויל ניט פערשפּעטיגען. ער וואַשט זיך ניט צום עסען, ביז זי האָט געקריגען. ער פרעגט ניט ביי קיינעם. דאָס איז זיין זאַך, און ער מוז דאָס טהון. פונקט ווי דאַוונען, להבדיל, לעגען טלית און תפילין יעדען טאָג. ער פערלאָזט זיך ניט אויף קיינעם. איהם זעהט אויס, אַז קיינער ווייסט ניט, ווי מ'געהט נעבען אַ בהמה, ווי מ'גיט איהר עסען... זיי קאָנען זי איבערפיהרען... הרג'נען, פערסאַמען...

עס טרעפט כמעט ניט, ער זאָל פון דער היים אָבפאָהרען. טאָמער דאַרף ער וואו פאָהרען, זאָגט ער זיך אָב: „איך בין אַ מענש אַ פערנומענער. איך האָב אַ בהמה, און איך מוז זיין אין דער היים. איך קאָן זיך אויף קיינעם ניט פערלאָזען. איך ווייס נישט: לייט קענען, איך קען נישט"...

שבת-צו-נאַכטס נאָך הבדלה, באַלד ווי דער ליבער שבת-קדש געהט-אַוועק. זאָרגט ער: מאָרגען איז אַ מאַרק טאָג; מ'דאַרף אַ פּאָר גילדען צוגרייטען, אויפשטעהען פריה און זעהן עפּעס קויפען...

און זונטאָג שטעהט ער אויף נאָך פאַר טאָג, דאַוונט אָב כעלות, און אַוועק הינטער די שטאָדט. פּאַקט אַ פויער מיט אַ גוטען בינדעל היי, אַ זעקעל האָבערנע פלעווע (ז'איז צובאַלעוועט, קיין אַנדערע עסט זי ניט), פיהרט איהם אַהיים (הינטער דער שטאָדט וויל דער פויער ניט פערקויפען), געהט נעבען איהם אַזוי פאַרזיכטיג, ווי ער וואָלט געווען פון גלאָז. דאָס האַרץ קלאַפּט איהם. ר'וואַרפט אומרוהיגע בליקען, בעט זיך מיט'ן קוק: טשעפּעט ניט! מאַכט ניט קאַליע! — איך דאַרף דאָס פאַר זיך! ביי מיר שטעהט אַ בהמה אין שטאַל?...

יעדער פיהלט אַ חוב: מ'דאַרף ניט קאַליע מאַכען. מ'נעהמט אַ נפש אויף'ן געוויסען, — ביי יענעם שטעהט אַ בהמה אין שטאַל...

מ׳געהט־צו, מ׳וואַרפט אַריין אַ וואָרט פֿון זיין טובה וועגען, — אַ וואָרט גלאַט אין דער וועלט אַריין: „טפו! ... אַזאַ בינדעל קויפסטו? די בהמה וועט דאָך דאָס ניט פֿערזוכען!" דער פויער קראַצט זיך, קריכט־אַריין מיט ביידע הענד אין פּאָטיליצע... אהין־אהער און דאָס בינדעל היי בלייבט פֿאַר איהם. ער האָט זיינס איינגענומען...

אַז עס קומט ווינטער־צייט, מ׳דאַרף אַ גאַנצע פֿוהר היי קויפֿען. עס קלויבען זיך אָן עטליכע רובל דערצו, גיט ער דעם גאַנצען טאָג אַוועק. ער בעקוקט, שמעקט, צעהלט די בלעטלעך, וואָס געפֿינען זיך אין דעם היי, צונעהמט אויף איינציגעם. פֿרעגט מבינים: וועלכע איז פֿיליכט אומגעזונד? פּונקט ווי ער וואָלט אַ בעלן געוועזן די גאַנצע פֿוהר היי אַ דורכקלויבען און די וואָס טויגען נישט אַרויסוואַרפֿען. נעהמט פֿון יעדער פֿוהר אַ הייפֿעל, טראָגט אַהיים, זי זאָל פּערזוכען.

זי לעקט איהם די האַנד. ער גיט אַ קיצעל דער שאַרסקער צונג. עס בלייבט אַ נאַסער צייכען. איהם ווערט אַזוי גוט, פּונקט ווי ער וואָלט פֿון אַ ליעבעס קינד אַ קוש געקריגען... ער פֿערגעסט זיך און בלייבט שטעהן. גלעט איהר דעם קאָפּ, די פּלייצע, קראַצט איהר דעם שטערען. זי ציהט־אויס דעם האַלז, שטעלט־אָן די אויערען, הערט זיך איין צום גלעטען, גיט זיך ניט אַ ריהר, וויל איהם ניט איבערשלאָגען...

אַרויסגעהענדיג קוקט ער אויפ׳ן סימן פֿון האַנד אַנ׳ אַנגענעהמע ערהויבערונג...

ערשט אויפ׳ן גאַס דערמאָנט ער זיך. אָהן אָטהעם לויפֿט ער צוריק. איהם זעהט־אויס, אַז מ׳האָט דאָס היי שוין אויסגעקויפֿט: לייט לאָזען אַ שטייגער עפּעס שטעהן? —

און אַז ער דערוויסט נאָך, ווערט איהם גרינגער אויפ׳ן האַרצען. ער בעצאָהלט און הייסט פֿיהרען אַהיים. נאָר ניט לויפֿען. — עס זאָל זיך ניט פֿערטרושען... אויפ׳ן וועג לאָזט ער זיך פֿון קיינעם נישט אָבשטעלען... שמייכעלט, ווי ער וואָלט זאָגען: „ווי געפֿעלט אייך? אמת, אַ שענע פֿוהר היי האָט וועלוועל אסתר־ביילה׳ס איינגעהאַנדעלט?"

... ביז פֿאַר נאַכט פּאָרעט ער זיך: לעגט בעסער איין,

קלויבט-צוזאמען. איז צופרידען. אבגעטהון אנ׳ ארבייט!...

אז עס ווערט שוין גיט טונקעל, געהט ער דאווענען מנחה. אין גאנצען איז ער רויט, פערשוויצט, פערפלאמט. ווי מ׳וואלט איהם מיט עפעס דאס פנים אויסגעשמיסען. זעצט זיך צו פער-מאטערט אונטער דער בימה, ווי ער וואלט זיך שעמען פאר דעם מקום קדוש צו ווייזען מיט אזא גוייש פנים... אלע לייענען ביי איהם אויפ׳ן געזיכט: „איך האב היינט אוועקגעלעגט א פוהר היי"...

עס פרעגט ווער א פראזע. — איינער זאגט מבינות: ער האט דורך דעם פענסטער געזעהן, א שענע פיהר היי, איהם דאכט זיך, אז דאס איז סאד-היי... חיים דער קרעמער זאגט, אז ער דערקענט אפילו אין דעם היי, פון וואסער קאנט עס איז... עס בעמערקט זיך א קנאה: „א מזל, א יוד האט א שענע בהמה — מאכט זיך איהם פונקט א גוטע פוהר היי צו קויפען!... אז עס געהט — געהט מיט אלעמען"...

זומער פאר-נאכט. ווען זי דארף קומען פון פעלד, געהט ער איהר אנטקעגען מקבל פנים זיין. קוקט זי ארום פון אלע זייטען: צי זי האט ניט געקריגען ערגעץ א קלאפ? ווי זי האט זיך אויסגעגעסען? — גלעט זי, ביז זיי קומען-צו צום שטוב. פאר דער טהיר טראגט מען איהר ארויס וואס עס איז דא. וואס גאט האט געגעבען: א שאלעכטס פון קארטאפעל, גראז זיליע (דאס רייסט ער אליין פאר איהר; אז דאס ווייב האט צייט — העלפט זי צו; — פרייטאג נאך מיטאג העלפען די חדר-יונגלעך: עס דארף זיין אויף צוויי טעג), א מין ווילקאם: נא! ווייס, אז דו ביסט ביי אונז א טייערער גאסט!"... „זי" פון איהר זייט איז אפילו ניט הונגעריג, נאר זי וויל ווייזען, אז אויף אזויפיעל האט זי שוין אייד-עלקייט, און זי געניסט... דאס ווייב איז אין כעס, זאגט, אז ער צובאלעוועט איהר די בהמות. געוועהנט זיי איין אונטערען נאז, טאמער איז אמאל נישטא, וואס צו געבען, לאזען זיי זיך ניט מעלקען... ער שמייכעלט, עס טהוט איהם הנאה. ווי מ׳וואלט רעדען פון זיינס א יונגעל: א קונדס, א שטיפער, אנ׳אייזערנער קאפ, עסט-אויס דעם רבי׳ן די גאל און וויים דעם שיעור בעסער פאר אלע...

— ס׳א דאגה. — זאגט ער: — זאל זי נאר געזונד זיין, ביי מיר איז זי ניט איבעריג. איך וועל זי נאך בעקארמענען!